

Leto XVIII. Stev. 235

DIREKTOR «BORBE»
VELJKO VLAHOVIĆ
GLAVNI IN ODGOVORNI
UREDNIK
DUSAN BLAGOJEVIĆ
UREJA UREDNIŠKI ODBOR

List izhaja vsak dan razen
petka — Cena 10 dinarjev

Ljudska PRAVICA BORBA

GLASILO ZVEZE
KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE

• LJUDSKA PRAVICA •
• USTANOVLJENA 8. OKTOBRA
1934 •
• MED NARODNOOSVO-
BODILNO BORBO JE IZHA-
JALA KOT 14-DNEVNIK IN
TEDNIK, OD OSVOBODITVE
DO 1. JUL 1951 KOT DNEV-
NIK, NATO PA KOT TEDNIK
• OD 1. JUNIJA 1953 IZHAJA
KOT «BORBA» ZA SLOVENIJO

PLENUM ZVEZNEGA ODBORA SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNEGA LJUDSTVA

Pomen volitev in vloga nove ljudske skupščine

Na plenumu je imel tovariš Edvard Kardelj poročilo o pomenu volitev in značaju nove ljudske skupščine — Tovariš Milentije Popović je govoril o uspehih in perspektivah našega gospodarstva, tovariš Vladimir Dedijer pa o zvezah Socialistične zveze s socialističnimi gibanji v svetu

Beograd, 18. septembra.

Danes je bil v Beogradu plenum Zveznega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije.

Točno ob 10. uri je v mali dvorani Zvezne ljudske skupščine začel tovariš Moša Pijade drugo plenarno sejo Zveznega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije ter je predlagal, naj bi že pred tem objavljeni dnevni red dopolnili z novo točko. Njegov predlog je bil sprejet in je bil določen naslednji dnevni red:

1. Pomen volitev in značaj nove ljudske skupščine — poroča tovariš Edvard Kardelj.
2. Rezultati in perspektive našega gospodarskega sistema — poroča tovariš Milentije Popović.
3. Volilni razglas — poroča tovariš Veljko Vlahović.
4. O tekočih problemih našega sodelovanja z mednarodnimi socialističnimi gibanji — poroča tovariš Vladimir Dedijer.
5. Razno.

Pred prehodom na dnevni red so z enominutnim molkom počastili spomin pokojnih članov zveznega odbora Borisa Kidriča in Dmtra Vlahova, ki sta umrla v času med prvo in drugo sejo zveznega odbora SZDLJ. Zatem je spregovoril tovariš Edvard Kardelj, ki je podal naslednji referat:

Govor tov. E. Kardelja

Tovariši in tovarišice. Ljudska skupščina, ki jo bomo izvolili na sedanjih volitvah, bo imela zelo pomembno nalogo v nadaljnjem socialističnem razvoju družbenih in političnih odnosov v naši državi. Dejansko bomo šele z novo Ljudsko skupščino realizirali kurz, ki ga kaže ustavni zakon. V tem je velik pomen sedanjih volitev.

Dosedanje izkušnje

Vi veste, da smo glede izvajanja ustavnega zakona v precejšnjem zaostanku. Ko smo sprejeli ta zakon, smo računali, da bo mogoče volitve prej izvesti in da bomo prej imeli novo Ljudsko skupščino. Toda zaradi razlogov, ki so vam znani, se to pričakovano ni uresničilo, stara Ljudska skupščina pa zaradi svoje strukture ni mogla prevzeti nase vseh funkcij, ki jih temu organu daje ustavni zakon. Zato se je največji del poslov nakopičil v Zveznem izvršnem svetu, oziroma v republiških izvršnih svetih, ki so bili izredno obremenjeni, sama skupščina pa ni mogla v bistvu ničesar spremeniti in tudi ni mogla spremeniti dosedanjega načina svojega dela. Tako je bila v izvršnem svetu osredotočena velika odgovornost, ki bi jo morala po ustavnem zakonu dejansko prevzeti Ljudska skupščina. Ta preobremenjenost je imela še druge posledice. Medtem ko so bili izvršni sveti, zlasti zvezni, okupirani s posli, ki bi jih morala opravljati Ljudska skupščina, so ti izvršni sveti začeli svoje lastne kompetence prenašati na svoje odbore, ki so se tako začeli razvijati v samostojne izvršne organe, kar pa je ustavni zakon hotel izrecno preprečiti. Vi veste, da morajo po ustavnem zakonu odbori izvršnega sveta načelno služiti samo notranjemu delu samih izvršnih svetov, določene izvršne posle pa lahko samostojno opravljajo samo, če so bili izrecno in konkretno za to pooblaščen s predpisi.

Pri Zveznem izvršnem svetu so vse te težave prišle še bolj do izraza tudi zaradi tega, ker so bili njegovi člani osebno zaposleni tudi z drugimi posli v republiških izvršnih svetih ali v zvezni in republiški upravi. Skratka povedano, tudi sami izvršni sveti in ljudje v njih so bili preobremenjeni s politično odgovornostjo in s posli. Po vsem tem je razumljivo, da so se morala tu in tam pokazati znamenja o deformiranju razvojne smeri, kot določa ustavni zakon.

Toda navzlic vsem tem slabostim lahko zaznamujemo tudi resne uspehe. Predvsem smo v zadnjih mesecih pridobili mnoge pozitivne izkušnje, ki nam bodo olajšale organizacijo dela v novih pogojih. Razen tega smo v komaj nekaj mesecih poslovanja na novi način opravili velikani-

sko delo, četudi sta se zvezna in republiška administracija izredno zmanjšali.

Samo v zvezni državni upravi smo zmanjšali število uslužbencev — če izzamemo seveda prosveto in zdravstveno zaščito — od 4127, kolikor jih je bilo sredi preteklega leta, na 2624, kolikor smo jih imeli sredi tega leta. Podobno, če ne še občutnejše zmanjšanje je bilo doseženo tudi v aparatu republiške administracije. Dosežen je torej velik prihranek, tako v kadrih, ki so bili potrebni gospodarstvu in na drugih področjih, kakor tudi glede materialnih izdatkov za administracijo. In vendar so stvari potekale hitreje in boljše kakor prej. To smo dosegli predvsem zaradi tega, ker sta novi sistem in način dela privabila k aktivnemu sodelovanju zelo velik krog ljudi v naših središčih in bistveno približala zvezno središče republiškim središčem. Ze v tej prvi fazi se je izkazalo, da so spremembe, ki jih je prinesel ustavni zakon, dejansko postale soliden jez proti vsakršnim birokratskim tendencam.

Ce vzamemo stvari v celoti, tedaj lahko na temelju dosedanjih izkušenj napravimo predvsem naslednje ugotovitve:

1. Pokazalo se je, da je smer notranjega razvoja, ki je formulirana z ustavnim zakonom, uspešna, in da je v resnici začela opravljati tisto vlogo v borbi proti birokratskim tendencam, ki mu ji jo je dal ustavni zakon.

Nekatere pereče naloge

Ce vzamemo te izkušnje kot izhodišče, si moramo postaviti naloge za razdobje, ki je sedaj pred nami. To pa so zlasti naslednje glavne naloge:

Predvsem je pred nami naloga nadaljnjega razvijanja našega gospodarskega sistema. Ne bom se zadrževal pri tem vprašanju, ker bo o tem za menoj govoril tov. Milentije Popović. Zvezni izvršni svet je v sodelovanju z republiški izvršni sveti v tej smeri že napravil precejšnje delo. Znano vam je, da se pripravljata vrsta uredb, ki bodo na temelju dosedanjih izkušenj bistveno izpopolnile oblike in metode dela, kakor tudi medsebojne odnose v našem gospodarskem sistemu. Te spremembe bodo po eni strani utrdile oblike družbenega samoupravljanja na področju gospodarstva, po drugi strani pa bodo odstranile vrsto ostankov prejšnjega sistema, kakor tudi najrazličnejše slabosti v tem sistemu, ki zdaj služijo kot pobuda ali kot oporišče za razne negativne tendence. Fizionomija družbenih odnosov v naši državi bo zdaj s pomočjo teh uredb prišla mnogo jasnejše do izraza, kakor v dosedanjih predpisih, pravne oblike tega odnosov pa bodo trdneje fiksirane. Gradivo teh uredb je se-

2. Pokazalo se je po drugi strani, da je birokratizem zelo vztrajen pojav, ki izkorišča vsako slabost in vrzel v našem sistemu, da bi se ponovno utrdil na teh ali drugih pozicijah. Ta pojav menja svoje oblike, se prebija skozi praktičnem in apolitičnem posameznih ljudi na odgovornih mestih, skozi partikularizem, tehnokratizem itd., pri čemer išče vselej tisto pribežališče, ki je najmanj pod kontrolo in pod pritiskom zavestnih političnih sil. Zato je proti takim pojavom potrebna ne samo dnevna borba s političnimi sredstvi, marveč je potreben tudi tak pravni red, ki bo čim bolj zmanjšal možnosti za afirmacijo takih pojavov.

3. Naposled se je pokazalo, da lahko gremo in da moramo iti hitreje v razvijanju smeri, ki je določena z ustavnim zakonom, kakor smo to sprva mislili. V našem sedanjem sistemu se kombinirajo stare in nove oblike, takšna kombinacija pa mora biti seveda polna najrazličnejših slabosti in vrzeli, skozi katere se prebija nezdružljive in protisocialistične tendence. Kolikor dalj bomo trpeli te ostanke starega, toliko težje se bo afirmiralo novo.

veda zakonsko gradivo, zato moramo v teh uredbah videti samo prvo fazo v uresničevanju postavljenega smotra. Nova Ljudska skupščina bo morala vsekakor prevzeti nalogo, da nato na podlagi izkušenj pri izvajanju teh uredb v prihodnjem letu pripravi kodeks predpisov s področja ekonomskih odnosov, ki bo obsegal celotno gradivo sedanjih uredb. To bo velika naloga, eden izmed zgodovinsko pomembnih dokumentov socializma. Naš gospodarski kodeks bo prvi socialistični dokument te vrste v zgodovini človeštva. Predstavljati bo moral afirmacijo stvarne socialistične prakse, usmerjene proti kapitalistični preteklosti tako v njeni klasični privatno-kapitalistični, kakor tudi v njeni moderni državno-kapitalistični obliki.

Druga velika naloga bo ekonomsko, politično in upravo oblikovanje komunice kot osnovne celice socialistične družbe. V naših okrajih in občinah bo moralo biti težišče reguliranja največjega dela družbenega življenja. Ce bomo to dosegli, tedaj bomo s tem avtomatično omogočili, da bo vsak državljan neposredno sodeloval pri reševanju vseh vprašanih družbenega življenja in ne samo s pomočjo nekkih strank, ki

jim v sistemu buržoazne demokracije daje podpisano biano menico, ne vedo, kaj se bo s to menico zgodilo. Pri večjih organih družbenega upravljanja — pri republiških in zveznih — bodo samo tiste naloge in tiste funkcije, ki predstavljajo skupni interes celotne družbe, to je zagotovitev družbenega plana v gospodarstvu, kakor tudi zagotovitev enotnega sistema, ki bo omogočil enake pogoje, enake pravice in enake obveznosti do vseh ter nemoteno svobodno delo naših delovnih ljudi pri njihovem gospodarskem dvigavanju s pomočjo njihovih komun in njihovih samoupravnih organov v tovarnah, zadrugah, ustanovah itd. Sicer pa smo vsa vprašanja načelno razčistili že, ko smo pripravljali ustavni zakon. Zdaj gre samo za to, da čimprej uresničimo tiste konkretne naloge, ki izvirajo iz takega političnega kurza. Čim hitreje uresničenje teh nalog nam narekujejo predvsem potrebe nadaljnjega razvoja našega gospodarskega sistema, ki se ne more osvoboditi vseh gospodarskih oblik vse dotlej, dokler ne zaživi taka komuna. To pa terjajo tudi politični interesi, to terja tudi razvoj našega socialističnega demokratizma, ki se ne bo mogel popolnoma razmahniti vse dotlej, dokler ne bomo imeli takšne komunice.

V centralizirani državi buržoazno-demokratskega tipa so stranke neogibne, kajti brez njih v takšnih pogojih dejansko ni demokracije. Toda brž ko je težišče urejanja družbenega življenja prenešeno z vrhov centraliziranega državnega stroja na komune, tedaj izgubi politični monopol posameznih strank vsak smisel, borba mišljenja v komu-

ni — seveda imam tu pred očmi proces, ne pa nekaj, kar bi bilo lahko jutri že gotovo in izpopolnjeno — se bo vodila o konkretnih vprašanjih, od katerih neposredno zavisi življenje posameznih delovnih ljudi. Ljudje se bodo pri tem opredeljevali na temelju svojih lastnih interesov kot interesov delovnega človeka in na temelju tistih zapisanih in nezapisanih političnih in moralnih norm, ki se bodo gradile med ljudmi v takih odnosih. To je po mojem mišljenju temelj za zgraditev individualizirane socialistične demokracije, ki zamenjuje buržoazno-demokratske oblike in ki predstavlja velikanski korak naprej v razvoju demokracij na splošno. Celotno, če bi obstajale politične stranke, bi v pogojih razvite komunice izgubile svoj smisel in vsako vlogo. Ne dvomimo pa je važno, da gremo v tej smeri dosledno mi, kajti od revolucionarnih oblik oblasti delovnega ljudstva, kakršne so pri nas nastale, se nam ni treba ozirati nazaj, marveč moramo gledati naprej.

Seveda ne smemo imeti iluzije, kakor sem že prej dejal, da je vprašanje izgraditve komunice za nas smo tehnično, oziroma pravno in organizacijsko vprašanje. Ne, oziroma najmanj. Socialistična komuna predstavlja ukinitve vseh ostankov razrednih antagonizmov oziroma vsaj njihovo zmanjšanje na brezpomembno minimum. Toda pri nas so ti ostanki še pomembni, zlasti na vasli. Če pa mi v izgraditvi komunice vidimo stalni proces k popolnejšim socialističnim oblikam, tedaj lahko trdimo, da moremo in moramo že danes napraviti v tej smeri vse, kar nam omogočajo, oziroma od nas

terjajo interesi svobodnega razvoja socialističnih sil. To pa, kar že danes lahko uresničimo v tej smeri, ni malo.

Zaenkrat je težišče našega dela v tej smeri pri okraju in mestu. Toda vse kaže, da bo pozneje prešlo na občine. Seveda je za tak razvoj potrebno, da prej dosežemo bistvene spremembe v socialnoekonomski strukturi naše družbe, se pravi, da postanejo močnejši socialistični elementi na vasi, marsikaj pa se bo moralo spremeniti tudi v današnji administrativni razdelitvi. Toda vse to je vprašanje daljšega časa, zato ni treba, da bi mu posvetili več pažnje, razen v toliko, kolikor je treba zagotoviti, da predpisi, ki jih bomo izdali, ne bodo otežkočali razvoja v tej smeri.

Zdaj so naši ljudski odbori obremenjeni še z močnimi ostanki birokratizma, dali smo jim sicer organizacijske oblike, ki omogočajo, da bodo ljudski odbori dejansko lahko postali demokratični organi komunice v tem smislu, kakor sem že povedal. Seveda prave socialistične in demokratske vsebine je v teh oblikah še vedno malo, mnogo pa je tu še birokratizma. Deloma je to posledica dejstva, da za to ni bilo materialne osnove. Konec koncev vsi vemo, da je bila samostojnost ljudskih odborov v borbi za razvoj proizvodnih sil na svojem področju zelo omejena. Celotni njihovi proračuni so bili v bistvu določeni republiškim proračunom. Po drugi strani je dejstvo, da smo se tudi mi malo potrudili, da bi naši kadri na okrajih razumeli bistvo sprememb, ki so nastale v naši državi, in da bi postali aktivni faktorji v izvajanju (Nadaljevanje na 2 strani)

VÁIII. ZASEDANJE GENERALNE SKUPSCINE OZN

Izvolitev Matesa za predsednika ekonomskega odbora je potrdila avtoriteto in ugled, ki ga uživa FLRJ

Od posebnega dopisnika »Borbe«

New York, 18. sept. — V sežu OZN se zmeraj razpravljajo o večeršnjem glasovanju za izvolitev predsednika odbora VIII. zasedanja Generalne skupščine OZN. Komentarji zlasti edini spopad glede kandidature, spopad v drugem odboru, kjer je sovjetski blok skušal vsiliti češkoslovaškega delegata Noseka kot nasprotnega kandidata jugoslovanskega stalnemu predstavniku v OZN Leu Matesu.

V OZN se je utrdilo prepričanje, ki je bilo izraženo že večeraj, da je glasovanje o predsedstvu drugega ekonomskega odbora potrdilo avtoriteto in ugled, ki ju uživa Jugoslavija po svetu. Zlasti poudarjajo, da je naša država dobila 51 glasov, medtem ko je za izvolitev njenega predstavnika zadostovala še neprimerno manjša večina — 31 glasov.

Hkrati poudarjajo tudi občuten poraz sovjetskega bloka v šem enem spopadu z Jugoslavijo. Sovjetski kandidat — češkoslovaški predstavnik je bil zavrnjen, saj je dobil le 9 glasov, med njimi 5 rednih — Sovjetske zveze in njenih satelitskih delegacij. Podpora turškega stalnega predstavnika v OZN Selima Sarperja, ki jo je dal predlogu Ekvadorja, naj jo za predsednika ekonomskega odbora izvolili jugoslovanskega delegata Matesa, so v krogih delegacij sprejeli z odobravanjem. Nekateri opazovalci vidijo v tem novo potezo prijateljstva te države ter s tem udarec spletkam nekaterih krogov proti temu prijateljstvu.

Diskreditiranje sovjetskega bloka pri vprašanju Jugoslavije komentirajo prav tako kot znamenje, da besede ZSSR o želji, naj bi se ublažila mednarodna napetost, ne zadostujejo, da bi to željo tudi potrdile. Tukaj ja razširjeno mnenje, da gre pri tem pravzaprav za nadaljnje poizkuse

Moskve, da bi ustvarila razne »gentlemenske« sporazume — se pravi, da bi razdelili interesne sfere med velesilami. To težnjo, ki ni nova v sovjetski politiki, je izrazil tudi predstavnik ZSSR Malik v generalnem odboru skupščine med določanjem dnevnega reda. Malik je pozval ameriškega predstavnika, naj »ne zavira možnosti, da bi se ublažila napetost, in med vrsticami namiguje, da bi bila ZSSR pripravljena na »mirs, ki bi slonel na sporazumu velesil, da smejo uveljavljati svojo voljo na »svojih« interesnih sferah.

Edina velesila, ki je ZSSR noče v takšnih »gentlemenskih« kombinacijah, je Kitajska. Višinski je storil vse, da predloga o priznanju predstavnika celinske Kitajske v OZN ne bi sprejeli, in ga je zato predlagal v nepravem času — pred volitvami za predsednika Generalne skupščine in s takšno argumentacijo, ki je ni mogla podpreti nobena izmed delegacij, naklonjenih priznanju kitajskih pravic.

Tako je ZSSR ob podpori ZDA uspelo odpraviti tisto, kar je po njenem mnenju očitna nevarnost za njene koristi in odnosu na Kitajsko, Peking je še vedno osamljen in brez stikov z zunanjim svetom, razen po Sovjetski zvezi. Moskva pa si tudi ni želela nič drugega.

Iz Dullesovega govora

New York, 18. sept. (AFP). Zunanji ministar ZDA John Forster Dulles je začel danes s krajšim govorom splošno razpravo na VIII. zasedanju Generalne skupščine OZN ter se najdlje zadržal pri korejskem vprašanju. »Ce bi bili Sovjetska zveza in Kitajska pripravljeni odreči se svojim ambicijam, da bi nadzirali Severno Korejo, tedaj bi bilo mogoče ustvariti enotnost Koreje ob pogojih, ki bi omo-

gočili Korejcem svobodno reševati svoje zadeve« — je dejal Dulles. Zatem je trdil, da Severni Korejci in Kitajci uporabljajo »zavlačevalno taktiko« glede na organiziranje politične konference na Koreji.

Dulles se je zatem dotaknil indokitskega vprašanja, kjer, kakor trdi, države sovjetskega bloka še vedno netižno vojno, pri čemer je dejal, da »jugovzhodna Azija daje sovjetskim voditeljem priložnost, da z dejanji dokažejo svoje miroljubne besede.

Kar zadeva nemško vprašanje je Dulles poudaril, da »ni moč zavlačevati razdelitve Nemčije brez velikega tveganja.« in ob tej priložnosti vnovič omenil zahodne predloge za sestanek zunanjih ministrov štirih velesil, na katere ZSSR še ni odgovorila.

Zunanji ministar ZDA je zatem izjavil, da bi lahko začetno delo za razorožitev hitreje napredovalo, če bi ZSSR pokazale, da je pripravljena »pogajati se pošteno in iskreno o tem vprašanju.

Dulles je na koncu poudaril, da bi lahko Sovjetska zveza omilila mednarodno napetost s tem, da bi vodila politiko, ki bi omogočila ustvaritev enotne in neodvisne Koreje, ki bi omogočila združitve Nemčije ter osvoboditev Avstrije in ki bi omilila sovjetskim sosedom uživati nacionalno neodvisnost.

Prihod novega nizozemskega poslanika

Beograd, 18. sept. (Tanjug). Novoimenovani izredni poslanik in pooblaščen ministar Holandske v FLRJ g. Henry A. Helb je prispel danes v Beograd. G. Helb bo nadomestil dosedanjega holandskega poslanika g. Charlesa Marie Dosea.

Plenum Zveznega odbora Socialistične zveze

(Nadaljevanje s 1. strani)

nju in nadaljnem razvijanju teh sprememb. Ker pa je bilo takega dela premalo, so mnogi naši kadri na okrajih zaostajali za politiko, ki se je vodila v centru, in so se pogosto izkazali kot zavorna pri izvajanju te politike na terenu. Naposled ima po mojem mnenju pri takem stanju stvari najvažnejšo vlogo dejstvo, da je sama socialno-ekonomska struktura naše države neodvisna od naše volje in stalen izvor birokratskih tendenc. Zaostali socialistični odnosi na vasi, s tem hkrati pa tudi obstoj določenih protislovnih socialnih interesov, so faktor, ki terja intervencijo socialistične države. To pa mora vplivati tudi na značaj naših ljudskih odborov. Metode, ki se uporabljajo v borbi proti političnim posledicam zaostalosti socialnih odnosov, se prenašajo tudi na področje socialističnih odnosov. To pa je prav tisto, kar mi imenujemo birokratsko tendenco. Od tod dejstvo, da imamo danes v naših ljudskih odborih največ birokratskih in drugih pojavov, ki so v nasprotju z našo splošno politično linijo. Potemtakem mora biti naša tekoča naloga ne samo v tem, da izoblikujemo komune gospodarsko, politično in pravno — da bo s tem točno določen odnos ljudske odbora in njegovega aparata do samoupravnih socialističnih podjetij in ustanov in da bo določena njihova vloga na sektorju zaostalosti družbenih odnosov — marveč tudi, da jih resno organiziramo in jim zagotovimo politične in strokovne kadre, ki bodo razumeli bistvo svojih nalog. Če stvari ne bi postavili v celoti, bi se nam lahko zgodilo, da se vsi naši lepi socialistični načrti razbijejo ob ne-

Govor tovariša Edvarda Kardelja

sposobnosti naših ljudskih odborov in vodilnih političnih ljudi na terenu.

Tretja važna naloga bo, da bomo začeli sistematično razvijati razne oblike družbenega samoupravljanja na področju prosvete, zdravstva, socialne zaščite itd. Na tem področju smo zlasti v velikem kažu v dnevnih praksah. Tu imamo tudi pojave desorientacije, pomanjkanje zavestne socialistične akcije, tuje vplive itd. Marx je n. pr. v svojem času govoril, da bo na področju prosvete državna intervencija najprej postala nepotrebna. Naša praksa pa kaže prav nasprotno, se pravi, da imamo tu več državne intervencije, kakor kjerkoli, bodisi neposredno, bodisi posredno, s pomočjo nekaterih birokratskih vrhov, ki so se po naši »zaslugi« ustvarili v vrhovih prosvetnih in kulturnih ustanov in ki zahtevajo zdaj »avtonomijo« ne za prosvetno dejavnost, marveč zase osebno, za svojo birokratsko oblast v prosvetnih in kulturnih ustanovah.

Četrta naloga bo v tem, da se precizneje določi status gospodarskih podjetij in njihovih samoupravnih vodilnih organov tako, da bi se po možnosti čim bolj preprečilo pojavljanje birokratskih in drugih negativnih tendenc, s katerimi se danes borimo na terenu, kakor tudi, da bi se točneje določili odnosi med podjetji in komune in višjih družbenih in državnih organov. Samo v teh pogojih bo mogoče do konca ukiniti dnevno mešanje upravnih or-

ganov v notranje delo podjetij, kakor tudi ustaljena negativna praksa, da se med letom po večkrat menjajo razni predpisi in ukrepi, kar ustvarja položaj, da podjetja nikoli ne vedo, s čim lahko računajo.

V našem sedanjem sistemu so mnoge vrzeli, ki omogočajo zlorabe, oziroma omogočajo podjetjem, da pridejo do mnogo večjih dohodkov, kakor so to predvideli naši planerji. Podjetja so seveda te vrzeli izkoristila, nato pa smo jih mi ozmerjali, da so partikularistična. Toda, četudi smo imeli v tem primeru prav, so formalno imela prav podjetja. Mi apeliramo na njihovo politično zavest, podjetja pa se sklicujejo na svoje zakonite pravice. Naša naloga mora biti torej v tem, da novi sistem po možnosti čim hitreje pravno izgradimo do tiste mere, da bo sam po sebi omejil možnost zlorab na minimum in v popolnosti zagotovil socialistično smer razvoja našega gospodarskega življenja. Postaviti moramo takšen okvir, da bodo v tem okviru podjetja lahko računala na daljši rok in da se bodo svobodno borila za največji možni gospodarski uspeh — brez nevarnosti, da bo njihovo ravnanje ožigosano kot partikularistično ali podobno. Z drugimi besedami, stvari moramo postaviti tako, da bodo politični termini in družbenopolitični aktivnosti postali depasirani. Tisto, kar se pokaže kot odkrita zloraba družbenih norm, pa je treba tudi tako klasificirati, se pravi odkrito uvrstiti v kriminal in soditi po zakonih.

rali tudi članj izvršnih svetov aktivno sodelovati z odbori ljudske skupščine, da bodo morali sodelovati v njihovih diskusijah in da bodo imeli pravico in dolžnost prevzemati tudi iniciativno glede predlaganja posameznih sklepov ali ukrepov ljudske skupščine, kadar bodo to smatrali za potrebno. V odborih ljudske skupščine bodo poslanci javno prikazovali slabosti, ki se pojavljajo v delu na terenu in bodo predlagali ustrezajoče ukrepe. Ne glede na to, ali se bodo v tem oziru sprejeli kakšni skle-

Politično težišče je treba prenesti na ljudske skupščine

Seveda ni dovolj samo postaviti takšne naloge, treba je zagotoviti tudi pogoje, da bomo te naloge lahko realizirali. O tem je nedavno razpravljalo tudi predsedništvo Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije, ki se je sporazumelo zlasti glede naslednjih ukrepov:

1. Ljudski poslanci naj bodo po pravilu samo ljudski poslanci in kot takšni aktivni delavci v vseh organih ljudske skupščine. Delali bodo hkrati tudi v ljudskih odborih okrajev, kjer so izvoljeni. Po zakonu so zavezani predlagati okrajem poročila o svojem delu v skupščini, prav tako kakor morajo v ljudski skupščini oziroma v njenih odborih predlagati poročila o delu ljudskih odborov in o položaju v posameznih okrajih. Na ta način bo poslanec postal eden izmed najvažnejših faktorjev, ki zagotavlja tako enotnost sistema, kakor tudi neposredni vpliv komun na delo osrednjih družbenih organov v republikah in v federaciji. Razume se, da bodo poslanci s tem delom tako zaposleni, da ne bodo mogli opravljati drugih poslov. To velja zlasti za zvezno ljudsko skupščino, v bistvu pa tudi za republiške skupščine, čeprav bo tu mogoče dopustiti nekatere izjeme.

2. V skupščinskih odborih bodo morali biti sposobni ljudje, ki bodo znali organizirati delo teh organov in ki bodo tem organom dali potrebno avtoriteto.

Z drugimi besedami: težiti moramo za tem, da se politično težišče prenese na ljudske skupščine. Če tega ne bi dosegli, tedaj se ne bi spremenili niti dosedanjí odnos med ljudskimi skupščinami in izvršilno-upravnimi organi, temeljna demokratska ideja ustavnega zakona pa bi doživela neuspeh. Iz navedenih razlogov bo po mišljenju Izvršnega komiteja ZKJ, kakor tudi predsedstva SZDLJ, ki je nedavno razpravljalo o teh vprašanjih, neobhodno potrebno, da bo večidel vodilnih političnih kadrov angažiran predvsem v delu ljudskih skupščin in ne samo v izvršnih svetih. Konkretno rečeno, bilo bi koristno in potrebno, da sekretarji centralnega komiteja Zveze komunistov, oziroma predsedniki SZDL v republikah ter po večini tudi člani zveznih in republiških vodstev sploh ne bodo več predsedniki oziroma člani zveznih in republiških vodstev, sploh ne bodo do predsedniki oz. člani republiških izvršnih svetov oziroma zveznega izvršnega sveta, da bi se lahko posvetili delu v ljudski skupščini, kakor tudi, kar se samo po sebi razume, političnemu delu v množicah. Na ta način bi dali skupščini oziroma njenim organom potrebno politično avtoriteto, hkrati pa bi se vzpostavil pravičen odnos med skupščino in izvršnim svetom kot njegovim samostojnim izvršilnim organom. Ni dvoma, da bodo takšne spremembe v dosedanjem sistemu naše metode dela bistveno pripomogle, da bo v skupščini več iniciativ in več konstruktivne kritike in da bo skupščina lahko imela mnogo večji vpliv na razvoj našega celotnega družbenega življenja kakor doslej. Velik del našega vodilnega političnega kadra se bo lahko v takih pogojih aktivneje angažiral v konkretnem delu ljudskih odborov, kar je zlasti važno danes, ko zavisi ves uspeh naše politike od njihovega dobrega dela.

3. Ni treba, da bi bili zvezni in republiški izvršni sveti nekakšni reprezentativni organi. Seveda pa morajo biti močna politična telesa, ki bodo sposobna zagotoviti uresničenje splošne politične linije, ki bo prišla do izraza v sklepih ljudske skupščine, kakor tudi, da bodo sposobni v tej smeri razvijati svojo lastno iniciativo. Po svoji sestavi morajo biti takšna telesa, da se bodo lahko v celoti posvetila tekočim dnevnim izvršilnim in upravnim nalogam.

Ce stvari tako postavimo, tedaj bo ljudska skupščina v res-

ni postala odločujoči in vodilni družbeni organ, v katerem bodo predstavniki delovnih ljudi — ki bodo hkrati tudi predstavniki posameznih komun in predstavniki skupnosti — ne samo razpravljali o celotni družbeni problematiki in o njej sprejemali načelne sklepe, marveč bodo tudi rezultate te razprave prenašali neposredno na ljudske odbore, s čimer bodo močno in neposredno vplivali na politiko komun.

V takih pogojih bo seveda sprejemanje sklepov zahtevalo več časa in solidnejšo pripravo kakor doslej. Morda se bo ta postopek zdel preveč komplikiran in dolgotrajen nekaterim, ki so se navadili na dosedanjo brzino obnavljanja paragrafov. Toda, ker bo v pripravah sklepov sodelovalo mnogo več ljudi, od zvezne ljudske skupščine pa do ljudskih odborov in ker bodo ti sklepi izpostavljeni mnogo širšemu, kritičnemu proučevanju, bodo tudi solidnejši, in kar je najvažnejše, hitreje se bodo izvajali v življenju kakor doslej in v mnogo večji meri kakor doslej. Z drugimi besedami, doslej smo sklepe hitro sprejemali in počasi izvajali, v bodoče pa jih bomo počasneje sprejemali, zato pa hitreje in solidneje izvajali.

Razume se, zvezna ljudska skupščina bo vselej imela pravico pooblastiti izvršni svet, da samostojno izdela in sprejema sklepe in ukrepe, ki bi zahtevali specialni in hitrejši postopek. V tem je tudi glavni smisel in glavna vrednost takšnega organa, kakršen je izvršni svet.

Takšno delo skupščine, ki bo predvsem povezano z javno di-

skusijo v njej, bo spremenilo vsak problem načelnega pomena v komunah ali v gospodarskih enotah v družbeni problem vse države. Takšno delo bo okrepiło občutek odgovornosti družbenih samoupravnih organov v gospodarstvu in na drugih področjih družbenega življenja, kakor tudi v samih ljudskih odborih. Okrepilo bo tudi občutek odgovornosti ljudskih poslancev, ki bodo morali pred ljudskimi odbori zagovarjati svoje stališče v skupščini in obratno. Ljudska skupščina se bo tako tesno povezala s množicami. To bo v bistvu šola socialistične zavesti za delovne ljudi. V diskusijah ljudske skupščine bodo delovni ljudje našli odgovor na mnoga vprašanja, ki jim danes ostanejo nepojasnjena. Našega javnega življenja ne bodo oblikovali slabi novinarji, ki zbirajo na ulici mnenja najbolj zaostalih ljudi, kakor se to danes pogosto dogaja, marveč bo to javno mišljenje oblikovalo prav delo v naših ljudskih skupščinah, v ljudskih odborih in v drugih družbenih organih.

Po drugi strani se bodo naši vodilni politični kadri, ki so bili doslej pogosto popolnoma okupirani z dnevnimi vprašanji družbene in politične uprave, lahko močneje posvetili političnemu delu v pravem smislu te besede. S tem ne mislim reči, da se morajo ali da se smejo desinteresirati za gospodarska in podobna vprašanja. Ne! Prav to so izmed vseh političnih vprašanj najvažnejša politična vprašanja. Toda tu gre za to, ali se bodo teh vprašanj lotili kot upravni strokovnjaki in organizatorji, ali pa kot zavestni borci za zgraditev socialističnih odnosov. Dnevni praktikum je zdaj pri mnogih naših ljudeh otopel smisel prav za to drugo stran problema. Prekričan sem, da se bo v novih pogojih tudi to spremenilo v pozitivnem smislu.

Tudi naše organizacije SZDL bodo v takih pogojih dobile pravo vsebino dela. Na dnevni red teh organizacij bodo prišla, ne po nekkih direktivah od zgoraj, marveč spontano in neizbežno, tista vprašanja, ki bodo v določenem trenutku na dnevnem redu komun, oziroma zvezne ljudske skupščine in republiških ljudskih skupščin. Tako bo SZDL postala tisti široki množični parlament, s katerim bodo morale ljudske skupščine in ljudski odbori računati in še kako računati pri svojih sklepih. Vodilni politični organi pa bodo morali mnogo bolj pojasnjevati posamezna vprašanja in informirati naše ljudi o stanju stvari, kakor je to bilo doslej.

O predvolilni dejavnosti

Vse to bi morali upoštevati tudi pri izbiri kandidatov. Treba je našim delovnim ljudem razložiti, naj postavljajo in volijo take kandidate, ki bodo sposobni vršiti svojo funkcijo v Ljudski skupščini.

V zvezi s tem želimo povedati še nekaj besed o naši volilni kampanji sploh. V naših pogojih volilna kampanja ne more biti niti načelna tekma za poslanske mandate, niti priložnost za pomeni demagogijo vsled karierističnih pobud tega ali onega.

Razen tega je treba poudariti še nekaj: če si ne prizadevamo za čim širše in doslednejše izvajanje demokratskih načel v družbenem življenju naše dežele, to še ne pomeni, da smo za svobodno protirevolucionarnega dela. Ne, za demokracijo si prizadevamo zato, ker branimo pravice in koristi delovnega ljudstva pred nevarnostjo birokratskega despotizma, pa tudi kapitalistične restavracije. To je bistvo in okvir demokratskega našega novega volilnega zakona. Naša sedanja predvolilna kampanja ima predvsem dve nalogi:

1. Da s kandidacijsko kampanjo pridobimo take kandidate, v katere bo imelo delovno ljudstvo zaupanje in ki bodo imeli z druge strani pravičen odnos do socializma. Volilna kampanja je torej delno pregled kadrov v množicah, pregled njihovega političnega ugleda in povezanosti z množicami.

2. Hkrati naj bo volilna kampanja široka in sistematična akcija za razlago pereče družbene problematike, rezultatov dosedanjega boja za izgraditev socializma ter pogojev in izgledov za nadaljnji razvoj. Ta kampanja bi torej morala našemu delovnemu ljudstvu omogočiti, da bo znalo ne le presoditi ljudi, ki jih bo volilo, temveč tudi najvažnejše naloge, ki jih bodo morali ti ljudje v njihovem imenu izpolnjevati.

Glede obojega kaže naša dosedanja volilna kampanja nekaj pomanjkljivosti, ki pa jih lahko še popravimo.

Tehnika volilnega zakona je sama po sebi takšna, da težišče v volitvah prenaša tako rekoč na

Organizacija in metode dela v družbenem upravljanju

Vidite tovariši in tovarišice, to je samo nekaj velikih nalog, ki so pred nami, oziroma pred novo ljudsko skupščino, ki bo izvoljena na del volitvah. Kakor sem že prej dejal, načelno tu ne rešujemo ničesar novega, kajti načelno stran tega vprašanja smo rešili že z ustavnim zakonom. Toda realizacija nalog, ki so neposredno pred nami, predstavlja v bistvu mnogo težji posel, kakor je sama načelna postavka.

Naloge te vrste seveda ne moremo opraviti na stari način z upravnim ozir. izvršilnim aparatom. Pri tem delu morajo zavestno sodelovati široke ljudske množice. Ni dovolj dajati samo zakone in uredbе v tako imenovano javno diskusijo, kakor smo to doslej delali. Ta metoda je bila dobra v pomanjkanju boljšega. Slabost te metode pa je v tem, da se v diskusijo daje samo končni proizvod, ne dajejo pa se argumente in materiall, ki ga pojasnjujejo. Razen tega lahko v takšni diskusiji sodelujejo samo najrazvitejši in najzavestnejši ljudje, medtem ko velikanska večina delovnih ljudi stoji ob strani. V celotnem delu pri družbenem upravljanju moramo najti takšno organizacijo in takšno metodo dela, ki bo omogočila, da bodo pri tem delu stalno in neposredno sodelovale najširše delovne množice.

To je potrebno ne samo zaradi nekakšnega formalnega demokracizma, marveč, ker se brez tega demokratski socialistični red ne more obdržati. Če hočemo imeti dobro komunjo, dobre delavske svete, dobra vodstva zadrug in dobre ljudske skupščine, tedaj morajo naši delovni ljudje poznati položaj v državi, morajo poznati argumente, da se bodo lahko odločili, kajti če se ne bodo zavestno odločili, tedaj vsi naši napori ne bodo imeli uspeha. Z drugimi besedami, stvari moramo organizacijsko in politično postaviti tako, da bodo naši delovni ljudje lahko dnevno spremljali vse probleme družbenega upravljanja s pomočjo tistih organov, ki so jim najbližji, to je, s pomočjo delavskih svetov, družbenih organizacij, obštnskih in okrajnih ljudskih odborov in njihovih organov, zlasti pa s pomočjo organizacij Socialistične zveze delovnega ljudstva in s pomočjo drugih družbenih organizacij.

V našem dosedanjem načinu dela je bilo to praktično nemogoče, oziroma smo se morali omejiti v okviru nekakšne javne diskusije o zakonih in uredbah. Resnična priprava vseh teh odločb pa se je vendar končala v ožjih odborih in komisijah za zaprtimi vrati, kjer je bilo sicer res mnogo diskusije in so bili podani mnogi argumenti, za katere pa naši delovni ljudje niso vedeli. Zakoni in uredbе so bili lahko še tako dobri, ker pa jih ljudje niso vselej razumeli, oziroma niso vedeli, zakaj so bili potrebni, zato niso imeli tistega praktičnega učinka, ki bi ga lahko imeli.

Ta metoda dela postaja sedaj popolnoma nemogoča. Ves uspeh

naše politike zavisi sedaj od tega, ali bodo delovne množice razumele bistvo nalog, ki jih morajo reševati naši predstaviški organi, zlasti komune, oziroma ali bo celotno delo naših organov družbenega in državnega upravljanja do tiste mere javno in odkrito, da bo pod neprestano kontrolo javnega mišljenja, to je našega socialističnega javnega mišljenja. Samo v takih pogojih lahko dosežemo, da bo vsak problem, ki se postavlja na dnevni red naših skupščin in ljudskih odborov, hkrati postal problem na dnevnem redu organizacij Socialistične zveze delovnega ljudstva in drugih družbenih organizacij. Takšen način dela ne bo imel samo te prednosti, da bo razvijal iniciativo pri množicah. Mobiliziral bo vsakega posameznega delovnega človeka, da zavzame svoje stališče nasproti konkretnim vprašanjem družbenega upravljanja, v prvi vrsti nasproti problemom gospodarskega upravljanja, kar je dejansko tudi najvažnejše. Ljudje, ki se bodo spoznavali v borbi za gospodarski napredek naše države, se bodo lahko spoznavali tudi o drugih vprašanjih. Ljudje

Spremeniti je treba način dela ljudskih skupščin

Ze prej sem govoril o slabostih v sedanjem delu naše ljudske skupščine. Te slabosti se vlečejo vse od konca vojne do danes. Vzroki teh slabosti so vsakomur izmed nas očitni. So v tem, da je bilo težišče družbenega upravljanja pri upravnih organih, medtem ko je skupščina samo sankcionirala njihovo delo, sama pa ni nastopila kot iniciator. Takšen značaj skupščine je bil še bolj poudarjen s tem, da so bili ljudski poslanci v glavnem ljudje, ki so delali v sistemu državne uprave ali v gospodarski upravi, dolžnost poslanca pa so opravljal več ali manj kot vzporedno nalogo.

Da se to stanje spremeni, bo treba doseči predvsem to, da bo ljudska skupščina tako zvezna, kakor republiška ne samo organ, ki sankcionira sklepe izvršnih organov, marveč da bo sama iniciator družbenega razvoja, izvršni sveti pa morajo v smislu ustavnega zakona delati izključno v okviru kompetenc, ki se nanašajo na izvrševanje sklepov ljudske skupščine in na nadzorstvo nad upravnimi organi. Ljudska skupščina bo morala stalno delati, bodisi kot plenum, bodisi s pomočjo svojih odborov. Njena dolžnost bo ne samo sprejemati sklepe, marveč da mnoge izmed teh sklepov tudi sama, se pravi s pomočjo svojih odborov, pripravila. To se vsekakor nanaša na največji del načelnih odločb, ki jih še danes izdajajo izvršilni organi. Skupščina bo morala spremljati dnevno prakso, poslušati poročila poslancev s področja posameznih ljudskih odborov, opravljati ankete na terenu, da-

se tudi tu ne bodo odločali za takšno ali drugačno ideološko pojmovanje, marveč za konkretna tekoča vprašanja svojega življenja. Prav s tem pa bomo praktično gradili naše socialistične odnose. Tu bo brez dvoma prevladal skupni interes delovnega človeka nad vsemi drugimi vplivi. To pomeni, da bo ta sistem še bolj razširil množično osnovo našega reda, še bolj utrnil in razširil armado graditeljev novih družbenih odnosov.

Odključiti in glavni konkretni ukrepi v tej smeri so danes naslednji:

1. Treba je spremeniti dosedanjí način dela Zvezne ljudske skupščine in republiških ljudskih skupščin. Treba jim je dati drugačni značaj, kakor so ga imele doslej.

2. Treba je precizneje določiti značaj in delovne okvire izvršnih svetov kot izvršilnih organov ljudske skupščine.

3. Treba je vsestransko povezovali delo ljudskih skupščin z delom ljudskih odborov, seveda v okviru funkcij, ki jih skupščine upravljajo po našem ustavnem zakonu in po splošnem kursu našega družbenega razvoja.

Spremeniti je treba način dela ljudskih skupščin

jati iniciativo za reševanje odprtih vprašanj in v tem smislu sprejemati sklepe in priporočila. Po potrebi bo lahko ustanovila strokovne komisije za obravnavanje posameznih vprašanj, za pripravo posameznih sklepov. Po pravilu bo vse to delo javno in bo zato imelo močnejši vpliv na oblikovanje našega socialističnega javnega mnenja in na sklepe nižjih predstaviških organov, kakor katerikoli drug sistem politične propagande in pojasnjevanja.

Posebno vlogo bodo tu imeli stalni in začasni odbori ljudske skupščine. Ti odbori po ustavnem zakonu nimajo izvršilnih funkcij. Tudi jaz mislim, da od tega načela nikakor ni treba odstopati. Čeprav izvršilnih funkcij na nekoliko skupščinskih organov bi vsaj v sedanjem času spravila v nevarnost enotnost našega upravnega sistema, izzvala bi vrsto komplikacij v delu državne uprave, kakor tudi na drugih področjih družbenega življenja. Toda navzlic temu bo funkcija odborov skupščine zelo važna. Tu se bodo dejansko pripravljali vsi sklepi skupščine, tu bo izčrpana javna diskusija. Sprejemanje končnih sklepov o vseh načelnih vprašanjih pa mora biti pridržano sami skupščini. Njihovo izvrševanje pa po pravilu izvršnemu svetu. V takih pogojih bo izvršni svet zavzel tisto mesto, ki mu ga določa ustavni zakon, se pravi, da bo eden izmed odborov ljudske skupščine, ki bo opravljal posle v zvezi z izvajanjem sklepov in z nadzorstvom nad aparatom, ki jih izvršuje. Razume se, da bodo mo-

(Nadaljevanje na 3. strani)

Rezultati in razvojne možnosti gospodarskega sistema

Poročilo Milentije Popovića

Po poročilu tov. Kardelja je dobil besedo tov. Milentije Popovića, ki je govoril o rezultatih in razvojnih perspektivah našega gospodarskega sistema. Najprej je omenil nekatere uspehe, ki jih je doseglo naše gospodarstvo v večanju storilnosti ter v izboljšanju izbire in kakovosti izdelkov.

Stabilen svobodni trg — eden največjih uspehov

Med največje uspehe novega gospodarskega sistema — je dejal tov. Popovića — šteje svobodno in stabilno tržišče. Vsi se spominjate obdobja dvojnih cen in vseh njihovih posledic. Tega danes ni več. Naš trg je enoten, sproščen, brez administrativnih primen. To ustvarja normalne pogoje za delo posameznih podjetij. Uspehi, ki jih dosegata industrija in kmetijstvo, je treba pripisati prav ureditvi trga. Pri tem pa je treba upoštevati, da se je na trgu pojavila spekulacija zaradi izredne suše, kar je vplivalo tudi na vse ostalo gospodarstvo. Ne da bi se spuščal v analizo teh vplivov, ki so zvečine znani, se mi vendarle zdi potrebno poudariti, da so negativni pojavi na trgu, o katerih smo upravičeno mnogo pisali, v mnogočem prav posledica suše.

V razvoju trga smo danes na tisti stopnji, ko je po svobodnem tržišču upostavljeno normalno gospodarsko razmerje med cenami, ko trg enakomerno vpliva na pritiska na vse gospodarske panoge, ko je — z drugimi besedami — večina gospodarstva in pod-

jetij pod objektivnim, zakonitim nadzorstvom svobodnega trga, ko si je treba prizadevati za boljše proizvode, če naj gredo v prodajo, ko ni več lahkega zaslužka. Se posebej to velja v proizvodnji blaga za široko potrošnjo. To pa pomeni, da trg nastopa kot pozitivni ustvarjalni element v gospodarskem procesu, da smo prebrodili prehodno obdobje od starega k novemu tržišču in da je dal novi sistem prav na tem najvažnejšem področju pozitivne rezultate. Posamezne razpoke v našem sistemu, zaradi katerih so mogoči posamezni ekscesi, špekulacija, lahki zaslužki, delitev nezaluznih presežkov, pomenijo samo to, da se je treba potruditi za njih odpravo prav zaradi nadaljnega razvoja prostega trga. Taki ekscesi postajajo očitni za o, ker je trg v bistvu urejen, v tem smislu pa je trg tudi temelj, na katerem je potrebno in mogoče odstraniti take pojave. Tu kaže potrebo, da moramo nadalje izpopolnjevati mehanizme in instrumente, ki uravnava sicer svobodni trg.

Vsekakor pa je treba upoštevati tudi dejstvo, da so bile stopnje akumulacije in skladov kot temeljni in skorajda vseobsegajoči finančni instrumenti premalo prožne, da so v več primerih onemogočale oblikovanje normalnih cen in razmer na trgu ter da so ga vodile na napačno pot. Nove uredbe naj odpravijo tudi te pomanjkljivosti.

skih metod in oblik niso ustrezno spremljali uspehi v organiziranju novih oblik v kmetijstvu, niso povzročili ustrezne dejavnosti v nadaljnjem razvoju in napredu kmetijske proizvodnje ter upostavljanju in organiziranju novih oblik. Temeljni vzrok je vsekakor to, da je kmetijstvo mnogo bolj zaostala gospodarska panoga, kjer

je preobrazba počasnejša, uspehi pa se pokažejo le polagoma. Zaradi tega bodo potrebni prav tu večji napori. Letos smo mogli dati večja sredstva za investicije v kmetijsko proizvodnjo. To je šele začetek, to še ni toliko, kolikor bo kmalu mogoče in kolikor bi bilo potrebno za normalni razvoj kmetijstva, vendar pa gospodarske organizacije niso uporabile niti teh kreditov.

Po mojem mnenju se morajo vsi organi našega javnega življenja, organi ljudske oblasti, združni organi in organi Socialistične zveze intenzivne in vztrajne ukvarjati s tem vprašanjem. Ne smemo dovoliti, da bi kmetijstvo bistveno zaostajalo, zaostajati ne sme niti v storilnosti in skupni proizvodnji ne v družbenih proizvodnih oblikah.

V našem gospodarskem sistemu odloča po eni plati prosti trg sam po svojih lastnih gospodarskih zakonih, po drugi plati pa organi samoupravljanja del in upravni odbori skupaj z direktorji podjetij (seveda v okviru splošnih družbenih proporcev).

Nov gospodarski sistem nam je prinesel pozitivne rezultate na lavskega razreda, delavski sveti področju delavskega samoupravljanja. Desetine tisočev naših podjetij namreč delajo in žive tako, da ne odločajo več o njihovem življenju — v skladu s tem pa tudi o življenju vse družbe — kapitalisti, niti ne državni strokovnjaki, marveč neposredno delavci prek organov delavskega samoupravljanja. Pri izpolnjevanju te naloge je naš delavski razred pokazal, da je sposoben sam, neposredno, brez zaščitnikov in brez svoditeljev, brez birokracije (pa čeprav bi zrasla iz njegovih vrst) odločati o gospodarskih vprašanjih.

Nato je tov. Popovića omenil nekatere negativne pojave s področja delavskega samoupravljanja in poudaril, da delavsko samoupravljanje še ne pomeni, da je borba za socializem zaključena, marveč pomeni, da se delavski razred neposredno bori za socializem proti vsemu, kar ga vleče nazaj.

Nov gospodarski sistem je v najtežjih okoliščinah uspešno položil izpit.

Ko je tov. Popovića govoril o našem gospodarskem sistemu, je med drugim rekel:

Ne smemo pozabiti, da ta gospodarski sistem nastaja v letih 1952 in 1953, ko smo se borili proti vsem debalansom v gospodarstvu, ki so značilni za naše gospodarsko življenje v razdobju od 1948 do 1952. — Vse to pa je bilo pojačeno zaradi posledic suše. In kolikor koli so ti razlogi zahtevali, da ostanemo nekateri upravni ukrepi v veljavi dalj in v večjem obsegu, je vendar dejstvo, da je novi sistem uspešno položil izpit prav v teh najtežjih pogojih. Naša država je zdaj v procesu postopnega zapuščenja tega stanja. Ne samo in ne predvsem zaradi normalne letine, marveč predvsem zato, ker se naša ključna industrijska graditev zaključuje, ker zmanjšujemo obseg investicij zanjo, razširjamo pa za druga gospodarska področja, kjer naša industrijska proizvodnja po nekaj letih začasnega zastoja gotovo in stalno napreduje.

Mi smo že ustvarili višjo gnotno osnovo za nadaljnji razvoj našega gospodarstva. V letu 1953 se je že začel proces reševanja tistih težkih debalansom, ki so nekaj let zavirali naše go-

spodarstvo. Ne samo, da je izdatki za ključno kapitalno graditev postopno zmanjšujejo, marveč tudi mnoge industrijske panoge povečujejo proizvodnjo in na tej osnovi povečujejo izbiro. Skupen obseg industrijske proizvodnje se je povečal v primeri z letom 1952 na 108. Posamezne panoge, zlasti bazične, pa proizvodnjo še bolj povečujejo. Poročilo odbora za gospodarstvo je to prikazalo in zato ne nameravamo tukaj navajati teh števil. Mi smo plačali svoj dolg borbi proti kominformovski napadalnosti na našo državo med drugim tudi tako, da smo se morali začasno odreči normalnemu povečanju proizvodnje in življenjske ravni, in sicer ne samo zaradi

nas in naše varnosti, marveč tudi zaradi varnosti drugih miroljubnih narodov. Zdej je najhujše za nami, in mi zapuščamo najtežje pogoje ter stopamo k vedno večji proizvodnji, k postopnemu omiljevanju različnih debalansom, k vsklajanju raznih proizvodnih panog in vsklajanju investicij v gospodarstvu in drugih področjih našega življenja. Tako ustvarjamo objektivne pogoje za nadaljnji razvoj gospodarskega sistema.

Tovariš Milentije Popovića je zatem govoril o slabostih v sedanjem mehanizmu gospodarskega sistema, poudarjajoč, da so bile stopnje akumulacije in skladov in celoten dosedanj mehanizem gospodarskega življenja nekakšen kompromis med stari administrativnim sistemom in tistim, kar bi radi dosegli v nadaljnjem razvoju socialistične demokracije.

Nadaljnja obdelava gospodarskega sistema

Uredbe, o katerih sedaj razpravljajo in uredbe, o katerih bodo v kratkem razpravljali, imajo nalogo še razvijati naš gospodarski sistem na temelju omenjenih vidikov. Pripravljajo se uredbe o plačnem sistemu v gospodarstvu, uredbe o davčnem sistemu in vrstah davka, uredbe o družbenem planu in o proračunih, uredbe o obrtniških in uslužnostnih podjetjih, uredbe o kmetijskem združništvu.

Bistveno spremembo v življenju posameznega podjetja, v življenju mestnih in okrajnih odborov in v celotnem gospodarskem življenju sploh bo prinesla uvedba obresti na osnovna sredstva ter dolgoročnih posojil z več ali manj svobodnim odločanjem pri določanju in razporeditvi teh posojil.

»Drugo področje,« je nadaljeval tovariš Popovića, »ki ga mora zajemati razvoj gospodarskega sistema, je ustvaritev gnotnih pogojev za življenje komunalne skupnosti, to pa pomeni, da se sedanjim predstavniški organi mest in okrajev spremene v organe komunalne skupnosti, ki v celoti odločajo o gospodarskem življenju svojih skupnosti v splošnih okvirih, ki jih določajo višji organi.

Eno izmed poglavitnih vprašanj v gospodarskem življenju selerne družbe je, kdo in kako odloča o odnosu presežka dela do potrebnega dela, se pravi o akumulaciji in družbenih skladih, ter kdo in kako odloča o obsegu, smeri in strukturi investicij. Naš nadaljnji razvoj mora najti takšne instrumente v gospodarstvu in v finančnem poslu, da tako ustvari organom komunalne skupnosti pogoje, da o tem odločajo.

Nato je govoril o tem, da morajo organi komunalne skupnosti dobiti pravico ter odgovornost

pri obračunih in proračunskih izdatkih, in da jemljejo dolgoročno in kratkoročna posojila v ustrejni meri, urejajo dajanja takšnih posojil podjetjem v svojem območju, ter nadaljeval:

»Nadaljnje perspektive in konkretne rešitve, ki naj bi jih prinesle zamišljene uredbe, so nadaljnja razširitev pravic organov samoupravljanja, spreminjanje predstavniških organov mest in okrajev v organe samostojne gospodarske skupnosti in na temelju tega sproščanje procesa, razširjenje družbene produkcije pred administracijo ter razširitev učinka svobodnega tržišča tudi na to področje gospodarskega življenja. To bo že v mnogo večji meri okrepilo in pospešilo razvoj gospodarskih sil države ter socialistične demokracije.

Tovariš Popovića je zatem poudaril, da se s tem ustvarjajo nove perspektive za razširitev samostojne gospodarske dejavnosti. »Z drugimi besedami,« je dejal, »postaja gospodarsko življenje v celoti zadeva delovnih ljudi. Toda ne-le gospodarsko življenje v nekem podjetju, temveč tudi celotno skladno gospodarsko življenje celotne skupnosti, da bi se pa vse to tudi uresničilo, so bile o vseh bistvenih sklepih, znanih delovnim ljudem, javne razprave.«

Govoreč o nalogah in odgovornosti organizacije Socialistične zveze, je tovariš Popovića nadaljeval:

»Organizacije Socialistične zveze mesta ali okraja ne bodo več zgolj agitatorji za pojasnjevanje in populariziranje ukrepov, ki jih izdaja višji organ, pač pa bo njihova poglavitna naloga voditi politično akcijo za pravilno izdajanje sklepov znotraj svoje komunalne skupnosti, in sicer predvsem gospodarskih sklepov.«

Dva sovražnika ki si med seboj pomagata

Tovariš Popovića je v nadaljevanju dejal, da so v našem gospodarskem življenju tudi praznine, nejasnosti, proti čemur se moramo boriti. V kolikor gre za napake, slabosti in neznanje, se moramo truditi, da se izpopolnimo, da popravljamo pomanjkljivosti itd. Toda ne gre vselej za to. »Mislim,« je dejal, »da razvoj našega gospodarskega sistema, pa tudi razvoj socialistične demokracije sploh imata sovražnike, nasprotnike. Z drugimi besedami, v ekonomskem življenju in v družbi sploh so tudi sile, ki so življenjsko zainteresirane, da se socialistična demokracija ne razvija. To sta birokratizem in kapitalizem, ali bolje rečeno, ostanki birokratizma v naših lastnih vrstah ter ostanki kapitalizma v družbenem življenju. Oba pa sta potolčena in ponižana. Toda oba se borita za obstoj. Četudi se čestokrat zdi, da sta si nasprotna, pa imata vendarle skupni izvor, v kateri so sodelovali Milan Smitljanić, dr. Aleš Bebler, Edvard Kardelj, Milijan Neoričić, Anka Berus, Moša Pijade in Vlado Zečević.

Plenum je pooblastil komisijo, naj na temelju pripomb in predlogov pripravi končno besedilo volilnega razgleda in naj ta razgled objavi v nedeljo 20. t. m. Nato je spregovoril tovariš Vladimir Dedić, ki je poročal o tekočih problemih našega sodelovanja z mednarodnimi socialističnimi gibanji.

Po govorih se je prvi oglašil k besedi tovariš Vlado Zečević. Govoril je o nevzdržnosti teorije,

da bo obstajanje več poslanskih delegatov v enem okraju pripeljalo do cepitve sil ter se v zvezi s tem dotaknil političnega dela Socialistične zveze, ki je še zmeraj nezadovoljivo in pogostokrat kampanjsko.

Ker se ni nihče prijavil k razpravi, je predsedujoči vprašal, ali zvezni odbor odobrava in sprejema, kar je bilo navedeno v referatih. Plenum je soglasno sprejel postavke iz referatov tovariša Kardelja in Popovića.

Nato je predsedujoči začel razpravo o predlogu volilnega razgleda. Najprej je v imenu komisije, ki je bila na zadnji seji predsedstva določena za izdelavo predloga razgleda, govoril tovariš Veljko Vlahović o pripombah posameznih članov zveznega odbora ter predlogu razgleda. Poudaril je, da komisija sprejema večino pripomb.

Po izjavanju tovariša Vlahovića je nastala živahna razprava, v kateri so sodelovali Milan Smitljanić, dr. Aleš Bebler, Edvard Kardelj, Milijan Neoričić, Anka Berus, Moša Pijade in Vlado Zečević.

Plenum je pooblastil komisijo, naj na temelju pripomb in predlogov pripravi končno besedilo volilnega razgleda in naj ta razgled objavi v nedeljo 20. t. m. Nato je spregovoril tovariš Vladimir Dedić, ki je poročal o tekočih problemih našega sodelovanja z mednarodnimi socialističnimi gibanji.

(Nadaljevanje na 5. strani)

Kmetijstvo ne sme zaostajati

Uspehi, ki jih je pokazal nov gospodarski sistem v industriji pri osvobajanju gospodarskega življenja iz klešč administracije, so nujno vplivali tudi na kmetijstvo. V tem smislu lahko rečemo, da je nov gospodarski sistem osnova za to, da smo tudi v kmetijstvu začeli odpravljati administrativne ukrepe, spreminjati vse, kar izhaja iz administrativnega sistema, ter uvedli take gospodarske metode, ki bodo ustvarile pogoje za svobodno gospodarjenje tako socialističnih združnih organizacij kakor tudi gospodarstev delovnih kmetov. Ukrepi v kmetijstvu niso bili samo začasni, marveč nujni sestavni del vsega gospodarjenja v novem sistemu. V tem smislu so bili uklenjeni vsi odkupi, ki jih je zamenjal prosti promet s kmetijskimi pridelki, v tem smislu

smo tudi sprejeli uredbe in sklepe o združništvu ter zemljiškem skladu z osnovnim namenom, da vskladijo družbene in organizacijske pogoje za svobodni razvoj kmetijstva brez kapitalizma in kapitalistov, z drugimi besedami, da ustvarijo pogoje za svobodni razvoj sploh, saj ne moremo dovoliti kapitalističnega razvoja v kmetijstvu, ker je med socialistično demokracijo in svobodnim razvojem kapitalizma temeljno razredno nasprotje. Vsi ti ukrepi v kmetijstvu so bili spodbuda za proizvodnjo in so delovnim ljudem dali nove perspektive.

Kolikor je pri tej priložnosti potrebna tudi kritika dosedanjega dela, moramo priznati, da smo glede tega najmanj dosegli. Vzroki so različni. Uspehov v odpravljanju administrativno-birokrat-

skih metod in oblik niso ustrezno spremljali uspehi v organiziranju novih oblik v kmetijstvu, niso povzročili ustrezne dejavnosti v nadaljnjem razvoju in napredu kmetijske proizvodnje ter upostavljanju in organiziranju novih oblik. Temeljni vzrok je vsekakor to, da je kmetijstvo mnogo bolj zaostala gospodarska panoga, kjer

je preobrazba počasnejša, uspehi pa se pokažejo le polagoma. Zaradi tega bodo potrebni prav tu večji napori. Letos smo mogli dati večja sredstva za investicije v kmetijsko proizvodnjo. To je šele začetek, to še ni toliko, kolikor bo kmalu mogoče in kolikor bi bilo potrebno za normalni razvoj kmetijstva, vendar pa gospodarske organizacije niso uporabile niti teh kreditov.

Po mojem mnenju se morajo vsi organi našega javnega življenja, organi ljudske oblasti, združni organi in organi Socialistične zveze intenzivne in vztrajne ukvarjati s tem vprašanjem. Ne smemo dovoliti, da bi kmetijstvo bistveno zaostajalo, zaostajati ne sme niti v storilnosti in skupni proizvodnji ne v družbenih proizvodnih oblikah.

V našem gospodarskem sistemu odloča po eni plati prosti

Govor tovariša Edvarda Kardelja

(Nadaljevanje s 2. strani.)

Jasno je, da se bo hkrati odločno zavarovala pred reakcionarnimi elementi in pred špekulanti, ki jih vodijo le njihove lastne koristi in podobni smotri. Take tako imenovane kandidate naj socialistična zveza med množicami razkrinkuje.

Ce se bo volilna kampanja nadaljevala v tej smeri, bo v prvi fazi verjetno predstavila večje število možnih kandidatov, kar bi bilo vsekakor resen uspeh Socialistične zveze delovnega ljudstva, ker bi to bilo pravo preverjanje naših kadrov v množicah, ne pa le v nekaj kadrovskega oddelkih. Ce se za tem v diskusiji na kandidacijskih zborih volivcev pojavi le en kandidat, ki ima največ možnosti in odpadejo vsi drugi kandidati, bomo vseeno dosegli politično nalogo, ker bo to kljub temu kandidatura, ki bo rezultat volje velike večine delovnega ljudstva. V nobenem primeru pa ni treba ovirati več kandidatov, če to žele zbori volivcev ali pa organizacije Socialistične zveze. Umevno je, da si mora v takih primerih Socialistična zveza prizadevati, da bi bila volilna kampanja poštna in da ne bi prišlo do raznih izpodkopavanj, kar je pogosto primer v buržoasnih sistemih.

Ce ne bi šli po tej poti, ne bi imeli način kandidiranja z zbori volivcev nobenega smisla. Namen tega načina je, da se delovni ljudje o kandidatih dejansko pomenijo, kot tudi o njihovi politiki. Tako se ne bodo odločili le za neko osebo, temveč tudi za stvar, ki jo bo ta zastopala. S tem ne dajo svojega glasu neki stranki, ki ima monopolno pravico, da misli in odloča namesto njih. Dali ga bodo osebi, ki jo poznajo, o kateri vedo, kaj bo delala in ki jim bo tudi odgovarjala za svoj teren. To pa ne pomeni, da postane ljudski poslanec s tem le predstavnik lokalnih interesov nasprotno, odločati bo moral tudi o vprašanju državne skupnosti in bo zato moral znati

ščititi tudi njene interese, posebej interese socialističnega sistema v naši državi. Njegova odgovornost do volivcev pa mu narekuje, da bo moral med svojimi volivci enako braniti koristi skupnosti, kot bo v ljudski skupščini zastopal koristi volivcev.

To je končno tudi edini smisel sprememb, ki smo jih izvedli v našel volilnem zakonu. Ne trdim, da je ta zakon popoln. Mnogo je še pomanjkljivosti. Je pa velik korak naprej, zlasti zato, ker je demokratiziral sistem kandidiranja. Ne živimo še v pogojih, v katerih bi lahko protisocialističnim silam dovolili, da se neomejeno politično aktivizirajo, to je, da izkoristijo naše trenutne težave za izpodkopavanje socialističnega sistema. Socialističnim delovnim množicam je treba zagotoviti možnost, da popolnoma svobodno zaupajo takim borcem za socializem, ki so si pri njih pridobili največ ugleda. Prav s tem bomo delovne množice najtrdneje aktivizirali v socialistični izgradnji.

Glede kandidiranja je poleg tega očitnih še nekaj pomanjkljivosti, ki so prvim popolnoma nasprotna. Ponekod so organizacije Socialistične zveze delovnega ljudstva namreč preveč ravnodušne v boju za postavljanje kandidatov. Splošno smer, ki smo jo že od začetka postavljali, namreč da ni treba kandidatov postavljati od zgoraj, so pogosto razlagali tako, kot da sploh ni potrebno, da bi organizacije Socialistične zveze delovnega ljudstva povedale svoje mnenje o kandidatih, ki jih predlagajo posamezne skupine ljudi ali pa da bi prevzele iniciativo glede kandidiranja posameznih uglednih oseb. To je kajpak popolnoma napačno. Prav organizacije Socialistične zveze bi morale hkrati z drugimi družbenimi organizacijami začeti diskusijo o kandidatih in podatki na zborih volivcev predloge, ki bi se pojavili na predhodnih konferencah. Organizacije Socialistične zveze bi morale biti pa še posebej aktivne v pripravah in

izvajanju kandidacijskih zborov volivcev.

Zavedni člani Socialistične zveze delovnega ljudstva ne bi smeli dovoliti, da bi na zborih volivcev dobili besedo od množic ločeni elementi le zato, ker so organizacije Socialistične zveze delovnega ljudstva ostale pasivne. Za kandidacijsko kampanjo se je treba torej dobro pripraviti. Boriti se je treba proti birokratski tezi, da bi kandidate od zgoraj postavljali ter proti poizkusom reakcionarnih elementov ali karierističnih špekulantov, ki se žele utrditi.

Volilna agitacijska kampanja je bila tudi preveč enostranska usmerjena. Ne zadostujejo le mitingi in letaki, čeprav je tudi to potrebno. Taka kampanja bo dosegla solidnejše in trajnejše rezultate, če bodo zbere in letake dopolnjevale razprave po mestih, okrajih in po vaseh, kjer se bodo pogovorili o naši tekoči problematiki, notranji in zunanjepolitični.

Predvolilna politična kampanja ni le naloga poslanskih kandidatov. Te akcije naj se udeležijo vsi naši sposobni kadri, ne glede na to, ali kandidirajo ali ne. Ta kampanja ne sme biti preveč lokalizirana in povezana le s problematiko, posameznih okrajev, temveč naj bo splošna, in naj naše delovno ljudstvo spozna s problemi in nalogami vse naše državne skupnosti. Naša ljudska skupščina ni le zbor predstavnikov okrajev, temveč vrhovni organ oblasti delovnega ljudstva naše države. Ljudje volijo tako svoje poslance ne le za svoj okraj, temveč za vso državo.

To ni le postransko vprašanje. Bil bi to primeri, ko so si posamezniki, ki so si prizadevali za svojo kandidaturo, poizkušali z zelo poceni demagogijo pridobiti podporo delovnega ljudstva in dajali razne brezmiselnice obljube. Če bi bila vsa volilna agitacija na višji ravni, bi bili taki demagogi in špekulanti na terenu kmalu izpodrežani. Posebno moram opozoriti na kandidiranje v

svete proizvajalcev. Z ene strani je nevarnost, da bi s kandidiranjem prišlo preveč vodilnih ljudi in tehničnega kadra iz gospodarskih podjetij in združenj, pa tudi sindikalnih in združnih funkcionarjev na škodo predstavnikov neposrednih proizvajalcev. Takšen svet proizvajalcev ne bi pravilno izražal težnjav večine našega delovnega ljudstva. Z druge strani pa obstoji težnja po drugi skrajnosti, naj bi se vnaprej preprečila kandidatura ravnateljev, tehničnih kadrov, kmetijskih strokovnjakov ali sindikalnih funkcionarjev. Organizacije Socialistične zveze delovnega ljudstva bi si morale prizadevati za take kandidate, ki bi v celoti sestavljali svet proizvajalcev, v katerem bi bila trdna večina predstavnikov strojnih delavcev, delovnih kmetov itd. Zastopani bi morali biti tudi tehnični kadri, sindikalni in združni funkcionarji, pa tudi kak ravnatelj. Le tak svet proizvajalcev bi lahko najbolje izražal težnje in razpoloženje našega ljudstva, hkrati pa bi bil tudi politično in gospodarsko sposoben dojeti gospodarsko problematiko države. Svet proizvajalcev ni ustanova za socialno zaščito delovnega ljudstva. Hkrati z Zveznim svetom bo delovnim ljudem naše države le odgovarjal za vsako našo gospodarsko politiko. Zato mora biti za tako nalogo sposoben.

Brez pretiravanja lahko rečemo, da so te volitve za razvoj naših socialističnih parlamentarnih institucij zelo pomembne. Zato bi se morali potruditi, da bi se v njih oblikovale solidne ljudske skupščine.

Tovariši in tovarišice, to pa seveda ni vse, kar bi morali povedati o naših volilnih pripravah. Imamo volilne komisije, ki bodo glede tega našim organizacijam dejansko pomagale. Upam, da bodo tovariši v diskusiji opozorili tudi na druge aktualne probleme te kampanje, ki jih v svojem delu na terenu srečujejo. Med diskusijo bomo lahko razjasnili tudi ta vprašanja.

NEOVRANO IREDENTISTIČNO IZZIVANJE IN PRITISK NA PREBIVALSTVO

Poročilih, ki prihajajo iz Italije, se v krajih ob naši meji nadaljuje premiki italijanskih čet. Prav tako se širijo vesti o novih okrepitvah, ki naj bi prišle te dni.

V Trstu se širijo govorice o organiziranju oboževanih fašističnih skvadrov »za pomoč italijanskim četam, ki so pripravljene na pohod proti Trstu«. V Trst prihajajo nove skupine Italijanov iz Južne Italije, ki naj bi podprli povzročitelje aneksionističnih demonstracij.

Iz cone A STO še nadalje prihajajo poročila o protestih slovenskega in avtohtonega italijanskega prebivalstva proti italijanskemu predlogu o plebiscitu na STO. Na protestnih zborovanjih poudarjajo, da je plebiscit nesprejemljiv v razmerah, ko so s Svobodnega tržaškega ozemlja preselili na deset tisoče domačega slovenskega in italijanskega prebivalstva, na njihova mesta pa so prišli Italijani iz Italije, in ker so aneksionisti zavzeli vse temeljne upravne in gospodarske položaje.

Na sejah občinskih svetov v Dolini in Miljah so slovenski odborniki nastopili proti plebiscitu. Odbornik Vatovec je v Miljah zahteval, da je treba najprej popraviti vse krivice, ki so se zgodile slovenskemu prebivalstvu pod Italijo in kasneje pod anglo-ameriško upravo.

(Od stalnega dopisnika »Borbe«)
Trst, 18. sept. Zadnje dni je prišlo v Trstu in Goriški pokrajini do novih vojnokrajinskih izjav in manifestacij ter do po-

»Corriere di Trieste« objavlja protiplebiscitno spomenico komisiji Socialistične internacionale

Trst, 18. septembra. Neodvisni »Corriere di Trieste« je danes objavil spomenico nekemu Tržačanu — imena zaradi diskretnosti ne objavlja — ki jo je izročil komisiji Socialistične internacionale letošnje poletje, ko se je ta mudila v Trstu. Pisec te spomenice zavrača sheherno možnost plebiscita in poudarja, da je Italija leta 1918 nasilno, brez plebiscita priključila te kraje, za katere zahteva plebiscit zdaj, ko jih je izgubila.

V spomenici je med drugim rečeno: »Italijanska vlada je vedela, da ne bo mogla učinkovito raznaraditi slovenskega življa, dokler ne bo uničila njegovih gospodarskih položajev, zato je postopoma, toda zanesljivo uničevala vse gospodarske ustanove Slovencev in Hrvatov.« Pisec dodaja, da so posledice tega obdržale delno tudi zaradi ameriške uprave, ki je dala volilno pravico vsem iredentistom in italijanskim beguncem.

»Ti elementi — je rečeno v spomenici — so zdaj prevzeli upravo v tržaški občini in skoraj vsa volilna mesta. S tem so si prilastili pravico, da zastopajo Trst in da z nami Tržačani odločajo o usodi našega svobodnega ozemlja.«

Spomenica poudarja, da imajo pravico do odločanja le pravi Tržačani, ne pa tudi tisti, ki so se preselili po letu 1918, dalje da bi bilo potrebno poklicati nazaj vse tiste, ki so se morali po letu 1918 izseliti zaradi pritiska in terorja, ter da ne bi smeli imeti volilne pravice tisti Tržačani, ki so sodelovali z nacifašisti. Če bi sploh prišlo do plebiscita, bi ta moral biti na temelju alternativne »za STO ali ne«. To pa bi bilo uresničljivo šele po daljšem obdobju, ko bi bile popravljene krivice, ki so jih prizadejali tržaškemu prebivalstvu.

Avstrijsko-jugoslovanska trgovinska pogajanja dobro napredujejo

Poročilih Jugopressa se redna jugoslovansko-avstrijska trgovinska pogajanja, ki so se začela 10. septembra v Beogradu, ugodno razvijajo v duhu medsebojnega razumevanja. Doslej so sestavili listo za odplačilo jugoslovanskih obveznosti po investicijskem sporazumu iz leta 1953. Delegaciji sta pregledali tudi nove sezname za uvoz in izvoz v bodočem letu dni.

Trgovinska pogajanja med Jugoslavijo in skandinavskimi deželami

Oktober bo imela Jugoslavija trgovinska pogajanja s Švedsko, Norveško, Dansko in Finsko o podaljšanju veljavnosti sedanjih trgovinskih in plačilnih sporazumov ter o ureditvi blagovne izmenjave za naslednje leto. Jugoslovanska trgovinska delegacija pod vodstvom svetovaleca pri gospodarskem odseku državnega tajništva za zunanje zadeve Miloša Lalovića se bo začela 5. oktobra v Stockholmu pogajati s Švedsko. Nato bo ista delegacija razpravljala o trgovinskih pogodbah tudi v glavnih mestih Norveške, Danske in Finske.

(Jugopress)

novnih zahtev po priključitvi jugoslovanske zemlje. Prihod oboževanih italijanskih divizij na meje proti Jugoslaviji in STO so razumeli aneksionisti in vojni hujškači v Italiji in Trstu kot moralno podporo svojim provokacijam in kot namig za pritisk na tržaško prebivalstvo. Vojno psihozo, ki se nadalje traja v goriškem delu Italije in po Benški Sloveniji, krepijo stalni premiki italijanskih vojakov, ki jih je po približni oceni okrog 35.000. Po nepotrjenih vesteh, ki so prodrle v Trst, govore o novih »okrepitvah«, ki naj bi prišle te dni. Razen tega se v Trstu

Prebivalstvo cone A protestira proti predlogu o plebiscitu

Od stalnega dopisnika »Borbe«

Trst, 18. sept. Vsi Slovenci in protianeksionistični Italijani na anglo-ameriškem področju STO še nadalje ostro napadajo Pellov predlog o plebiscitu, ki ga ta zahteva potem, ko so v Trstu in v vsej coni A naselili deset in deset tisoče Italijanov iz vse Italije; potem ko so si aneksionisti prilastili vse temeljne gospodarske upravne in druge položaje in potem ko se čedalje bolj krepilo psihozo groženj z Italijo. Tržaški Slovenci in slovenski prebivalci ostalega dela anglo-ameriške cone izjavljajo, da so Jugoslavija in oni sami, ki žive v teh krajih, dali po drugi svetovni vojni že dovolj žrtv s tem, da so zaradi miru pristali na svobodno tržaško ozemlje, na takšno, kakršno je bilo zamišljeno takrat, ko je bilo ustanovljeno.

Na večerajšnji seji občinskega sveta v Dolini je predstavnik liste »Slovenske skupnosti« občinski svetnik Marc poudaril v govoru ob rimskem predlogu za plebiscit, da je žilava borba ljudstva teh krajev, ki so morali prenesti za časa talijanske zasedbe toliko žrtve, privedla naposled do tega, da se mora Italija umakniti in se odpovedati oblasti nad Trstom.

»Naše ljudstvo je dalo velike žrtve v boju za priključitev teh krajev k Jugoslaviji,« je dejal

čedalje vztrajnejše širijo glasovi o organiziranju iredentističnih in fašističnih skvadrov o pripravi na »oboroženo pomoč italijanskim četam, ki so pripravljene na pohod proti Trstu.«

V takem vzdušju je bil za zaprtimi vrati kongres tržaških profesoristov, katerega sklepi niso bili objavljeni. V Trst prihajajo skupine Italijanov iz Južne Italije, ki naj bi italijanskim aneksionistom olajšale prirejanje šovinističnih in aneksionističnih demonstracij. Eua taka skupina, ki je prišla večeraj s Sicilije pod vodstvom palermškega župana, je prinesla s seboj tudi posodo z zemljo iz Južne Italije kot »dar najbolj italijanskemu Trstu«, palermški župan profesor Scadutto pa je izjavil na slavnosti, ki so jo priredili tržaški aneksionisti, »da se je Siciliji zdelo potrebno znova potrditi duha enotnosti, po katerem sta Trst in Julijska krajina italijansko ozemlje, zaradi česar so Sicilijanci prišli, da bi povežali skrajne meje domovine.«

Tržaški župan Bartoli je izkoristil ta propagandni obisk za krepitev vojne psihoze, ki jo skušajo širiti iredentisti. »Zavezniki se bodo morali odločiti, in sicer prav kmalu — je dejal Bartoli — kajti mir je v nevarnosti ne le za Trst in za Istrane, marveč za vso Evropo in za ves svet.«

Molk anglo-ameriških odgovornih oblasti ocenjuje v Trstu kot pomembni činitelj v moralnem pritisku aneksionistov na Tržačane.

M. P.

svetnik Marc. »Te žrtve je dalo ne le zaradi naravne želje po združitvi za domovino, marveč tudi v zavesti, da je to ozemlje del slovenskega narodnostnega ozemlja.« Nato je poudaril, da je ljudstvo tega dela Slovenskega Primorja pristalo na ustanovitvev STO le pod pogojem, da mu bosta v novi državni tvorbi zagotovljena narodna enakopravnost in svobodni razvoj ter — kar je poglavito — da se Italija ne bo nikdar več vrnila v te kraje.

M. P.

Iredentistična proslava v Gorici je bila izzivalno dejanje

Trst, 18. sept. V okviru »proslave« obletnice priključitve Goriške pokrajine k Italiji so organizirali italijanski šovinisti v Gorici, Tržiču in v nekaterih drugih krajih prireditve z izrazito izzivalnim obeležjem proti Jugoslaviji.

Na koncertu, ki so ga priredili v okviru »proslave osvoboditve Gorice«, je dobila prvo nagrado šovinistična pesem o tem, kako bo ponovno zaplapolala italijanska trobojnica na puljski areni. V Gorici so ponovno postale glasne aneksionistične zahteve po Istri, Reki, Zadru in Dalmaciji.

M. P.

Italijanske čete se menda še ne bodo umaknile z naše meje

Ljubljana, 18. sept. (Tanjug).

Italijanske enote se še vedno združujejo v obmejnih krajih ob jugoslovanski meji v mnogo večjem številu, kot je potrebno za mirnodobne potrebe. Za sedaj še nič ne kaže, da se bodo italijanske oboževane sile umaknile z meje v notranjost Italije. Vse pomembnejše kraje in vrhove v bližnji meji so zasedle večje ali manjše enote italijanske vojske. Vrh tega neprestano patrolirajo in pregledujejo teren ob meji močne patrolje z znatno večjim številom vojakov kot je navada v mirnodobnih razmerah.

Razen tega so v zadnjem mesecu, odkar so opazili obmejne premike in kopičenje italijanskih oboževanih sil, zaznamovali tudi dejavnosti italijanske vojaškega letalstva, čigar letala leta ne le nad italijanskimi obmejnimi kraji, marveč kršijo tudi nedotakljivost jugoslovanskega zračnega prostora. Italijanska letala so v enem mesecu doslej že petkrat kršila jugoslovanski zračni prostor. Naknadno se je zvedelo, da je neko italijansko vojaško letalo preletelo 11. t. m. popoldne ob 15.45 jugoslovansko mejo v višini kakih 4000 m ter letelo v smeri proti Ajdovščini.

Bevan primerja vlogo Jugoslavije in Indije v Evropi in Aziji

New Delhi, 18. sept. Indijski list »Indian Express« je objavil članek voditelja levega krila britanske laburistične stranke Aneurina Bevana, ki primerja vlogo Jugoslavije in Indije v Evropi in Aziji.

Bevan meni, da je bilo po drugi svetovni vojni videti, da se bo politično mišljenje v svetu razdelilo in da se bo osredotočilo okrog ZDA in ZSSR in da bo sleherna izmed obeh strank pokazala človeštvu svoja pota za napredek. Bevan poudarja, da sta Jugoslavija in Indija vsaka na svoji celini pripomogli k razbitju te politične monotonosti in da sta opozorili na druga pota političnega razvoja. Bevan pravi, da je Indiji z močnim in sposobnim gibanjem za nacionalno osvoboditev uspelo odtrgati se imperializmu in da ima Jugoslavija v marsičem podoben odnos do Evrope »kakor Indija do Azije«.

Bevan je omenil prispevek Jugoslavije v minulih svetovni vojni, zatem pa je opisal politično zgodovino ZSSR in njenih satelitov nasproti Jugoslaviji po letu 1948. Bevan omenja reagiranje zahodnih držav na jugoslovansko stališče, pri čemer navaja, da nekateri že vidijo v tem poraz Sovjetske zveze, drugi pa s še večjim zanimanjem spremljajo boj Jugoslavije za neodvisnost in njen nadaljnji socialistični razvoj.

Članek navaja, da je Jugoslavija dobila pomoč od Zahoda, vendar pa je ohranila svojo neodvisnost in še danes napreduje po svoji poti. Bevan tudi meni, da bodo dogodki v Jugoslaviji imeli globok vpliv na mnenje v državah sovjetskega sistema, poudarjajoč, da je predsednik Tito dosegel veliko zmago s tem, da je ZSSR znovič poslala svojega veleposlanika v Beograd in da mu je uspelo vidno izboljšati gospodarski položaj države.

Bevan ponovno omenja, da se je Jugoslavija otrsala sovjetskih

poveduje opravljanje verskih obredov in da ne izdaja preventivnih ukrepov proti epidemijam.

Zahteva južnokorejskega generala

Seul, 18. sept. (AFP). — Načelnik vojaške policije južnokorejske vojske generalmajor Von Jong Dok je danes izjavil, da 3700 severnokorejskih vojni ujetnikov, ki se nečesto vrnili v domovino in ki so še zmeraj v Južni Koreji, ne bodo izročili nevtralni komisiji za ujetnike, če bodo severnokorejski delegati, ki prepuščajo ujetnike, naj se vrnejo domov, še nadalje uporabljali različne oblike spričitve nasproti ujetnikom. Ta južnokorejski general, ki je 18. junija ukazal, naj bi iz taborišča izpustili 25 tisoč severnokorejskih in kitajskih ujetnikov, je med drugim zahteval, naj Južna Koreja pošlje svojega zastopnika, ki bi nadziral severnokorejske delegate.

ZDA Sestanek predstavnikov 16 držav, katerih čete so se bile na Koreji

New York, 18. sept. (AFP). — Zastopniki 16 držav, katerih čete so se vojskovale na Koreji, so imeli sinoči skupen sestanek, na katerem so sklenili zahtevati od ZDA, naj znovič opozorijo kitajski in severnokorejski predstavnike, da se bo politična konferenca o Koreji začela 15. oktobra. Kitajska vlada je ta poziv enkrat že zavrnila in predlagala, naj Generalna skupščina novič preloži njen predlog o konferenci za okroglo mizo, ki bi se je udeležili tudi nekatere nevtralne države, med njimi tudi Indija, ter zavrne sklep, naj bi bila to konferenca »dvih nasprotujočih si strank«.

KOREJA Južnokorejski protest zaradi kršitev ženevske konvencije

Seul, 18. sept. (AFP). — Južnokorejski obrambni minister je danes protestiral proti kršitvam ženevske konvencije o ravnanju z vojnimi ujetniki, ki so jih večeraj Koreji, kakr trdi, zagrešili vsi 4000 primerih.

Južnokorejski minister razen tega dobi Severno Korejo, da med južno korejske ujetnike, da jih prišlo pre vzgaja ter prisilno mobilizira za severnokorejsko vojsko, da ne označuje ujetniških taborišč, da bi bila tako obvarovana pred letalskimi napadi, da pre-

Revizija Ustanovne listine Združenih narodov

V razpravljanju o 72. točki dnevnega reda na VIII. zasedanju Generalne skupščine OZN v četrtek se je razvila debata samo takrat, ko je Južna Afrika nasprotovala razpravi o rasni diskriminaciji nad Indijo v tej deželi in ko so Rusi protestirali proti razpravi o pripravah na revizijo Ustanovne listine OZN ter o usodi vojnih ujetnikov v ZSSR.

Razpravljanje se je najbolj razželo ob predlogu Holandske, da je že sedaj treba pripravljati deseteto zasedanje Generalne skupščine OZN, ki bo leta 1955. Po določbah Ustanovne listine se bo takrat morala sestati skupščina, ki bo odločila o tem, ali naj bi sklicali posebno konferenco za revizijo Ustanovne listine. V razpravi o tem oprasanju sta bila zanimiva dva momenta. Proti tej točki so odločno nastopili edinole zastopniki Sovjetske zveze in njenih satelitov, ki so glasovali proti. Soje stalische so podpirali z interesi miru in varnosti ter z zmanjšanjem mednarodne napetosti.

sti. Za revizijo pa si zelo prizadeva zunanji ministristvo ZDA.

Ameriško stališče je obrazložil John Forster Dulles v Bostonu 26. avgusta. Po njegovem mnenju OZN ne zagotavlja zadostne oarnosti, oziroma Ustanovna listina je bila sestavljena takrat, ko še nihče ni vedel za atomsko bombo in ko so bili Združeni narodi nekako nadaljevanje vojnega triumvirata. V govoru pred Generalno skupščino v četrtek se je Dulles znova izrekal za revizijo. Izrazil je upanje, da so majhne dežele zainteresirane za to, da bi varnostni svet ne imel več oblasti. Zanimivo pa je, da si Dulles — kot tudi ameriški senat, ki je v ta namen sestavlil poseben odbor — prizadeva za vpliv »pri-patnih skupin pri sestavljanju Ustanovne listine«, kar leta 1945 baje ni bilo mogoče. Glasovanje mahnih dežel jasno dokazuje njihovo zainteresiranost za revizijo Ustanovne listine. Težavno bi bilo reči, da se njihovi vzroki skladajo s pobudami ameriške delegacije.

D. F.

Visoki komisarji zahodnih sil predlagajo svoboden medicinski promet

(Od stalnega dopisnika Borbe)

Bonn, 18. sept. Danes so visoki komisarji zahodnih okupacijskih sil izročili sovjetskemu visokemu komisarju notemu Semjonovu, s katero predlagajo, naj bi uklinili medicinske pasove in s 30. septembrom uvedli popolnoma svoboden medicinski promet. Komisarji izražajo pripravljenost, da bi v Zahodni Nemčiji začeli te ukrepe izvajati, če bi Semjonov storil isto v Vzhodni Nemčiji.

Nota hkrati odklanja Semjonove očitke, da je medicinski promet vprašanje sporazuma med vzhodno in zahodnonemsko vlado, ne pa okupacijskih sil ter poudarja, da je neka prejšnja pogodba določila okupacijske sile kot edino odgovorne za to vprašanje.

POSVETOVALNA SKUPŠČINA EVROPSKEGA SVETA

Spaak: Zadnja sovjetska miro na ofenziva je sorememba taktike

Strasburg, 18. sept. (AFP). Posvetovalna skupščina evropskega sveta je na svoji večerajšnji seji podpisala poročilo Paul Henry Spaaka o evropski politiki v luči nedavnega razvoja mednarodnega položaja. Paul Henry Spaak sodi, da je zadnja sovjetska mirova ofenziva sprememba taktike spriče potrebe nagle obožitve in želje, da bi ustvarili razdor med zahodnimi državami.

Paul Henri Spaak

»Da bi lahko jasno spoznal prve naklepe sovjetske zveze, je dejal Spaak, mora biti brž ko mogoče sklicana konferenca štirih velelesil. Po njegovem mnenju bi na tej konferenci razpravljali predvsem o nemškem in avstrijskem vprašanju. Spaak sodi, da zahodnim državam ne bi bilo treba za to konferenco staviti pogojev, ki jih Sovjetska zveza ne bi mogla sprejeti.

Govoreč o združitvi Nemčije, je Spaak poudaril, da ni nikakršnega nasprotja med zamisljo o združitvi Nemčije in zamisljo o celovitosti Evrope in da se ta dva predloga dopolnjujeta. Ko je opozoril na miroljubni značaj evropske obrambne skupnosti, je Spaak predlagal, naj bi ustvarili demilitarizirano cono na obeh straneh vzhodne meje evropske obrambne skupnosti. Na koncu je ponudil Sovjetski zvezi, naj podpiše večstranski pakt v okviru OZN, v katerem bi sodelovala Sovjetska zveza, ZDA, Velika Britanija in evropska obrambna skupnost.

Posvetovalni skupščini evropskega sveta so večeraj predložili

osnutek priporočil odbora ministrov evropskega sveta za rešitev sarskega vprašanja. Ta osnutek opozarja na »resnost problema«, ki bi utegnil, če ne bo v kratkem rešen, resno omajati francosko-nemške odnose in ustvaritev evropske skupnosti. Skupščina predlaga, naj odbor ministrov neposredno vpliva na prizadete države, naj se brez odlašanja lotijo dvostranskih pogajanj za rešitev tega problema. Osnutek priporočil dalje predlaga, naj predsednik odbora ministrov skliče posebno konferenco, na kateri bi razpravljali o jamstvih sporazuma, ki bi bili doseženi med francosko-nemškimi pogajalniki in skušali najti rešitev za te probleme, ki jih bo še treba rešiti. Te konference bi se udeležili predstavniki evropskega sveta, držav članic evropske skupnosti Posarja, Velike Britanije in ZDA.

Znane avstrijske politične osebnosti bodo obiskale zagrebški velesajem

G. dr. Udo Illig, avstrijski minister za trgovino in obnovo, bo prišel na zagrebški velesajem 22. septembra. Prav tako pričakujejo, da bosta prišla na velesajem 19. septembra predsednik koroske pokrajinske vlade g. Ferdinand Wedenig in predsednik štaterske pokrajinske uprave g. Joseph Krainer. (Jugopress).

Egiptsko revolucionarno sodišče zaseda

Kairo, 18. sept. (UP). Egiptovsko izredno revolucionarno sodišče je danes objavilo, da so agenti nekdanjega kralja Faruka ubili leta 1950 poročnika Abdelkadera Tahna. Zvedelo se je, da je imelo to sodišče danes svojo prvo sejo, na kateri je sestavilo obtožnico proti osebam ki so jih označili za »Farukove agente«. Za sedaj še ni znano, katere osebnosti dolži ta obtožnica. Zvedelo se je, da je revolucionarno sodišče na svoji današnji seji razpravljalo tudi o umoru prvaka organizacije »Muslimanskih bratov« leta 1949.

Izredno revolucionarno sodišče je bilo ustanovljeno zato, da bi sodilo subverzivna dejanja. Pooblaščen je izreči vse kazni, ki jih določajo egiptovski zakoni, všteti tudi smrtno kazen. Obsojeni lahko vložijo priziv samo pri revolucionarnem svetu, ki mu predseduje general Nagib.

PLENUM SOCIALISTIČNE ZVEZE JUGOSLAVIJE

Sedanje široke mednarodne zveze odražajo zanimanje za Jugoslavijo

Poročilo Vladimirja Dedijera

Tajnik komisije za mednarodne stike zveznega odbora Socialistične zveze Dedijer je poročal o tekočih vprašanjih našega sodelovanja za mednarodnim socialističnim gibanjem. Med drugim je dejal:

»Predvsem bi želel ugotoviti, da so se ti stiki v preteklih šestih mesecih razširili po številu, hkrati pa so se že upostavljeni stiki poglobili. Ti stiki imajo raznovrstne značaj, med drugim med seboj izmenjavamo obiske, pričemer so vtisi o izkušnjah koristni, izmenjujemo pa tudi mnenja. Iz azijskih držav, ki so si nedavno izvojevale svojo državno samostojnost, smo imeli največ obiskov. V naši sredi smo pozdravili predvsem nekaj funkcionarjev azijske socialistične konference, velike organizacije, v kateri so zbrane azijske socialistične stranke. Obiskal nas je generalni tajnik te organizacije Vijona, kar je treba posebej poudariti. Azijska socialistična konferenca pa je znova pozvala naše delegate, naj se udeležijo sestanka biroja konference v Haida Rabadu. V imenu komisije se je tega podnega sestanka udeležil tov. Dobrovoje Vidič.

Letos poleti se je v naši državi mudil tudi generalni tajnik socialistične stranke Indonezije Teatorus, pa tudi več naših prijateljev iz Indije in Burme (Tu Vin, Prem Sin in Kamaladeva Topadaj). Naša delegacija je bila tudi prisrčno sprejeta v Izraelu, te dni pa pričakujemo v naši sredi službeno delegacijo Napaj. Pričakujemo tudi obisk predstavnika Libanonske progresivne socialistične stranke. Povabili smo tudi enega izmed prvakov indijske socialistične stranke Lohioje, naj znova obišče našo državo.

Naši stiki z evropskimi socialističnimi strankami se poglobljajo. Poleti smo imeli priliko videti v naši sredi voditelja laburistične stranke Attleeya in enega izmed voditeljev te stranke, Bevana. Upostavili smo stike s špansko socialistično stranko, katere delegacija bo kmalu prišla. Posebno želimo poudariti pomen naših stikov s socialističnimi strankami posameznih manjših evropskih držav. Zlasti z norveško delavsko stranko. Službena delegacija le-te se je pri nas mudila pred poljubnim letom. Nedavno je vodstvo norveške delavske stranke povabilo našo delegacijo, naj obišče Norveško.

Na koncu bi hotel poudariti, da imamo stike z več socialističnimi in delavskimi strankami Južne Amerike.

Ce k nam dodamo tudi stike naših sindikalnih, mladinskih, ženskih in drugih organizacij, ki so tudi bili v zadnjih šestih mesecih bogati, lahko nedvomno sodimo, da je vse to posledica zanimanja za Jugoslavijo, za razvoj naše socialistične demokracije, da zdaj trgamo prve sadove razvoja delavskega samoupravljanja pri nas, da je to posledica krepitve ugleda nove Jugoslavije v svetu zaradi njene borbe za mir in enakopravne odnose med narodi.

Tovariš Dedijer je nato govoril, o čem so pri teh stikih razpravljali, in nadaljeval: »Nedvomno je dosedanje delo na tem področju bilo plodno. Resda je bilo in bo mnogo nasprotujočih si stališč, kar pa ni škodljivo. Pri tem smo mi v glavnem razlikovali dve težnji: iskreno zanimanje ljudi za našo družbeno ureditev, toda tudi določeno nerazumevanje, ki je izviralo iz dveh vzrokov:

1. Naš razvoj gre po svojih posebnih poteh. Po novih poteh, vsak nov pojav v življenju pa si mora utreti pot z borbo in skozi težave. V teh razpravah smo morali biti dokaj potrpežljivi. Tega ne smemo našim prijateljem zameriti. Mar nismo tako potrpežljivi tudi pri nas samih, mar se ne moramo precej truditi, da našim ljudem pojasnimo posamezne naše ukrepe.

Druga stvar, na katero smo morali biti posebno pozorni v razpravah z našimi prijatelji v tujini, je v tem, da so mnogi izmed njih gledali na našo stvarnost šablonsko, ker so se navadili, da stvarnost druge dežele potiskajo v že poprej pripravljene kalupe.

Potem je tovariš Dedijer navedel nekatere slabosti teh stikov in nadaljeval:

»Ko smo upostavljali stike z mednarodnim socialističnim gibanjem, smo pazili, da bi povsod in na vsakem koraku uveljavili načelo enakopravnosti in demokratičnosti. Trudili smo se, da se ne bi pregrešili zoper to načelo v stikih z drugimi delavskimi gibanji, da se ne bi mečali v notranje zadeve posameznih strank, da ne bi imeli stikov s to ali ono stranko ali ono frakcijo, marveč nesobredno z vodstvom gibanja. Mi

pa smo tudi prek javnosti povedali vsem, če smo čutili, da skuša kdo prekršiti to načelo v škodo naše dežele, da se s tem ne strinjamo.

Tako se je n. pr. po našem mnenju socialistična internacionala pregrešila zoper načelo demokratičnosti, ko je, ne da bi se posvetovala s socialistično zvezo, sprejela na Saragatov predlog sklep o ustanovitvi komisije za tržaško vprašanje.

Cepprav z naše strani ni prišla od izraza nobena pobuda glede članstva v internacionali, je bilo na zadnjem kongresu socialistične internacionalne v Stockholmu v poročilu o dejavnosti internacionalne rečeno tudi, da so izvedli anketo med članicami, ki je pokazala, da se le-te zanimajo in žele izmenjati izkušnje z nami. Ugotovili so razvoj demokratičnih odnosov v Jugoslaviji. Vendar je na koncu poročila rečeno, da še ne pride v poštev upostavitve uradnih stikov internacionalne s socialistično zvezo, ker se naš razvoj ne strinja popolnoma z načeli frankfurtske deklaracije, v kateri je ta internacionala proglasila tip zahodne demokracije kot edino možno pot v socializem.

Mar ni to svojevrsten monopolizem, dokaz nerazumevanja sedanjega razvoja na svetu, skrajna politična nereálnost — ki pa ni prva te vrste. Tako je n. pr. »stranka« gazde Zivka Topalovića na seznamu strank, včlanjenih v socialistično internacionalo, torej kot predstavnik delovnih ljudi Jugoslavije. Čudi nas, da so ljudje, ki ne žele uvideti, da takšno delovanje škoduje samo internacionali. Nas to ne moti, čudno pa je, kako da to ne moti posameznike iz internacionalne, da ne rečem vso internacionalo.

Na koncu bi želeli, je dejal Dedijer, seznaniti Zvezni odbor z nekaterimi vprašanji, s katerimi se namerava komisija ukvarjati pri svojem delu v bodoče.

1. Nadaljnjo razširitev naših stikov z delavskimi in demokratičnimi gibanji po svetu, zlasti s tistimi, s katerimi nismo še upostavili zadostnih stikov (nekateri kolonialne dežele, nekatere evropske države, ZDA itd.). Dosedanje izkušnje kažejo, da nam življenje samo vsiljuje sodelovanje, da je le-to nujno in koristno za obe strani. Res da so nekatera gibanja zadržana glede tega sodelovanja. Mi se jim ne vsiljujemo. Toda jasno je, da jih bo

življenje prisililo na edino logično pot.

2. Boljša organizacija študijskega dela pri nas, da bi čim temeljiteje spremljali razvoj delavskega gibanja v drugih deželah, zlasti pa, da bi boljše proučili razvoj družbenih odnosov v vzhodnih državah, vključno tudi Kitajsko.

3. Podpirati intenzivnejšo razpravo o problemih teoretičnega dela pri nas, ker naši komisiji zlasti primanjkuje večje monografije, ki bi posloševale našo bogato socialistično prakso.

4. Sodi, da bi bilo koristno, da zunanje politična komisija Socialistične zveze prouči dejavnost posameznih ustanov v naši državi, ki se ukvarjajo s propagando in pri svojem delu pridejo v stik z drugimi državami in da na temelju ugotovitev da tem ustanovam svoje nasvete in pripombe.

5. Treba si je prizadevati, da bi dosegli nadaljnji razvoj stikov naših množičnih organizacij. Pri tem ne smemo ovirati samostojnosti, pobude in neposrednega povezovanja teh naših organizacij, razumljivo pa je, da imajo te organizacije kot članice Socialistične zveze takšne stike, ki so v skladu z načeli, ki nam jih je postavil kongres.

6. Komisija se mora ukvarjati tudi s problemom načina svojega dela. Cepprav smo imeli mnogo sestankov, se je vendar delo tako razširilo, da moramo misliti na to, da bi pritegnili na delo v komisijo vse tiste naše aktiviste, ki se ukvarjajo s proučevanjem mednarodnega delavskega gibanja.

Po poslušanju poročila tovariša Dedijera, so prešli na zadnjo točko dnevnega reda: Razno. Prvi se je prigljal k besedi Josip Sestan. Predlagal je, naj zvezni odbor prouči trenutni položaj glede dograditve zadržanih domov in naj zatem sproži široko materialno, ali pa samo politično akcijo za dograditev teh domov. Plenum je sprejel ta predlog. Prav tako je bil sprejet predlog tovariša Moše Pijada, naj bi referata tovariša Kardelja in Popovića brž ko mogoče natisnili v brošuro in prodali po nizki ceni, saj vsebujejo dragoceno gradivo za agitacijo v volilni kampanji.

S tem je bila končana druga seja zveznega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije.

Začeli so se veliki manevri Jugoslovanske ljudske armade

Zagreb, 18. septembra.

Na ozemlju zagrebške vojaške oblasti so se začeli veliki manevri enot Jugoslovanske ljudske armade pod vodstvom generalnega polkovnika Koste Nagyja.

Manevri bodo predvsem služili za preverjanje in napredovanje bojne pripravljenosti armade, ki je odvisna od izurjenosti vojaškega in starešinskega aktivnega in rezervnega kadra pri vodstvu enot, opremljenih s sodobnimi vojaškimi pripomočki. Naša armada je imela že doslej priložnost preveriti svojo vojaško sposobnost,

med drugim tudi na dosedanjih manevrih in vojaških vajah. Vendar pa imajo sedanji manevri poseben pomen tudi glede na število enot in sodobno vojaško tehniko, ki je osredotočena v manevrih. Lahko rečemo, da Jugoslovanska armada še ni imela po vojni takšnih manevrov, kot so sedanji.

Značaj teh manevrov je izključno poučno vzgojni. Naši narodi niso nikdar ogrozili svobode in neodvisnosti nikogar in tudi niso nikomu grozili z orožjem. Zato ne moremo trditi za te manevre, da so bili, kakor je to se-

daj praksa na svetu, organizirani zaradi demonstracij vojaške sile, rožljanja z orožjem ali grožnje komurkoli.

Na teh manevrih bomo videli velikanske napore naših narodov, da bi izgradili svojo močno vojaško industrijo. Na njih se bo prav tako izražala moralopolitična enotnost, ki se je izdatno pokazala že med pripravami, ko so morale enote zastaviti velike napore ter opraviti težavne naloge.

V manevrih sodeluje večje število rezervnih oficirjev in vojakov, ki so se med pripravami silno prizadevali, da bi se kar najbolj seznanili z novo tehniko in sodobno oborožitvijo.

Manevre bo opazovalo poleg precejšnjega števila naših visokih državnih, političnih in vojaških voditeljev tudi več vojaških delegacij iz drugih držav.

Feldmaršal Montgomery na manevrih JLA

Manevrski položaj, 18. sept. (Tanjug). Feldmaršal Montgomery se je danes mudil nad štiri ure na področju, kjer ima jugoslovanska ljudska armada velike manevre, nato pa mu je priredil slavnostno kosilo poveljnik manevrov generalni polkovnik Kosta Nagy. Feldmaršala sta spremljala načelnik njegovega osebne štaba generalmajor George Wansbrough in generalmajor jugoslovanske armade Miloš Šumojna.

Feldmaršal Montgomery je prišel okrog devetih v taborišče, kjer so bili jugoslovanski oficirji, ki so navzočji na manevrih kot opazovalci. Sprejel ga je general Kosta Nagy skupno s člani svojega štaba. Po prisrčnem pozdravu so jugoslovanski oficirji povabili feldmaršala Montgomeryja, naj si ogleda relief manevrskega področja. Feldmaršal Montgomery je nato odšel v spremstvu jugoslovanskih oficirjev v štab polka »Rdečih«, ki

je bil v bližnjem gozdu. Pred štabom mu je raportiral načelnik štaba, ki je visokemu gostu razložil, kako se namerava njegova enota braniti pred nasprotnikom. Ko je dobil odgovor na več vprašanj, je Montgomery prosil, naj ga peljejo k poljski kuhinji. V razgovoru z vojak, ki so bili zbrani pri kotlu, se je zanimal za brano. Po vrnitvi iz taborišča so feldmaršala Montgomeryja naprosili dopisniki Tanjuga, Radia Jugoslavije in Radia Ljubljane, naj jim pove prve vtise o manevrih. Montgomery je dejal: »Bil sem v štabu jugoslovanskega polka, ki je sodeloval v manevrih. Zelo sem zadovoljen, da sem lahko videl jugoslovansko ljudsko armado pri vajah. Kar sem videl, mi je ustvarilo vtis, da je vaja zelo dobra. Manevrsko ozemlje je zelo prikladno. Upam, da bodo manevri uspešni.« Nadalje je Montgomery povedal, da sta mu zelo ugajala Ljubljana in Bled, ki ju je včeraj obiskal.

Tuje vojaške delegacije na manevrih JLA

Zagreb, 18. sept. Opoldne je prispela v Zagreb turška vojaška delegacija pod vodstvom generala Selima Suna, ki si bo ogledala velike jesenske manevre Jugoslovanske ljudske armade.

Takoj za turško je prišla v Zagreb tudi grška vojaška delegacija pod vodstvom generalnega poročnika Konstantina Davasa. S člani grške vojaške delegacije je prišel tudi jugoslovanski vojaški poslanik v Grčiji polkovnik Radovan Vojvodič.

Danes popoldne je prispela v letalom ameriška vojaška delegacija. Vodi jo generalmajor Charles Palmer, načelnik štaba poljskih enot ameriške armade. Popoldne je prispela v Zagreb tudi francoska vojaška delegacija pod vodstvom generala Carralata.

IZ NAŠIH KRAJEV

Velike priprave za partizansko slavo v Metliki

Cim bolj se približujejo dnevi, ko se bodo v soboto in nedeljo tisočglave množice iz vse Slovenije zgrnile v partizansko Metliko, tem bolj hite Metličani z zadnjimi deli, da pripravijo vse potrebno in dajo mestu čim lepšo podobo.

Tako pri Vranešičevih hiši v Bočki, kjer je bila 28. septembra leta 1943 ustanovljena 15. belokranjska brigada, že stoji na podstavku vzidana spominska plošča in prav tako je vzidana plošča tudi na osnovni šoli, v kateri je med vojno delovala Oficirska šola Glavne štaba NOV in POS.

V Bočki je prav tako že pripravljena slavnostno okrašena tribuna, okoli katere se bodo v nedeljo dopoldne zgrnile mno-

žice, zlasti nekdanji borci, med katerimi je bilo že do začetka tega tedna prijavljenih čez 1000 borcev Belokranjske brigade.

V mestu in njegovi okolici postavljajo slavoloke, Metliko samo pa so močneje ozvočili in primerno razsvetlili. Cestarji in drugi delavci urejajo ceste, da se bo lahko nemoteno razvijal promet. Hišni lastniki čistijo hiše in priidne roke mladink in šolskih otrok spletajo vsak dan na stotine metrov vencev.

Postavljeni so številni paviljoni za pijačo in jestvine, med katerimi seveda ne bo manjkalo belokranjskih janjev na različnih. Pripravljeno je tudi nekaj množičnih prenočišč, stanovanjska komisija pa ima polne roke dela, da bodo Metličani tudi po pri-

vatnih stanovanjih lahko izkazali gostoljubje mnogim tujcem.

SPORED PROSLAV
V zadnjih dneh je bilo sklenjeno, da se razen proslav pri odkritju obeh plošč in fizikturnega nastopa oz. tekmovanja na igrišču JLA ves ostali spored osredotoči na Pungertu.

Tako bo v soboto 19. sept. ob 18. uri zbor brigade na glavnem trgu in taborni ogenj, ob 18.30 uri odkritje spominske plošče na osnovni šoli, ob 20. uri kulturni spored na Pungertu.

Hkrati bo ta dan Belokranjski muzej v poslopuj mesta občine odprl razstavo 15. belokranjske udarne brigade.

Naslednji dan, v nedeljo, dne 20. septembra, bo ob 5. uri budnica domače godbe, ob 9. uri zbor brigade na glavnem trgu, ob 9.30 uri odkritje spominske plošče pri Vranešiču v Bočki, ob 14. uri na igrišču JLA nogomet, odbojka in lahkoatletska tekmovanja članov Partizana iz Crnomlja, Kočevja, Karlova in Novega mesta, ob 15. uri na Pungertu nastop belokranjskih pevskih zborov, ob 19. uri na Pungertu nastop belokranjskih folklornih skupin iz Adlešič, Crnomlja, Metlike, Preloke in Vinice.

Po sporedu bo veselo partizansko rajanje na Pungertu, kamor pripravljali odbor za proslavo 15. SNOUB ponovno vabi vse borce in prijatelje Bele krajine.

Naj bo proslava 15. belokranjske udarne brigade svečana manifestacija vsega slovenskega partizanstva!

Proslava 60-letnice Muzejskega društva v Ptuj

V dveh dvoranah ptujskega gradu so v nedeljo, 6. t. m., odprli razstavo slik ptujskih slikarjev: Mežana, Oeltjena, Vidovičeve in Petroviča. Razstava je zelo zanimiva. Mežan razstavlja 23 akvarelov in eno olje, Oeltjen pet akvarelov in osem olj. Petrovič sedem akvarelov in Vidovičeva tri olja. Napovedovali so, da bo razstavljal tudi akademski slikar Sibila, domačin iz Markovce, vendar pa njegovih slik na razstavi ni. Za razstavo je veliko zanimanje in že prvi dan jo je obiskalo 112 ljudi.

Od vsepovsod

V občini Kog v ljutomerskem okraju so imeli pred nekaj dnevi več zborov volivcev. Občani, ki so se zbirali ločeno po volilnih enotah, so razpravljali o delu ljudskega odbora, ki je tokrat podal obračun svojega dela. Treba pa je povedati, da so se volivci pogovarjali največ o kolektivnih uspehih, ki jih je ljudski odbor letos z njihovo pomočjo dosegel, premalo pa so kritično ocenjevali delo posameznih odbornikov in uslužbencev v občinski upravi. Prvi govoro na bi bilo odveč, če bi tudi o tem spregovorili.

Največja pridobitev po vojni v teh krajih je elektrika. Pretežni del sredstev so žrtvovali občani, ki so dali drogeve, skopali jame in opravili domača vsa težaška dela. Elektrika je v zadnjih mesecih zasvetila v desetih kmetijskih hiš in vliničarskih kavarjih. Kmalu bo svetila vsem vaščanom.

Mladinska organizacija v Gabrjelah pri Kmetulju sprejema v svoje vrste tudi odrasle ljudi, ki so še vedno mladi po srcu. Tako že dalj časa dela v mladinski organizaciji osiroteli upokojenci, ki ga življenje v mladinski organizaciji izredno veseli. Redno se udeležuje mladinskih sestankov in živo sodeluje v razgovoru. Ker je prehodil mnogo sveta, v povdati veliko o izkoriščanju delavcev drugon in o velikih pridobitvah delavcev pri nas. Mladina ga rada posluša in je že mnogokrat poštevala njegove nasvete. Nedavno je od njega sprejela v dar namizno šabo, sedaj pa jim izdeluje celo stenskega

V Vipavski dolini bodo začeli trgati konec septembra

Vinogradi v Vipavski dolini kažejo sedaj zelo različno sliko. Okoli Podrage, Podnanosa in delno na Gočah in Planini so trte brez vsakega grozdja, ker je konec maja in v začetku junija deževno in vetrovno vreme zelo škodovalo cvetenju trte; še večjo škodo pa je naredila toča, ki je dvakrat močno oklestila vinograde. Na drugi strani pa bo pridelek grozdja prav lep okoli Budanj, Vrhpolja in v dolnji Vipavski dolini ter v Brdih, kljub peronospori, ki je precej prizadela vinograde. Ker je bilo pre malo sončnih dni, dozoreva grozdje bolj počasi, zaradi česar bodo začeli trgati šele konec septembra in prve dni oktobra.

Na Krasu bo letošnji pridelek terana slab, ker je slana povzročila precej škode.

Kmetijska šola v Ložah pri Vipavi, na katero se vinograd-

niki vedno bolj pogosto obračajo s prošnjami za nasvete, je 14. t. m. naredila analize in ugotovila odstotek sladkorja za posamezne sorte grozdja. Tako ima pinela 15,2, rebula 17,1, malvazija 19,7, sauvignon 20, semion 21, laški rizling 19,7, in beli burgundec 20,5 odstotkov sladkorja.

V Vipavski dolini je relativno veliko kakovostnih trtnih sort, ki pozno zorijo in ne vsebujejo tolikšen odstotek sladkorja, kar velja zlasti za klarnico, ki je dosegla sredi septembra komaj 13 odstotkov sladkorja, zaradi česar bo treba pozno zoreče sorte trgati kasneje, da bo pridelek boljši.

V Vipavski dolini sta zelo razširjeni pinela in rebula, toda vinogradniki bi dosegli boljše uspehe, če bi gojili malvazijo, laški rizling in druge zlahtne sorte, ki go se že dobro obnesle v tej dolini. J. O.

Proučevanje morskoga dna

V Liverpoolu so se v začetku septembra zbrali znanstveniki iz raznih dežel in obravnavali površino morskoga dna v zvezi z zgodovino zemlje. Zbrali so se člani Druženja komisije za oceanografijo Mednarodnega sveta znanstvenih zveze. Nekateri znanstveniki namreč trdijo, da bi proučevanje morskoga dna in dognanja na tem področju omogočila ozreti se nazaj v zgodovino Zemlje za več milijonov let. Znanstvenike posebno zanimajo usedline na morskem dnu ter prostornina oceanov.

Znanje o morskem dnu se je od začetka druge svetovne vojne zelo izpopolnilo, kar je treba pripisati modernim podmornicam, napravam za prestrezanje odmeva in podobnim aparatom. Na sestanku v Liverpoolu so znanstveniki obravnavali tudi vprašanje, ali so bili oceani zmeraj tam, kjer so zdaj.

Gospodarski položaj Abesinije

Od udarcev fašistične agresije si je v glavnem že opomogla

Tudi z Abesinijo je naša država navezala gospodarske stike in zato nas bo zanimalo, kakšen je gospodarski položaj te dežele, o kateri smo vedeli zelo malo, dokler je fašistična Italija v svojih imperialističnih skominah ni za nekaj časa pregazila in zasedla. Abesinija je prva občutila udarec fašistične agresije. Po vojni je zavedala na velike težave, ki pa jih je hitro odstranila. Bila je opustošena, ceste in železnice razdejane, industrije tako rekoč ni imela, trgovina je bila še slabo razvita, državna uprava zaostala. Najprej je morala obnoviti pro-

met. V zadnjih petih letih je francosko-abesinska mešana družba investirala v železniški promet tri milijarde fr. frankov. Abesinija je seveda še pod vplivom tujega kapitala in v gospodarskem oziru

delavcev. Gre večidel za majhna industrijska podjetja, katerih proizvodnja se omejuje na alkoholne pijače, tobak, moko, vino, rastlinska olja mlo, bombažno prejo, usnje, steklene izdelke, cement, les

no vlogo, saj lahko ta dežela izvažata precej surovin in tudi nekaj kmetijskih pridelkov. Kupna moč njenega prebivalstva stalno narašča. Vloga abesinske zunanje trgovine se je povečala zlasti, odkar

Kristali s »spominom«

Raziskovalna skupina Bell Telephone Laboratories je na umeten način dobila kristale barijevega titana, ki si hitro zapomnijo odgovore od 250 vprašanj in jih po dolgem času sporoče. Kristali bodo zadostili nujni potrebi avtomatov, ki jim je potrebna sprava za spomin. Kristali sprejemajo neznan naboj elektrike in to so odgovori, ki jih pozneje daje avtomat. Pozitivni naboj pomeni »da«, negativni »ne«.

Barijev titan je snov, ki zelo lahko reagira na električni tok. Med drugo svetovno vojno so ga mnogo uporabljali. Na zunaj spominja na porcelan. Za znanstvenike je zlasti zanimiva kristalna oblika te snovi. Občutljivi atomi barijevega titana reagirajo na najmanjšo spremembo zraka, toplote ali električnega polja. Celo svetloba povzroči na kristalu spremembo.

Utripanje srca

Ze zdavnaj je znano, da utripanje srca sesalcev tem počasneje, čim večji so. Srce miške doseže v minuti 620 do 780 utripov, srce novorojenčka 120 do 140, odraslega človeka 50 do 90, slona 24 do 53, kita pa 12 do 23. Drobne ptičke, kakor kanarčki in kolibrji, imajo do 1000 utripov v minuti. Srce mrzlokrvnih živali pa utripuje počasno; srce želve ima 10 do 20, žabe pa 30 utripov v minuti. Srce najmanjšega sesalca, neke vrste v Ameriki živeče miši, pa doseže v minuti 500 do 1300 utripov.

SMEH JE ZDRAV

PRI ZDRAVNIKU

Zdravnik napiše recept.
»Koliko sem vam dolžna?«, vpraša bolnica.
»500 dinarjev«.
Bolnica plane pokonci in jame kričati, češ da je to pretirano, nesramno!
»Vrnite mi recept!«, pravi zdravnik.
»Kaj hočete malo popustiti?«, vpraša bolnica.
»Ne, hotel sem vam zapisati samo še pomirjevalno sredstvo.«

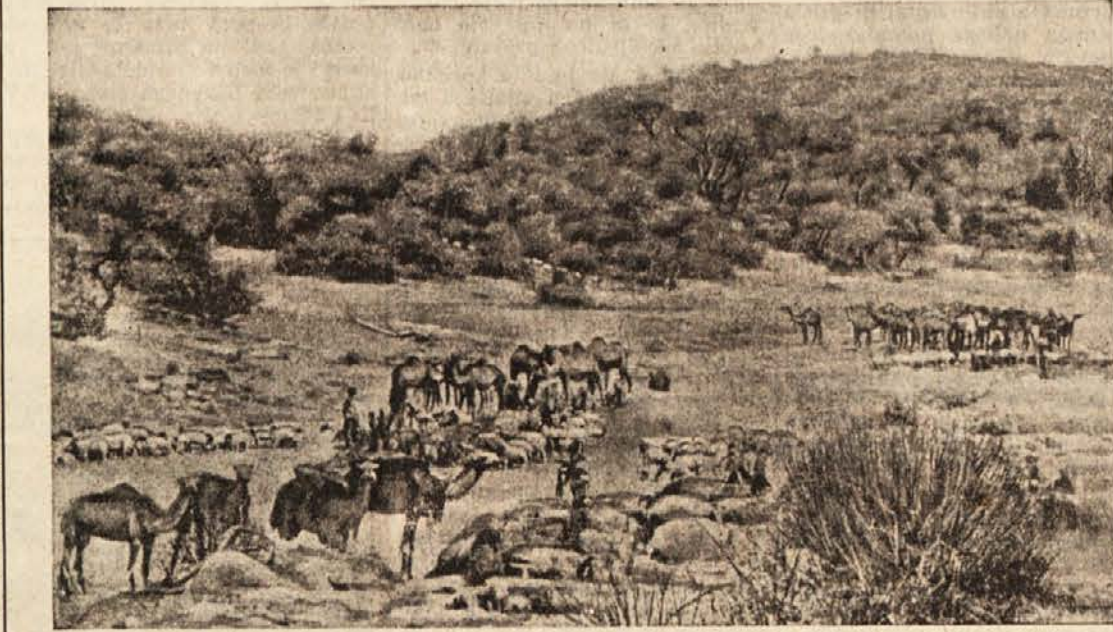
700 let Sorbonne

Sorbonne so zmeraj zamenjavali s pariško univerzo

Ce vprašate francoske profesorje, koliko je stara pariška Sorbonna, ti odgovore različno ali pa skomignejo z rameni. Eni pravijo, da segajo njeni začetki v leto 1250, ko je Ludvik IX. podaril svojemu kaplanu Robertu de Sorbonnu poslopje, v katerem so stanovali in študirali revni bogoslovci. Drugi menijo, da je ta ustanova odprla vrata

leta 1256. Francosko prosvetno ministrstvo navaja leto 1257. Pariška univerza, katere sestavni del je Sorbonna, pa trdi, da je bila ustanovljena leta 1253. Sorbonna praznuje torej letos 700-letnico, toda njeni uslužbenci se za to nič kaj posebno ne zanimajo.

Sorbonno so zmeraj zamenjavali s pariško univerzo in nasprotno. Nekoč je bila zavod, zdaj pa je eno izmed univerzitetnih posloplj ozlroma starejši del univerze, v katerem imata prostore filozofska in znanstvena fakulteta. Zanimivo je, da je Sorbonna nastopila proti Devici Orleanski in zagovarjala njeno smrtno obsodbo leta 1431. Bila je močno kulturno središče in 40 let pozneje je bila pod njenim okriljem ustanovljena prva tiskarna v Franciji.

Karavanska cesta iz Eritreje v Aduo

odvisna od tujih dežel. Zdaj ima 89 lokomotiv in 699 tovornih vagonov, železniškega omrežja pa 784 km. Po teh železnicah gre polovica vsega tovornega prometa, ki znaša na leto kakih 500.000 ton ali trikrat več kakor pred vojno.

Tudi ceste je morala Abesinija po vojni popraviti in razširiti cestno omrežje. Zdaj ima že 17.890 km cest. Mednarodna banka ji je posodila za popravilo starih in graditev novih cest 5 milijonov dolarjev. Konec leta 1945 je dobila Abesinija tudi prvo letalsko progno. Velik napredek je dosegla v telefonskem in brzojavnem prometu. Mednarodna banka ji je nedavno odobrila poldrugi milijon dolarjev za graditev brzojavnega omrežja v Addis Abebi. Tudi abesinsko poljedelstvo je znatno napredovalo. Abesinska vlada se pogaja z ameriško o ustanovitvi kmetijske in tehniške fakultete. Takoj po vojni so v mestu Ambu ustanovili kmetijsko šolo, v okviru programa tehniške pomoči pa drugo tako šolo v mestu Jima.

Abesinska vlada posveča veliko skrbj zlasti živinoreji, ki je zelo važna panoga abesinskega gospodarstva. Zato uvaža Abesinija mnogo plemenske živine. Čeprav je dežela industrijsko še zaostala, je tudi njena industrija zadnja leta dosegla pomembne uspehe. Obrtnih delavnic ima Abesinija 126 in v njih je zaposlenih 9700

itd. Neko ameriško podjetje je dobilo koncesijo za iskanje nafte, neko holandsko pa za proizvodnjo sladkorja. Holanci nameravajo zgraditi v Abesiniji tovarno sladkorja z začetno zmogljivostjo 8000 ton letno.

Zunanja trgovina ima v gospodarskem življenju Abesinije važ-

so lani tej deželi priključili Eritrejo, da je dobila izhod na morje. Predlanskim je dosegel abesinski izvoz rekordno vrednost 116,8 milijona abesinskih dolarjev, tako da je bil malone trikrat večji kakor leta 1945. Trgovinska bilanca je bila aktivna za 26,5 milijona dolarjev.

MALI LEKSIKON

MALI

Vprašanja:
Ali oddaja mati otroku vitamin D samo z mlekom?
Kdaj je prišel krompir iz Južne Amerike v Evropo?
Kaj so korale?
Kolikšna je specifična erozija posameznih področij Evrope?
Kdo je začel prvi izdelovati sladkor?

Odgovori:

Vitamin D (protirahitični vitamin) se nabira v organizmu matere, ki ga daje otrokovemu organizmu še pred njegovim rojstvom in pozneje z mlekom. Protirahitična vrednost materinega mleka je odvisna od količine vitamina D v njenem organizmu. Zato je ta vitamin, ki ga dobivajo noseče in doječe žene, hkrati važen za mater in za otroka. Mnogo važnejši je za otroka, čigar okostje skrbi za normalno koncentracijo kalcija in fosforja in krvi, ki razpne ta dva elementa v kosti. Z vitaminom D je najbogatejša ribje olje, razen tega pa ga nahajamo v jajčnem rumenjaku, mleku in maslu.

Domovina krompirja je Južna Amerika in sicer področje, na katerem sta zdaj državi Peru in Čile. Sredi XVI. stol. so bili tam naseljeni Inkji in njihova glavna hrana je bil krompir. V Evropo so krompir prinesli okrog leta 1550 španjski osvajalci, ki so pod Pizarrom te kraje podjarmili. V začetku so v Evropi krompir gojili samo v botaničnih vrtih, okrog leta 1555 pa so ga začeli v Angliji uporabljati za živalsko krmo. Šele v sedemdesetih letih minulega stoletja so ga v Franciji uporabili za človeško hrano. Pozneje se je hitro razširil po vsem svetu in postal eden izmed petih najvažnejših pridelkov za človeško prehrano.

Korale so drobne morske, v kolonijah živéce živalice, ki izločajo trd snovec in se razraščajo. Tako nastanejo nerazlične oblike morskih poros, jelenjih rogov, gob, čaš, rož, orogov itd. Ko korale začnejo, da se bliža nevarnost, se umaknejo v svoje kolonije in čakajo. Prvi podobna riba s trdimi kljunom pa šibkeje korale izrastke lomi in jih skupaj s stlačenimi živalicami požira. Korale izločajo v nevarnosti na tisoče drobnih koprivnic, kar pa ribe ne moti, ker njen želodec lakšno vrsto sirupa prenese.

Na mnogih rekah so izmerili količino odplavljenega in prenesena prsti in peska ter izračunali, koliko se je struga posameznih rek poglobila. To poglabljanje imenujejo specifično erozijo vodnih tokov. V Alpah znaša povprečno 0,21 do 0,29 mm na leto, oziroma na 3490 do 3450 let 1 m. V Angliji znaša specifična erozija 1 m v 60.000 letih, v Srednji Evropi pa v 33.000. Na vsej zemlji znaša povprečna specifična erozija 1 m v 12.000 letih.

Sladolec je začel izdelovati neki baltimeorski trgovci in sicer iz mleka ljudje so ga zelo radi jedli in kmalu se je razširil po vsem svetu. V Ameriki pojedlo zdaj na leto približno dve milijardi litrov mlečnega sladoleca. Tudi voljaki ga redno dobivajo. Neki italijanski sladničar pa je že leta 1630 iz sladkega sirupa in sadnih sokov izdeloval sedanjemu sladoledu podobno hladno pijačo. Način izdelave je skrbno prikrival.

ZA DOBRO VOLJO

»Dragi gospod, Vaša snubitve je prišla tako nepričakovano!«

ESKIMI — ZADNJI JAMSKI LJUDJE AMERIKE

Zive na otočku Ring nasproti zahodni obali Aljaske

Zadnji jamski ljudje Amerike prebivajo na otočku nasproti zahodni obali Aljaske, kjer se ameriški kontinent približa vzhodni obali Sibirije. Gre za Eskime, za skupino ljudi, ki žive morda najprimitivnejše življenje na svetu. Vendar pa se civilizaciji niso mogli povsem ogniti. To dokazujejo zlasti njihovi čolni, narejeni iz naplavljenega lesa in mrožjih kož, opremljeni pa z motorji. Domovina teh Eskimov je otok King v Beringovi ožini. Edina njihova zveza s celino so ledolomilci, ki jih pošlje na to področje vsako zimo ameriška vlada, in pa čolni iz mrožje kože. Vendar pa so ti otočani na celini dobro znani, kajti vsako leto junija vse eskimsko plemo zapustijo otok in prispe v Nome na Aljaski, otoku King najbližje mesto.

Za prebivalce tega mesta so Eskimi nekakšne lastovke. Brž ko pridejo, ljudje vedo, da se je začela severna pomlad, njihov odhod pa je znak, da prihaja

jesen. Za Nome so Eskimi nekakšna tujskoprometna privlačnost, za uradnike na Aljaski pa trd oreh. Kaj bi storili s temi primitivnimi domačini, če bi postala Aljaska ameriška zvezna država? Doslej so se znali izmikati vsem vplivom zahodnega načina življenja. Na njihovem otoku je samo eno poslopje v pravem pomenu besede. Zgradili so ga pod vplivom nekega misionarja iz Nome, Gre za nekakšno mešanico hiše in cerkve. Prebivalec otoka pa žive v jamah med strmimi skalami. Pred ledeno mrzlimi vetrovi se zavarujejo z mrožjimi kožami, ki jih napno pred vzhodom v jame. Naplavljeni les je edini, kar ga imajo. Večinoma gre za ostanke ladij, ki so jih strle ledene gore.

Najvažnejši činitelj v življenju teh Eskimov so mroži. Jeseni pripravajo z ledom od severa in se spomladi vrnejo v arktične vode. Vsako zir se torej pomika mimo otočka mnogo »me-

sa«. Eskimi se preskrbe z njim za vse leto.

Eskimji zakopljejo ubite mrože v zmazano zemljo in tako so preskrbljeni z mesom do prihodnje zime. Vsaka družina ima v zemlji zakopanega mroža označenega s posebnim znakom. Po potrebi pa dobe Eskimi meso tudi iz običinskih zalog. Kože mrožev pa uporabljajo kot rečeno za izdelovanje čolnov, pa tudi za oblogo sten in za obleko. Kakor kože, so važni tudi zobje mrožev. Iz njih izdelujejo Eskimi razne okraske, ki so njihovo glavno izvožno blago. Eskimi zelo dobro vedo, kakšne okraske in predmete ljudje na celini radi kupujejo. Največ izrezljajo iz njih šahovnice in šahovskih figur, okraskov, ciaretnic itd. Eskimi so dobri trgovci in natanko vedo, koliko lahko zahtevajo za svoje izdelke. Na njihovem otočku je tudi mnogo mamutovih zob. Tudi iz njih izdelujejo razne okraske. Mnogo Eskimov dela v tovarnah za konzerviranje rib. Ko se čez zimo vračajo na otoček, prinese s seboj zlasti mnogo bencina, ki ga potrebujejo za svoje čolne. Če se napotijo v Nomen, vzamejo s seboj tudi otroke in vse kuhinjsko posodo. Colne potegnejo na suho, jih prevrnejo in pod njimi stanujejo. Ameriške oblasti si že dolgo belijo glavo v vprašanjem, kako bi vključili te eskimsko plemo v življenje na Aljaski. Ze večkrat so jim ponudili bivališča v lepših krajih na celini ali na naseljenih otokih na jugu. Ponudili so jim tudi črede severnih jelenov, toda Eskimi vse takšne ponudbe dosledno odklanjajo.

UNITED STATES

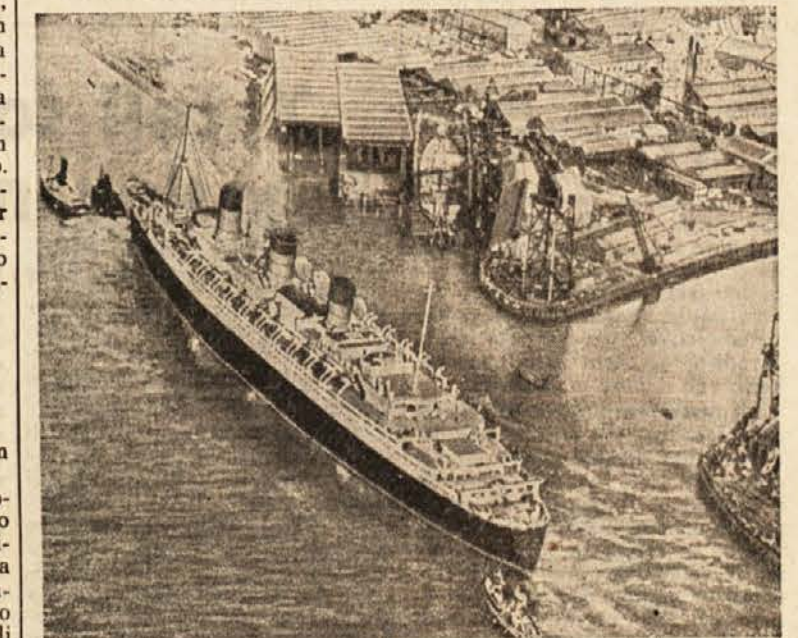
tajna ameriškega ladjedelnštva

Ta velika potniška ladja je narejena iz aluminija in jekla

Dobrih sto let so uživale evropske ladje v vseh pristaniščih sveta poseben ugled. Izmed najbolj znanih ladij našega stoletja »Mauretanie«, »Europet«, »Rexas«, »Normadie«, »Queen Mary« in »Queen Elizabeth« nobena ni bila zgrajena v Ameriki. Šele lani poleti so spustili na morje iz jekla in aluminija zgrajeno veliko potniško ladjo »United States«. Njen trup je črn, vse nad njim pa belo. Tudi ta ladja ima sicer vse običajne razkošne naprave, vendar pa ni plavajoči hotel, kakor druge velike potniške ladje. Ko so jo gradili les sploh niso upora-

bili. Njene stene so narejene iz neke lahke negorljive umetne mase, krovi, vmesne stene in vsi drugi deli pa malone v celoti

bil trup že pod vodo. Tudi o brzini in moči njenih motorjev javnost ničesar ne ve. Ta ladja lahko prepelje 14.000 vojakov s

Angleški parnik »Queen Mary«

iz aluminija. Tudi vse pohištvo, ograje in ležalni stoli so narejeni iz aluminija.

V Ameriki izdelujejo potniške ladje večanoma po želji turističnih agencij, to pa so izdelali po predpisih vojne mornarice, ker je narejena tako, da jo lahko hitro preuredi za prevoz vojaštva. »United States« ima za tri osmine manj tonaže od dosedanjih največjih potniških ladij »Queen Mary« in »Queen Elizabeth«. Dolga je 302 m, medtem ko je »Queen Mary« dolga 311 m. Ker je široka samo 31 m, lahko vozi skozi Panamski prekop, vtem ko »Queen Mary« v 36 m širine ne more. »United States« so gradili predvsem za veliko brzino.

Se pred nekaj leti takšne ladje ne bi mogli zgraditi. Le malo ljudi bo lahko videlo njene lepote. Nihče ne sme fotografirati njenega spodnjega dela. Nekoč je nek strokovni časnik po naključju dobil in objavil posnetek spodnjega dela, pa so takoj vso njegovo naklado uničili. Razen tega so »United States« gradili v suhem doku in ko so prišli prvi gostje k njenemu krstu, je polno opremo iz San Francisca v Azijo in se vrne, ne da bi med

Otroka Slovenca Pianinška s pasjimi sanmi med Eskimi

LEONAŠIM MLADIM BRALCEM

TONDO IN KAČA

Ko je velika vročina izsušila zadnjo volno kadunjo, so se sloni odpravili k reki, ki ji tudi najhujša vročina ni bila kos. Ob poti pa so našli oranjeve in so lovili nepričakovane slaščice. Farmarji pa, presneto malo navdušeni nad tem, pošljejo po letalo, ki je s hrupnim brnenjem slone prepodilo.

Tako se je Tondo, komaj dorasel samec, kar naenkrat znašel popolnoma sam sredi gozda. Postajal je vedno bolj žejen in slabe volje. Naenkrat pa je zmanjkalo dreves in Tondo se je na svoje veliko začudenje znašel na novi avtomobilski cesti, ki je vodila k obali. Hitro je hodil in ni minilo niti toliko časa, kolikor ga je treba takemu slonu, da se pošteno odžeja, ko se je Tondo znašel pred velikim obmorskim hotelom. Tam pa je toliko vode! Ne da bi se menil za preplah odličnih gostov, je zadovoljno zabredel do trebuha v morje in pil, pil kakor hitro je mogel. Toda čudno: več ko je pil, bolj ga je žgalo v grlu. Nejevoljno je zatrobil in se obrnil k velikim vodni cisterni. Tu se je slednjič odšel in odracal v goščavo.

Gre Tondo in trobi. Toda ne gre sam. Tik za njim, s puško pripravljeno na strel, se plaz lastnik hotela, da bi se čimprej rešil nezvelenelega gosta. Pa še z nekom mora obračunati v pr-

Prt, osel in palica

DRUGI BRAT GRE NA POT

Cez nekaj dni je rekel drugi sin svoji materi: »Mati, pripravite mi popotnico, da grem sreče iskati v svet!«

Mati je spekla kruh in drugi sin se je odpravil križem kračem po beli cesti. Kot njegov brat, deželo Baskov. Ne da bi še kaj ugovarjal, je ubogal pa zajezdil osla. Usmertil se je proti domu, ki ga je bil pravkar zapustil, kajti svojo srečo je že našel.

Prišel je pred gostilno, kjer se je bil ustavil tudi njegov brat. Bila je že noč. Sklenil je, da bo v gostilni počakal jutra in odšel dalje.

»Prespal bi rad,« je rekel gostilničarju, potem ko se je okrepčal. »Samo še nekaj: nikar ne recite oslu, ki sem ga privezal v hlevu: Na delo, moj osliček! Samo utrujali bi ga po nepotrebnem. Velja, kajne?«

»Kar mirni bodite in brez skrbi si odpočijte,« mu je odgovoril gostilničar. In to je fant tudi storil.

»Kako neumno naročilo,« je rekla gostilničarjeva žena, ko sta z možem ostala sama. »Ali se ti ne zdi, da je tale mladenič podoben onemu s prtom?«

»Prav imaš. In ker je podobno naročil, se mi zdi prav, še to poizkusiti.«

Ze je bil v hlevu. Ze je rekel oslu: »Na delo, moj osliček! Namesto blata so začeli padati cekini.«

Zakonca sta začela iskati osla, ki bi bil prav tak, kot je ta čudovita žival. Ker je podobnost pri oslih večja, kot pri drugih četveronožcih, sta kmalu našla žival, ki se jima je zdela kar prava.

Naslednje jutro, ko je mladenič že videl rojstno hišo, je poizkusil osla. Hotel je priti domov zmagoslavno obložen z zlatom — pa je onemel od groze.

V odgovor na povelje je začel osel rigati, na tla je padel cel plaz blata, ki je bilo resnično kot le kaj. Mladenič je sprevidel, da nima več bogastva in se je ponižan vrnil domov.

(Se nadaljuje)

G. E. Nuccio:

Sultan se je vrnil

»Da bi bil vsaj Sultan tule je vzdihnila služkinja, ki je pospravljala mizo.

Dana in Jurček sta slišala vzdih služkinje, stisnila sta se v kot in se začela razgovarjati o Sutanu. Tako sta storila vselej, ko sta se pogovarjala o resnih stvareh.

»Sultan me je imel tako rad,« je vzkliknil Jurček.

»Mene še rajši!« je ugovarjala Dana. »Nekajkrat je skočil celo v mlako, da mi je rešil iz vode punčko.«

»Ko sem padel z drevesa, sem se tako ranil v nogo, da sploh nisem mogel vstati. Tedaj je šel po mamo, lalaj je in jo vlekel za krilo, dokler je ni pripeljal do drevesa, kjer me je slednjič našla in me vzela v naročje.«

»Zakaj ga je dal ata stran?« je vprašala Dana.

»Stokrat si me že vprašala in najmanj stokrat sem ti že povedal. Kaj se več ne spominjaš, kako hudó je ugriznil tistega zidarja? Ne veš, da bi moral oče zaradi tega skoraj v ječo in bi ga ne videli kdo ve koliko časa?«

»Ubogi, ubogi Sultan!« je vzdihnila mala Dana.

Deklica je menila, da mora biti prav tako kot njej, ko misli na izgubljenega Sultana, tudi njemu hudó, ko je prisiljen živeti med drugimi, čisto tujimi otroki.

»In kam ga je poslal?«

je, da človeka kar zhode v srce, če jih pogleda. Prav zato jih vsi preganjajo, pobalini pa se podijo za njimi in jih trpinčijo.

Dana je poslušala mamo in je vzdihnila:

»Ubogi Sultan!«

»Zakaj praviš, ubogi Sultan?« so vprašali mama, Francka in Jurček hkrati.

»Ne vem, kar tako...« je odgovorila deklica.

Spet je popraskalo po vratih, nato se je oglasilo še pretresljivo zavijanje, kot bi človek jokal.

»Se vedno tista pasja mrcina!« se je jezila Francka in poklicala:

»Gašper, Gašper!«

Prišel je hlapec, pograbil poleno in stekel k veznim vratom.

Kmalu so se začeli težki, topi udarci po košenem hrbtu, vmes pa vpitje in robantenje hlapca, le pes ni dal glasu iz sebe.

Dana si je z rokami mašila ušesa, Jurček pa se je zmuznil nekam v vežo.

Kmalu se je vrnil hlapec in je dejal:

»Strašno sem ga namlatil, zgrabil sem ga celo za vrat in ga treščil po stopnicah, vendar noče in noče stran. Kamor pade, obsedi. Ne laja, ne renči, le žalostno, mlo cvili in pri tem gleda človeka v oči s takó boječim in prosečim pogledom kakor kakšna zapuščena sirota. Ne mara stran, kakor da bi bil tu njegov dom.«

»Pa ni nevarnosti, da bi koga ugriznil?«

»Prav nobene nevarnosti ni.«

»Mama, pojdemo pogledat!« sta prosila otroka.

»Kar za mano, toda tiho, lepo po prstih!« je rekel hlapec.

In tako so šli v vrsti, najprej hlapec, nato Francka, potem pa še mama z otrokoma. Vsi so zadrževali dih.

Od zunaj je prihajalo tiho, v srce segajoče, žalostno in obenem proseče cviljenje.

Hlapec je odprl vezna vrata in je stopil ven prvi. Pes je čepel v kotu, ves se je tresel, njegove mrlične oči pa so gledale boječe in proseče kakor oči otroka.

Za hlapcem sta prišli Francka in gospodinja, nato pa še Jurček

»Odpeljal ga je očetov prijatelj daleč daleč, v vas, ki se imenuje Orehovje.«

»Orehovje!« je ponovila Dana, počasi zlogojče ime kraja.

»In se ne vrne več? Nikoli več?«

»Nikoli več!« je vzdihnil bratec s solzami v očeh.

Otroka sta umolknila.

Nenadoma pa je odjeknil iz veže krik. Odhitela sta na hodnik in zadela v služkinjo, ki je v razburjenju vila roke in ječala:

»Jojmene, jojmenel!«

Kaj je bilo?

Začula je ropotanje po vratih in nato čudno cviljenje. Stekla je v vežo in odprla. Tedaj pa je grozen, gnusen pes planil nanjo in bi jo bil skoraj podrl. Komajda je še utegnila zaloputniti vrata in zbežati.

ČEČIBANOV KOTICEK

NAŠA MUCA

Niša črna, črna muca črne tri ima mladičke, dan in noč skrbno jih čuva, čuva svoje otročičke.

Miške nosi, miške slastne deci sooji za kosilo — Da zaspijo, jim mijaoka pesmico o miškah mlo.

in Dana. Vsi so bili tihi, nekam zbegani. Tedaj se je izvil Dani iz žalostnega srca vzdih:

»Ubogi Sultan! Kdo ve, kje je zdaj!«

Ko je zaslišal pes svoje ime, je planil na Jurčka, na Dana, na gospodinjino in jih po vrsti vse oblizal. Pri tem je drgetal, cvilil, tožil in jokal kakor majhen otrok.

»Saj je on! Sultan je!« so kriknili Jurček, mama in Dana. In vsi so pričeli božati psa po glavi in po blatnem, oguljenem hrbtu, ki je bil ves preprežen z brazgotinami.

Potem so ga skoraj nesli v hišo.

»Ubogi Sultan! Ubogi, ubogi Sultan!«

Francka je brž zbrala pest kosti, dala jih je na pločevinast krožnik in položila na stol. Vsi so se zgrnili okrog psa.

Sultan je hlastnil po prvih kosteh, pa je brž začel spet skakati po Dani, Jurčku, po gospodinjini in pri tem je tožil s takim človeškim jokom, da se je trgalo srce in so silile vsem solze v oči. Požrl je še nekaj kosti in že je bil spet okrog svojih dobrih gospodarjev, dobrikel se jim je, tožil, pozdravljaj, pozdravljaj...

Saj zaradi njih se je vrnil tako od daleč. Hodil je in hodil tako na slepo cele dneve, tedne in mesece, trpel je lakoto, vdano prenašal grozote mraza in strašnih naporov, ali hotel je domov, pa najsi bi potem koj umrl, toda moral, moral je priti prej še domov, na dom k svojim dragim gospodarjem.

(Prevedel Albert Širok)

PRVA NALOGA

Nejček danes nič ne skače, v izbi je postalo tiše; sprajljene so ose igrače, Nejček zdaj nalogo piše.

Piše z zbranostjo nalogo, ura venomer tik-taka, tik ob njej so polne skleda, grozdja mu ponuja osaka.

Pri ognjišču muca prede, ura venomer tik-taka, tik ob njej so polne skleda, grozdja mu ponuja osaka.

Nejček se prav nič ne zmeni tudi grozdje ga ne mika, le peresnik svoj leseni zdaj drži, številke slika.

Z njimi piše že račune, jih postavlja v lepe orste, ose so ko podoba lune, sam prešteje jih na prste.

Muca prede, ura teče, grozdje na polici čaka. Nejček piše, nič ne reče, zbrana je minula osaka.

Piše, piše in se trudi, zdaj naloga je gotova, grozdja mama mu ponudi, izba osa je spet njegova.

V. Taufer

Piše, piše in se trudi, zdaj naloga je gotova, grozdja mama mu ponudi, izba osa je spet njegova.

NACEK IN LISICA

(Iz Frlekije)

O, ta bo pa najbrže bos! Nacek si je znal iz zadrege pomagati in jo je rad marsikdaj po svoje zavil, čeprav so ga v šoli pridno učili, da ima laž kratke noge in

»Čo in pošasi približeval glavo tja, kjer je mislil v vrečo nasipati krompirja. Ampak, pravim vam, iz vreče je skočila lisica, pravcata lisica! Ona, ki jo je zalezoval lo-«

»Nacek kar v obraz. Le malo je manjkalo, da mu ni skočilo srce iz prsi, kakor lisica iz vreče. Pa mu le ni!«

Kaj je hotela reva? Ko pa ji je bil lovec tako blizu, da bi jo lahko kar s pihalnikom pihnil! Lisica je pač napravila to, kar ji je še preostalo. Skočila je v prazno vrečo, ki jo je nesel Nacek na hrbtu. Dobro, da ni bila zavezana, sicer bi si jo morala reva še odvezovati. In lahko bi se zgodilo, da za to ne bi bilo več časa. Bogleme, da ne! In bi šla lahko lisica za kurami in gosakom in puranom. Samo po drugi poti! Nacek pa ni imel puške in tudi njegovo kričanje ni hotelo ugonobiti lisice, ki je že opletala z repom skozi tretji grm in se v diru veselila svobodnega življenja.

Ampak, jaz tej zgodbi ne verjamem in si jo je Nacek debelo izmislil, kajti da bi lisica kaj takega! Ne, ah, ne!

Golar Manko

Mraoljšče

Skrbnostno zdi se mi mraoljšče... svetiščel!

Ne sedaj nanj! Drugače — joj — vse mraolje bodo le na boj! Zaman potem bo ose kesanje — ker mraolja šteti stanovanje! Andreja Laurenčič

Prede, poje in mijaoka zgodbe lepe jim o miški, ki se skriva v temnem kotu, v luknji črni, v miški hiški.

Ko zaspijo pridne mucke, o sanjah se sladko smeji, z miškami se mucki črni o kolu radostno ortaljo.

UGANKE

Kadar pada tihi mrak, glas moj zadoni iz vseh mlak, sukničje ves zelen imam, se pred štoriklo skriti znam.

Ko sem majhen, trdo spim, Zrastem in se prebudim. Potlej krila me razpeta s cveta nosijo do cveta.

Na glavi kapico rdečo, na nožici ostro ostrogo in sabljico turško v repu — kdo sem? Kdo to reši nalogo!

Veliki današnji dogodek: dvoboj atletov Finske in Jugoslavije

Johansson računa na zmago naših atletov

Na progli stadiona JLA bodo danes nastopili finski atleti, nasledniki svetovnega rekorderja Jarvinena...

Da bodo znova pokazali svojo borbenost. Včeraj so pripeli z letalom v Beograd finski atleti...

Johansson

MEDNARODNA NOGOMETNA TEKMA

Beograd - Atene 2:1

Reprezentanca Beograda je premagala reprezentanco Aten z 2:1 (1:1). Grški nogometaši so napravili zelo dober vtis...

V 18. minuti je po lepi kombinaciji Djajić-Zebec Rudinski dosegel prvi gol za Beograd.

Toda, doseženi gol ni dal domačnom poltu. Nadaljevali so lagodno igranje. Atenci so to izkoristili in prevzeli pobudo.

NOVI SAD: ATENE 5:0 (1:0)

V tekmi prve zvezne lige je Dinamo premagal BSK s 3:0 (2:0). Tekma je bila slaba in nezanimiva.

KEGLJANJE Prvenstvo posameznikov mesta Ljubljane

Ljubljana, 18. sept. Včeraj se je na Gradovem kegljišču začelo ljubljansko prvenstvo posameznikov v narodnem slogu.

Kongres slovenskih zgodovinarjev

Ptuj, 18. septembra. V Ptuj se je začel VIII. redni kongres slovenskih zgodovinarjev.

- VAŽNI NASLOVI V LJUBLJANI Uredništvo »Ljudske pravice-Borbe«, nočni urednik, ima telefonsko št. 23-261.

- Notranja uprava, Prešernova tel. 21-100 in 21-200. Gasilska milica, Krekov trg tel. 23-555.

narjev, ki bodo tokrat počastili 60-letnico ptujskega muzejskega društva. Svečanosti so se udeležili tudi predstavniki najvišjih znanstvenih institucij in sicer zastopniki Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti dr. Abramič, zastopnik Slovenske akademije znanosti in umetnosti akademik dr. Milko Kos, Razen tega je bil navzoč tudi dr. Jože Potrč, naš ljudski poslanec, Svet za prosveto LRS pa zastopa inšpektor prof. Bogomir Stupan.

Berite »Ljudsko pravico - Borbo«

Za PTT stroko je objavljen in dan poštini kolektivom v javno diskusijo načrt uredbe o organizaciji in upravljanju jug. pošt in telekomunikacij. Načrt je vzbudil med vsemi kolektivi ogromno zanimanje, o njem razpravljajo vsi PTT kolektivi Slovenije.

NOVI ČLAN HRVATSKO-SLOVENSKE LIGE

Korotan odločen ostati v ligi

Jutri »krst« v Zagrebu

Kranjski Korotan bo jutri startal v hrvatsko-slovenski ligi. Kranjčani se bodo pomerili v I. kolu v Zagrebu.

Na vprašanje, kako bo z igranjem, sta Jan in Božič odgovorila, da je položaj precej slab. Staro igranje ob solniški cesti ne odговarja potrebam kluba, ki tekmuje v hrvatsko-slovenski ligi.

WATERPOLO Naprijed izpadel iz zvezne lige

Tajništvo Plavalne zveze Jugoslavije je zavrnilo prihodnje Plavalnega kluba Naprijed. Ker slednji ni prišel na ponovno tekmo z Jadranom iz Hercegovega je razveljavilo vse tekme waterpolistov Naprijeda na turnirju za letošnje državno prvenstvo.

Ali je Osnutek uredbe o organizaciji in upravljanju PTT dovolj demokratičen?

kruto predpisuje inšpekcijsko službo po generalnem direktoriju oziroma po njegovih pooblaščenih - inšpektorjih. Medtem pa inšpekcijska služba v okviru podjetja načrt sploh ne omenja, vendar pa je dolžnost podjetja, da vrši to funkcijo, ker mora imeti točen pregled o pravilnem poslovanju svojih enot - pošt.

V XII. KOLU NAJZANIMIVEJŠA PARTIJA Gligorić - Smislov

Ali bo Gligorić ponovil zmago iz Varšave? - Partija je zelo važna za vrstni red našega velemojstra

Dve zmagi, šest remijev in dva poraza - to je Gligorić dosegel v prvih 11 kolu turnirja najboljših šahistov na svetu Z delitvijo 9-10. mesta. Kjer je trenutno, nikakor ne more biti zadovoljen. Če bi partiji proti Szaboju in Kotovu dobil, pri katerih je pri otvoritvi dosegel boljše položaj, bi imel isto število točk kot Smislov in bi bil zelo blizu prvemu mestu.

Danes so v XII. kolu na vrsti naslednje partije: Gligorić: Smislov, Tajmanov; Geller, Najdorf; Kotov, Petrosjan; Boleslavski, Averbah; Stahlberg, Szabo; dr. Euwe, Bronstein; Keres.

ima še dovolj možnosti popraviti si piasman. Pesimizem torej ni umestjen. Zlasti če upostevamo njegovo vztrajnost in odliko, da v finskih vedno dobro zaigra.

USPEH MLADIH MOJSTROV

Na mednarodnem turnirju v Opatiji se je zbralo sedem tujih in enajst domačih mojstrov. Med njimi je najstarejši dr. Vidmar (roj. 1885), najmlajši pa Ivkov (roj. 1933).

Najslavitejši izmed nastopajočih tujih mojstrov, Nemec Unzicker je turnir začel s porazom. Dobro sta se izkazala mlada mojstra, Italijan Poroca in Nizozemec Danner.

Stanje na lestvici po III. kolu: Fuderer in Poroca 2,5, Pire in Donner 2, Rabar in Matanović 1,5 (1). Vidmar ml., Bertok, Udovčić, Golombek, Benni in Wade 1,5. Ivkov, Unzicker in Cooper 1, Dr. Vidmar in Nikolac 0,5 (1), Mihlić 0 točk.

lestvici naslednje: 1. Reshevsky 7,5 (iz 11 partij), 2. Smislov 7 (10), 3. Najdorf 6 (10), 4-6. Boleslavski, Keres in Petrosjan 5,5 (10), 7-8. Bronstein in dr. Euwe 5,5 (11), 9-10. Gligorić in Averbah 5 (10), 11. Tajmanov 4,5 (10), 12-14. Geller, Kotov in Szabo (10), 15. Stahlberg 2,5 (11 partij).

PARTIJA STARIH TEKMECEV

Ko sta Smislov in Boleslavski na spomlad 1947 prišla na varšavski turnir, sta mislila, da bosta zlahka zmagala. Zdelo se je, da na listi tekmovalcev nimata resnega tekmeza. Še tako lahko prvo mesto nek poznani mladenci z Balkana Najprej je doživel Boleslavski neprijetno presenečenje, ko ga je Gligorić spraval v izgubljen položaj in je komaj rešil remi. Potem je prišla na vrsto partija s Smislovom, ki je ena izmed najboljših v Gligorićevi šahovski karieri.

Na ženskem prvenstvu vodi Lazarevičeva

Po prvih treh kolu mednarodnega ženskega prvenstva Jugoslavije vodi Lazarevičeva (Novi Sad) 2,5 in Bačićeva (Beograd) 2 (1), pred Biserovo (Belgija) in Beniničevico (Italija), ki imata po dve točki. To kaže, da jugoslovanske šahistke napredujejo in da ni daleč čas, ko bodo odločno posegle tudi v borbo na mednarodnih ženskih turnirjih.

Značilno je za šahistke, da igrajo ostreje kot moški, zato je le malo remijev. Nekatere izmed partij po kakovosti ne zaostajajo za tistimi, ki jih šahisti igrajo v Opatiji na mednarodnem turnirju.

POZIV

TERENSKIM POLITIČNIM AKTIVISTOM IZ NOB

V okviru proslave X. obletnice Zbora odposlancev slovenskega naroda v Kočevju bo 3. oktobra 1953 ob 11. uri Zbor terenskih političnih aktivistov iz narodnosvobodilne borbe na Pugledu pri Kočevju, na zgodovinskem mestu I. zbora aktivistov Osvobodilne fronte 27. aprila 1943. Vabljeni so vsi politični delavci nekdanjih ppkrajinskih, okrožnih in rajonskih forumov. Vsi, ki bodo prejeli vabila, naj se zaradi evidence in organizacije prevoza takoj prijavijo okrajnemu odboru SZDL svojega okraja, Tovariši, ki bivajo izven okraja, kjer so med NOB delovali, ali ki bi do 24. septembra t. l. ne prejeli vabil, naj takoj pošljejo svoj naslov z osnovnimi podatki (ime, priimek, dolžnost v času NOB itd.) tistem okrajnemu odboru SZDL, na čigar področju so delali kot terenski politični delavci med narodnosvobodilno borbo.

KOLUBARSKI RUDNIKI LIGNITA, VREOCI

razpisujejo

ofertalno licitacijo

za kompletno montažo celotne opreme sušilnice v teži 2700 ton, sestojede iz naprave za prebiranje in drobljenje, nadalje za pranje in sušenje lignita, kakor tudi naprave za transportiranje in klasiranje lignita.

Licitacija bo dne 15. oktobra 1953 ob 10. v prostorih poslovalnice Kolubarskih rudnikov lignita v Beogradu, Kolarčeva ulica 1/1.

Ponudbe z elaborati je treba poslati po pošti licitacijski komisiji do določenega roka za licitacijo ali izročiti osebno v poslovalnici Kolubarskih rudnikov lignita.

Ob izročitvi ponudbe je treba položiti kavcijo z garancijskim pismom Narodne banke v znesku 2% predračunske vrednosti montažnih del.

Vsi potrebni tehnični podatki, kakor tudi pogoji so na razpolago vsak delovni dan v direkciji Kolubarskih rudnikov lignita v Vreocih.

3895 1-3 Kolubarski rudniki lignita, Vreoci

turnirju konec 1947. Naš velemojster je dosegel materialno premoč in dobljeno končnico. Vendar je v zadnjem trenutku napravil napako in dovolil nasprotniku, da je rešil remi.

Prvenstvo poštarjev

V četrtek se je na Bleau začel šahovski turnir za prvenstvo poštinih službenikov Jugoslavije. Pri zbiranju udeleženci dobili naslednje številke: 1. Lohkov (Slovenija), 2. Tosić (Srbija), 3. Trešić (Sl.), 4. Čičmenškin (Hrvatska), 5. Volkar (Sl.), 6. Mihlić (BiH), 7. Germek (Sl.), 8. Lazarević (Makedonija), 9. Kostić Petar (Sr.), 10. Kubović (H.), 11. Mihlić Mirko (BiH), 12. Lihteneker (Sr.), 13. Maslo (H.), 14. Buzolić (oblast Dalmacija), 15. Brajović (Crna gora), 16. Omorac (a p. Vojvodina).

V I. kolu so bili izvidi partij naslednji: Tosić: Brajović 0:1, Trešić: Buzolić 0:1, Čičmenškin: Maslo remi, Volkar: Lihteneker remi, Mihlić: Mihlić remi, Germek: Kubović 1:0, Lazarević: Tosić 0:1, Partija Lohkov - Omorac je bila odložena.

V II. kolu so bili doseženi tle rezultati: Mihlić: Germek 0:1, Lihteneker: Mihlić 1:0, Maslo: Volkar 0:1, Buzolić: Čičmenškin 1:0, Brajović: Trešić 1:0, Lohkov: Tosić 1:0, Kubović in Lazarević sta prekinila. Partija Omorac: Kostić je bila odložena.

Po II. kolu vodijo Germek, Brajović in Buzolić z dvema točkama pred Volkarjem in Lihtenekerjem 1,5, itd.

Priljubljeni odbor

Priljubljeni odbor

Kolubarski rudniki lignita, Vreoci

razpisujejo

ofertalno licitacijo

za kompletno montažo celotne opreme sušilnice v teži 2700 ton, sestojede iz naprave za prebiranje in drobljenje, nadalje za pranje in sušenje lignita, kakor tudi naprave za transportiranje in klasiranje lignita.

Licitacija bo dne 15. oktobra 1953 ob 10. v prostorih poslovalnice Kolubarskih rudnikov lignita v Beogradu, Kolarčeva ulica 1/1.

Ponudbe z elaborati je treba poslati po pošti licitacijski komisiji do določenega roka za licitacijo ali izročiti osebno v poslovalnici Kolubarskih rudnikov lignita.

Ob izročitvi ponudbe je treba položiti kavcijo z garancijskim pismom Narodne banke v znesku 2% predračunske vrednosti montažnih del.

Vsi potrebni tehnični podatki, kakor tudi pogoji so na razpolago vsak delovni dan v direkciji Kolubarskih rudnikov lignita v Vreocih.

3895 1-3 Kolubarski rudniki lignita, Vreoci

Priljubljeni odbor

Priljubljeni odbor

Kolubarski rudniki lignita, Vreoci

razpisujejo

ofertalno licitacijo

za kompletno montažo celotne opreme sušilnice v teži 2700 ton, sestojede iz naprave za prebiranje in drobljenje, nadalje za pranje in sušenje lignita, kakor tudi naprave za transportiranje in klasiranje lignita.

Licitacija bo dne 15. oktobra 1953 ob 10. v prostorih poslovalnice Kolubarskih rudnikov lignita v Beogradu, Kolarčeva ulica 1/1.

Ponudbe z elaborati je treba poslati po pošti licitacijski komisiji do določenega roka za licitacijo ali izročiti osebno v poslovalnici Kolubarskih rudnikov lignita.

Ob izročitvi ponudbe je treba položiti kavcijo z garancijskim pismom Narodne banke v znesku 2% predračunske vrednosti montažnih del.

Vsi potrebni tehnični podatki, kakor tudi pogoji so na razpolago vsak delovni dan v direkciji Kolubarskih rudnikov lignita v Vreocih.

3895 1-3 Kolubarski rudniki lignita, Vreoci

Priljubljeni odbor

Priljubljeni odbor

Kolubarski rudniki lignita, Vreoci

razpisujejo

ofertalno licitacijo

za kompletno montažo celotne opreme sušilnice v teži 2700 ton, sestojede iz naprave za prebiranje in drobljenje, nadalje za pranje in sušenje lignita, kakor tudi naprave za transportiranje in klasiranje lignita.

Licitacija bo dne 15. oktobra 1953 ob 10. v prostorih poslovalnice Kolubarskih rudnikov lignita v Beogradu, Kolarčeva ulica 1/1.

Ponudbe z elaborati je treba poslati po pošti licitacijski komisiji do določenega roka za licitacijo ali izročiti osebno v poslovalnici Kolubarskih rudnikov lignita.

Ob izročitvi ponudbe je treba položiti kavcijo z garancijskim pismom Narodne banke v znesku 2% predračunske vrednosti montažnih del.

Vsi potrebni tehnični podatki, kakor tudi pogoji so na razpolago vsak delovni dan v direkciji Kolubarskih rudnikov lignita v Vreocih.

3895 1-3 Kolubarski rudniki lignita, Vreoci

DNEVNE NOVICE

Likvidacijska komisija Pripravljalnega odbora za proslavo 10 obletnice ustanovitve primorskih brigad na Okroglici obvešča vsa podjetja, urade, ustanove in privatnike, da pripravijo svoje terjatve do naslova najkasneje do 19. X. 1953. Po tem roku ne bomo sprejemali več nobenih prijav oziroma terjatev. Terjatve je dostaviti na gornji naslov: Nova Gorica, upravnih zgradb, II. nadstropje, soba št. 21. Istočasno pa se poziva tudi vse dolžnike, da poravnajo svoje obveznosti v gornjem roku, ker bomo v obratnem slučaju izterjali vse obveznosti potom arbitraže.

Obveščamo vse, ki nameravajo sodelovati v razpisnem natečaju za knjige, ki jih bo Prešernova družba izdala za leto 1953, da v nobenem primeru ne bo podaljšan rok. Zato naj avtorji predložijo svoja dela najkasneje do 1. oktobra t. l. — Glavni odbor Prešernove družbe, Ljubljana, Ulica Tonea Tomšiča 9.

Podpisana direkcija UF »Dalmatinska svatba« poziva vse upnike kakršnekoli vrste, da prijaviijo zaradi likvidacije svoje terjatve najkasneje do 30. IX. 1953 na naslov: UF »Dalmatinska svatba«, Triglav film, Ljubljana, Zrinjskega 9. — Direkcija.

Visokošolcem. Poziv, ki je bil razglašen v časopisu, da je za otroške dodatke treba potrdila o šolanju predložiti do 19. septembra, se dopolni tako, da naj visokošolci (univerza, tehniška visoka šola, medicinska visoka šola, agronomsko-gozdarska fakulteta in višja pedagoška šola) predložijo potrdila o vpisu (frekventacijska spričevala) čimprej, vendar najpozneje do 12. oktobra tistemu organu, ki jim dodatke izplačuje. — Republiški zavod za socialno zavarovanje.

SOLSTVO

Kmetijska šola Lože pri Vipavi podaljšuje vpisovanje v šolo do 1. oktobra 1953. Šola traja eno leto. Sprejema se mladina kmečkih staršev z dokončano osnovno šolo in starostjo nad 15 let. Učenci prejemajo v internatu celotno oskrbo. Mesečna vzdrževalnina znaša 1900 din. Za učence iz Slovenskega Primorja je šolanje oziroma vzdrževanje v internatu brezplačno. Interesenti naj takoj pošljejo prošnje z zadnjim šolskim spričevalom na naslov šole. — Uprava kmetijske šole Lože p. Vipava.

Redni pouk na Delavski gimnaziji je odložen za nedolgočas. Točen datum bo pravočasno objavljen. — Ravnateljstvo Delavske gimnazije.

Vremensko poročilo

hidrometeorološke službe LRS

Stanje dne 18. septembra ob 7. uri: Naše ozemlje počasi prehaja iz območja področja visokega zračnega pritiska nad vzhodno Evropo, katero se pomika proti jugovzhodu. Zaradi tega bodo oslabiljene frontalne mase, ki so nad srednjo Francijo, dosegle tudi Slovenijo.

Napoved za soboto, dne 19. septembra: Menjajoče oblačno vreme. Zlasti v zahodnih predelih vmesne močnejše pooblačitve z manjšimi padavinami. Temperatura ponoči od 7 do 12 stop. C, podnevi od 16 do 22 stopinj C.

Jugoslovanska loterija izplača vsak mesec 67 milijonov dinarjev

RADIO

Sporočila za soboto, 19. septembra

Poročila: 5.45, 6.30, 12.30, 15.00, 17.00, 19.00 in 22.00

5.30—7.30 Dobro jutro, dragi poslušalci! — 6.00—6.10 Jutrarnja (televadba) — 7.00—7.05 Odgovori gospodinjam — 12.00 Opoldanski koncert — 12.45 Zabavna glasba, vmes objave — 13.00 Nove knjige — 13.10 Slovenske narodne pesmi v priredbi Emila Adamiča in Oskarja Deva pojo ljubljanski komorni zbor, pod vodstvom Milka Skoberneta. Moški komorni zbor iz Celja p. v. Egona Kuneja in Mariborski komorni zbor p. v. Rajka Sikoska — 13.45 Jezikovni pogovori — ponovitev — 14.00 Od melodije do melodije, vmes ob 14.30—14.40 Radijske reklame — 15.10 Zabavna glasba, vmes objave — 15.30 Za pionirje — F. Salten. Videl je očeta (odlomek iz povesti Bambi) — 15.50 To in ono z vseh strani (vmes peter glasbeni spored) — 17.10 Narodne pesmi poje moški zbor Slovenske filharmonije p. v. Rada Simončiča — 17.30 Med kmečkimi pevci in godci — 18.10 Slovenska lažja orkestralna glasba — 19.00 Radijski dnevnik — 19.30 Zab. gl. vmes objave in reklame — 20.00 Pisan sob. večer — 22.30 Kaj bo prihodnji teden na sporedu? 22.30 Glasbena medijera — 22.30 Oddaja za naše izseljence na valju 327.1 m — 23.00—24.00 Oddaja Radia Jugoslavija za tujino na valju 327.1 m (Prenos iz Zagreba).

NAROČILNICA

Podpisani _____, kraj _____

ulica _____, pošta _____, naročam _____

»Ljudsko pravico - Borbo« in prosim, da mi jo začnete s _____

redno pošiljati.

Naročnino bom nakazal po položnici, katero priložite prvi številki, oziroma jo

bom plačal po inkasantu.

Datum _____, Podpis: _____

Odrežite to nam pošiljate!

RADIO MARIBOR

12.00—16.00 Prenos sporeda Radia Ljubljana — 16.00—16.30 Zavrtno sel — 16.30—16.40 Poslušajte domačo poročila — 16.40—17.00 Zabavna glasba, vmes objave in oglasi — 17.00—22.30 Prenos sporeda Radia Ljubljana — 22.30—23.00 Pol ure zabavne glasbe — 23.00 Prenos sporeda Radia Jugoslavija.

RADIO KOPER

Sobota, 19. sept., 14.30 Zena in dom 17.30 »Da mi je proč kontradam« — spleet dalmatinskih pesni — 18.15 Naši orkestri zabavne glasbe — 21.00 Igrajo orkestri revijske glasbe — 22.00 Vesela sobota v zabavi in pesti.

Poročila ob delavnikih ob 7.00, 13.30, 19.00 in 23.30, ob nedeljah ob 8.00, 13.30, 19.00 in 23.30. Lahka glasba in objave vsak dan izven nedelje ob 13.45.

DRUGI OGLASI

ENOSOBNO STANOVANJE na Lavrici zamenjam z enakim v Ljubljani ali okolici. Naslov: Forenta Franc, Dalnja vas 24, Lavrica. 861

GRADBENEGA TEHNIKA iščemo. — Nastop službe takoj. DOZ Celje, OF dom. 860

LJUDSKI ODBOR MESTNE OBČINE METLIKA

čestita k prazniku ustanovitve XV. belokranjske brigade ter pozdravlja vse borce in delovno ljudstvo Bele krajine s pozivom, da se v čim večjem številu udeležijo zgodovinske proslave 20. septembra v Metliki. Zivela XV. SNOUB Belokranjska! Zivela JLA in njen vrhovni komandant tovariš Tito!

DELOVNI KOLEKTIV

BELOKRANJSKE ŽELEZOLIVARNE ČRNOMELJ

čestita k prazniku 10. obletnice ustanovitve Belokranjske brigade. Belokranjsko ljudstvo bo ob svojem prazniku še bolj strnjeno manifestiralo našo neodvisnost ter najostreje obsojalo pohlepe italijanskega imperalizma po naši zemlji. Odločno smo pripravljene braniti vsako ped naše zemlje pred napadalci.

Naj živi 15. belokranjska brigada in hrabro ljudstvo Bele krajine!

DELOVNI KOLEKTIV

Lesne industrije in valjni mlin »ZORA«, Črnomelj

čestita k prazniku 10. obletnice ustanovitve Belokranjske brigade. Borci in partizansko ljudstvo Bele krajine bo nadaljevalo pot tradicij Belokranjske brigade do končne zmage socializma. Najostreje obsojamo rožljanje italijanskih iredentistov na naši meji ter jim povemo, da se ne plašimo njihovih groženj, ker preveč poznamo njihove beži-bataljone. Zato še enkrat kličemo: »Zivela 15. belokranjska brigada!«

OKRAJNI LJUDSKI ODBOR ČRNOMELJ

najtopleje čestita ljudstvu Bele krajine in borcem XV. SNOUB k njeni 10. obletnici ustanovitve. Ljudstvo Bele krajine bo ob svojem prazniku 20. septembra enotno manifestiralo neodvisnost naše socialistične Jugoslavije. Zivela XV. SNOUB! Zivel maršal Tito!

DELOVNI KOLEKTIV

TOVARNE SADNIH IZDELKOV »BELSAD« ČRNOMELJ

čestita vsem borcem k 10. obletnici ustanovitve XV. belokranjske brigade in pozdravlja belokranjsko ljudstvo ob njegovem prazniku — 20. septembru.

Zivela Bela krajina — zibelka partizanstva!

Raznašalce ali raznašalke

za raznašanje našega lista po Rožni dolini in Bežigradu sprejemamo takoj.

UPRAVA »LJUDSKE PRAVICE-BORBE« Ljubljana, Kopitarjeva 2

DANES IN JUTRI

PREDAVANJA

G. Pierre Bourgeois, predsednik Mednarodne zveze bibliotekarskih združenj, bo v nedeljo, dne 20. sep., ob 19. uri v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani govoril o problemih bibliotekarstva v zahodni Evropi. Vabljeni vsi knjižničarji, bibliotekarji in drugi interesi. — Društvo bibliotekarjev Slovenije.

GLEDALIŠČA

UPRAVA SNG V LJUBLJANI obvešča interese, da je vpisovanje lanskih abonentov zaključeno. Ker so vsi lanski abonent sam ali po svojih in znanjih obnovili abonmaja za leto 1953, je željam številnih lanskih abonentov za spremembo njihovih sedežev nemogoče ugoditi. Obdržati morejo lanske sedeže in lahko dvignejo izkaznice zanje od srede, 23. do petka, 25. t. m. Tudi že priglasišnim novim prosičem za abonma ne bo mogoče ugoditi z boljimi sedeži, ker je prostih v vseh redih abonmaja samo še nekaj galerijskih sedežev v Operi in Drami. Ti sedeži se bodo oddajali novim abonentom v torek, 22. t. m. od 15. do 18. ure in nadaljnje dni v Upravi SNG, Cankarjeva 11/L.

MESTNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA

Gledališka pasaža

Sobota, 19. septembra ob 20: M. G. Sauvajon: »Trinajst jih bo«. Premiera. Izven.

Nedelja, 20. septembra ob 20: M. G. Sauvajon: »Trinajst jih bo«. Izven. Repriza.

Sreda, 21. septembra ob 20: M. G. Sauvajon: »Trinajst jih bo«. Izven. Petek, 22. septembra ob 20: M. G. Sauvajon: »Trinajst jih bo«. Red. Petek. Vstopnice so tudi v prodaji.

V soboto, 19. t. m. bo druga letošnja premiera, komedija francoskega pisatelja M. G. Sauvajona »Trinajst jih bo« Sodelujejo Alenka Svetlova, Vladoša Simšičeva, Judita Hahnova, Janez Rohaček, France Presetnik, Danilo Bežaj, Janez Lavrih in Miro Veber. Režira Jože Gale, scenarji Niko Matul.

Dotrpela nam je ljubljena in neadomestljiva mamica, hčerka, sestra in nečakinja

Kraševac Tatjana
roj. Perger

Na zadnji poti jo bomo spremlili v soboto popoldne ob 15. uri z Zal.

Domžale, 17. sept. 1953

Zalujoci: mož Velimir, otroci Igor, Vasja in Marjanca, mamica, sestra Vera, brat Ivo in ostalo sorodstvo.

MARIBORSKE VESTI

Dežurna lekarna: Sobota, 19. septembra: »Meljes«, Meljska c. 2.

KINO MARIBOR

PARTIZAN: Angleški film »Izobčeno z otokom«.

UDARNIK: Angleški film »Mrežar«.

POBREŽJE: Francoski film »Frizer za dame«.

STUDENCI: Ameriški film »Irena Forsyte (barvni)«.

MESTNI KINO MURSKA SOBOTA

19. septembra: Francoski film »Frizer za dame«.

Kmetijska zadruga Metlika

Borili se bomo še nadalje za čim večji dvig naše kmetijske proizvodnje in zadrugištva v naši socialistični domovini. Se trdneje bomo gradili socializem do končne zmage kljub rožljanju italijanskih imperialistov na naši meji. Naše ljudstvo je mirno in budno, izživčevalcem pa še enkrat odločno povemo »Tujega nočemo, svojega ne damo!«

z radostjo pozdravlja in čestita XV. Udarni belokranjski brigadi k njeni 10. obletnici ustanovitve!

Zivela XV. SNOUB belokranjska!
Zivela JLA in njen vrhovni komandant maršal Tito!

ILUSTRIRALA CUCA SOKIC

Zadnjih deset dni ni nikomur v napoto, če kar naravnost povem, da sem komunistka. Bolj svobodno se sprehajam kot kdajkoli poprej v svojem rojstnem kraju. To je zato, prav gotovo je tudi zato, ker je bil pred dnevi sedemindvajseti marec. Kako čudovito so se obnašali komunisti in ves Beograd!

Ali ti ljudje vedo, da je zdaj večina mojih prijateljev, komunistov v boju, ali pa da kakor ostali v tem metezu zastoj iščejo svoje edinice?

O nas pa so zmeraj spletali govornice, da smo premalo patrioti.

Oh, ko bi smela malo več povedati o ljudeh iz moje Partije temu majhnemu, obupanemu mestecu! O tem, kako sem osemindvajsetega marca videla njenega lepega in velikega vodjo.

V mojem malem mestu nihče ne mara Nemcev. Če je vojna, potem se je treba braniti. Samo tu in tam se je kdo upal pikro in komaj slišno reči: »No, tu imate vojno, ki ste jo iskali... kako bi mogli mi... tolikšne države...« — in je utihnil. — »Pa spet« — še upajo ljudje — »zmerom smo se bojevali z večjimi. Mogoče...«

O zmagi niso hoteli govoriti. Njihovega upanja v zmago v teh desetih dneh vojne jim ne smem javno jemati, pa čeprav vem in vidim, da bo... Pa tudi tega, o porazu, niso govorili. Zlasti

jaz jim tega nisem mogla javno reči. Nепrestano ti preti nevarnost, da tvoj dvom o obrambi Skoplja ali prodoru naše vojske »vse do Sofije«, ne dobi nezaželenega prizvoka defetizma, ali zlonamernega porabljanja poraza tvoje domovine, da dokažeš, kako je vladavina monarhije in buržoazije zaigrala.

Čudno vznemirjenje je napolnilo ulico, če se je samo kak nepoznan človek pojavil na njej. Gotovo petokolonaš. Vsa ulica se naježila in izza vrat nekdo zapreti s pestjo in drugi ga ogleduje in ga vpraša, od kod je.

Tudi sama sem se nekega dne v vasi Radobuči nad Ariljem komaj rešila skupine kmetov, ki so me preganjali po vsej vasi preko travnikov in sadovnjakov. Sedla sem na nek panj in jih pričakala. Bill so sami starci in nekaj dečkov. Vse do Arilja sem jih prepričevala, da grem k Stevi Coloviću, ker me je samo to lahko rešilo. »Kaj sploh poznate Steva?« — »Seveda ga poznamo. Stevo je naš, čeprav je komunist.« Bil je njihov sosed, bil je tudi na robiji, njemu so verjeli. Jaz se jim nisem zdel komunistka, verjetno zaradi mestne obleke.

Poskušala sem z drugim: naštevala sem jim imena vseh svojih prednikov in rojakov iz tega kraja, moških in žensk, vseh mogočih političnih strank. Samo da me ne bi odvedli na okrajno načelstvo. Kazalo je, da so zmagala imena dedov in pradedov po materini strani. In tako so mene, komunistko, domala rešili »naprednjaški« predniki. A tudi to še ni povsem omajalo kmetov. Kljub vsemu so me hoteli odpeljati na okrajno načelstvo, da bi se tam ugotovilo, kdo sem.

Slednjič sem se spomnila in se umaknila s politične linije: »Kaj nimate drugega dela, kot da sumničite mene, žensko?« — »Pusti, pusti, poznamo mi žensko!« — In šele ko sem naštelava vse

tiste, kar sem jih poznala v vasi po imenu in ko je bil med njimi tudi zet enega izmed starcev, so se zmenili, da ga bodo poklicali skozi zadnje dvorišče gostilne in da me bodo pustili, če bo potrdil, da me pozna.

Kmete je zagrabil bes, pa so iskali petokolonaša, špijona, skratka nekega krivca za sramoto, v kateri niso vedeli, ne kje je fronta, ne kje meja. Vojska se je razbežala po vsej deželi, Nemci pa so prodirali vse globlje.

Zdaj so že tu, sredi Srbije.

Prvo težko noč okupacije sem nekako prestala v prazni, mrzli sobi mojih otroških let, na dvorišču blizu šole. Obrnila sem hrbet svoji šoli, se zvila v postelji in — skoraj vso noč bedé — dočakala jutro. Zjutraj podjem spet v Arilje. Gotovo bodo zarana tam tudi Nemci.

Nekam čudno me je zgrabila radovednost, kot da bi hotela vsepovsod prav vse videti. Hočem videti, kako bo to tudi v Arilju. To je prav tako, kot če nekdo, ki ti je blizu, umre, ti pa iščeš najotožnejših besed in oživljaš najrazburljivjša čustva, da bi potočil čimveč solza. Solz pa od nikoder.

Tudi vest me je začela nekam nejasno peči, kot da bi morala nekaj storiti. Glej, že ves dan okupacije je mimo. Kaj neki počnejo moji prijatelji po drugih krajih?

Pravzaprav nisem niti utegnila vsem sporočiti partijskih navodil, ki sem jih dobila na dan bombardiranja Beograda: vsi člani Partije, vojni obvezniki — k vojakom; članice Partije — v rojstne kraje. Poiskati zvezo, delati, bojevati se — saj veste... Partija vas uči... rešite tehniko, partijske arhive; sovražniku ne sme pasti nič v roke. Če pa že...

Uprava

»LJUDSKE PRAVICE - BORBE«

Ljubljana

Kopitarjeva ulica 2
Poštni predaj 42Znamka
ca
16 din

OBČINSKI LJUDSKI ODBOR GRADAC

iskreno čestita k prazniku in 10. obletnici ustanovitve XV. Belokranjske udarne brigade ter ob tej priliki pozdravlja vse borce, aktiviste in vse ostalo delovno ljudstvo. Zbor XV. Belokranjske udarne brigade v Metliki bo velika manifestacija naše budnosti in neodvisnosti.

ZIVELA XV. SNOUB BELOKRANJSKA!

KMETIJSKA ZADRUGA Z O. J. GRADAC

s svojimi poslovalnicami v Podzemlju in Gribljah

se pridružuje čestitkam k prazniku in 10. obletnici XV. SNOUB Belokranjske.

Metlika bo ob našem prazniku 20. septembra ponovno dokazala, da naše brigade še živijo in se bodo po potrebi postavile v bran vsaki napadalnosti in agresiji.

DELOVNI KOLEKTIV Okrajno gradbeno podjetje Črnomelj

se pridružuje čestitkam k prazniku Bele krajine 20. septembra ter čestita borcem XV. belokranjske udarne brigade k njeni 10. obletnici ustanovitve. Zbor naših borcev in brigade v Metliki bo odločen dokaz, da budno spremljamo rožljanje na naši meji ter smo pripravljene se upreti vsaki napadalnosti italijanskih iredentistov.

Zivela XV. SNOUB Bele krajine! Zivela JLA in njen voditelj maršal Tito!

Oglasi v Ljudski pravici - Borbi imajo uspeh

DELOVNI KOLEKTIV
RUDNIKA RJAVEGA PREMOGA KANIZARICA
ČRNOMELJ

čestita k prazniku 10. obletnice ustanovitve XV. belokranjske brigade ter pozdravlja borce in vse delovno ljudstvo Bele krajine — zibelke partizanstva.

ZIVELA XV. BELOKRANJSKA BRIGADA!

Zatemnitev v GRETLEYJU

J. B. PRIESTLEY

10

Roman o nacističnem vohunstvu v Angliji med drugo svetovno vojno.

ILUSTRIRAL SABAHADIN HODZIC

VSEBINA DOSEDANJH NADALJEVANJ:

V Gretley, industrijsko mesto v Severni Angliji, prispe v začetku leta 1942 član angleškega Odseka za vojaško protivohunstvo, Humphrey Neyland, z nalogo, da odkrije nacistični obveščevalni center, ki podtalno deluje v tem mestu. Da bi zakril pravi namen svojega bivanja v Gretleyju, namerava Neyland za ta čas stopiti v službo pri gretleyjski Električni družbi. Še preden se zgodi pri družbi na dogovorjeni sestanki, si natanko — po metodi — ogleda mesto Gretley in pri tem seveda ne izgubi nobene priložnosti, da sklene čimveč znancev, ki pa že skrajna večinoma ne pomenijo prijateljev. Neyland čuti, da utegne biti kdorkoli v zvezi s sovražno organizacijo.

Morda kaže tu pojasniti še to, da je naš Odsek v neki bančni hiši in da je naš novi šef Bele nedavno prevzel svoje posle, tako da mnogi agenti in pomočniki o tem imenovanju niso ničesar vedeli in zato so oddajali svoja obvestila na drugem koncu verige. Tako smo lahko preverjali, kako gre prenos. Včasih smo tudi sami dajali obvestila na drugem koncu verige, da bi dobili natančno sliko o tem, kako bodo prišla do nas. To namerno pošiljanje, potem pa preverjanje obvestil se je pokazalo kot uspešna metoda. Tudi sam sem pogosto tako delal, in zato mi je šinila v glavo misel, da bi moral tudi tu v Gretleyju uporabiti to metodo. Zato sem se izprehajal po ulicah in opazoval trgovine.

Tu so bile drogerije z izložbami, v katerih so priporočali in nudili čudodelna zdravila. Bile so tudi specerijske trgovine, v katerih so prodajali patentirane plevne in opilke, ki spremene vaše lase v čisto zlato, mišice pa se vam napno kot atletove. Bile so tudi

trafike in točilnice alkoholnih pijač. V knjižnicah so prodajali knjige po dva pennyja s pestrimi slikami na platnicah, romane, v katerih se dekleta z južnih morij in revne prodajalke moče s knezi — pravi opij za mal denar. V mestu sta bila tudi dva kinematografa, kjer si lahko za šiling gledal filme, v katerih so ti pokazali, kako lepo je biti mlad, lep in bogat in kako prijetno je zaplesti se v smešne komplikacije s svojo ženo ali možem na Long Islandu ali v Santa Catarini.

Spodaj, v neki vzporedni ulici, sem opazil variete, ki se je imenoval »Hipopodom« in ki je svojim gledalcem vsako noč dvakrat nudil »veliko glasbeno senzacijo leta 1942«, nazvano »Hvala, udeleženci« in v kateri so na odru nastopali »vsa priljubljena komika Gus Gimble«, »radijska pevka Marjorie Grosvenor«, »Leonard in Larry — zmeraj vesela« in »najbolj senzacionalna točka dveh kontinentov — Mam'zelle Fifine«. V okvirih za fotografije pred gledališčem je zavzemala Mam'zelle Fifine največ prostora, ker je bila prikazana v več akrobatskih pozah. Bila je krepka mlada žena širokega obraza in močnih ličnic, v francoskih potujočih cirkusih dokaj pogost tip. Na plakatu je bilo rečeno, da poziva občinstvo, »naj šteje njene pregibe in obrate«, in sklenil sem še pred koncem tedna odzvati se njenemu pozivu. Rad imam te majhne artistske družine, ki so, dejal bi, zmeraj v neposrednejšem stiku s svojim preprostim občinstvom kakor sloveči artisti v Londonu in večjih mestih. Razen tega so bili primeri, da me je Odsek poslal, da bi se malo pozanimal za to ali ono potujočo družino.

Ko sem se vrnil na trg, sem opazil trgovino, mimo katere sem malo prej šel, ne da bi jo opazil. Videti je bila novejša in veselejša od drugih, tako da je celo napravila vtis, da ji tu ni mesta. Na firmi je bilo na zeleni podlagi s pisanimi črkami napisano: »Pruejina trgovina z darili.« Okna na obeh straneh vrat so bila polna šopkov umetnih rož iz usnja in platna, umetnega lončarstva, pred-

metov iz kovanega bakra, pestrih koledarjev in podobnega blaga. Takšne trgovine niso nič posebnega, toda jaz nisem pričakoval, da bom tako simpatičen primer kakšne trgovine našel v Gretleyju. Skozi okno sem opazil, da je v zadnjem delu trgovine javna knjižnica. To mi je bilo dobrodošla pretveza, da sem vstopil in si trgovino malo ogledal.

Mlado dekle v rumeni jopi je pomagalo stari ženi izbirati med mnogimi lesenimi igračkami nekaj primernih. Odšel sem na konec trgovine, tja, kjer so bile knjige, in našel dokaj popolno izbiro nedavnih izdaj. Včasih si človek tudi v takšnem poklicu, kakor je moj, zaželi kaj prebrati. Takoj sem našel dve knjigi, ki bi ju bil rad bral že pred nekaj meseci. Nisem ju takoj vzel izmed drugih, marveč sem se delal, da iščem še knjigo, ki jo želim. To sem delal zato, ker me je zanimala neka žena v zelenem jopiču, ki je bila prišla skozi zadnja vrata. Sklenil sem, da je Prue, ker se je vedla in bila videti kot lastnica trgovine. Nekaj minut je govorila z dekletom v rumeni jopici, ki ni bila videti dobre volje, potem pa je stopila k meni.

»S čim naj vam postrežem?« je vprašala.

Z zanimanjem sem jo pogledal. Na prvi pogled se mi je zdela ko odraslo dekletce. V resnici pa je bila izredno visoka, lepa mlada žena, o kateri sem kmalu sodil, da bi utegnila biti mojih let. Imela je naravno plave lase in videti je bila, ko da so jo dolgo čuvali v konzervi. Izraz »dobro ohranjena« je bil v njenem primeru na mestu. Videti je bila ko lepota iz minule vojne, ki so jo prav zdaj vzeli iz ledenice. Na glavi je imela debele kite, povezane v voz. Imela je širok bel vrat, ki ga zob časa še ni bil načel. Njene oči so bile blede, hladne in oprezne. Če se ji je človek približal, je lahko na njenem licu opazil nešteto drobnih gubic, ko da se ji prav zdaj obraz spreminja, da bi začel kazati pravo starost. Njen glas je bil zelo jasn in hladen.

»ŽUMBERAK«

TVORNICNA KVASCA I ŠPİRITA SAVSKI MAROF

Telefon 1. Brzjav. naslov: Tvornica Savski Marof
Poslovalnica in prodajalna: Zagreb, Palmotičeva 36,
telefon 34-095

proizvaja

PEKOVSKI KVAS
RAFINIRANI SPIRIT
DEHIDRIRANI SPIRIT
INDUSTRIJSKI SPIRIT
GORILNI SPIRIT
OLJE ZA MAZANJE
TAL
OGLJE OD
DROZGEKvaliteta prvovrstna!
Dobava hitra!

3876 1-4

Stalen igralec JUGOSLOVANSKE LOTERJE mora zadeti!

Interesenti, pozor!

PISALNI STROJI portabl »Optima«, z našo tastaturo v latinici in pisalni stroji dubl portabl »Everest«, z našo tastaturo v latinici;

RAČUNSKI STROJI znamke »Inzadi« za tri vrste računanja (množenje, seštevanje in odštevanje), s kontrolno vrvico in računski stroji znamke »Antares« za štiri vrste računanja

NA ZALOGI PRI TRGOVSKEM PODJETJU

NARODNI MAGAZIN

BEOGRAD, KNEZ MIHAJLOVA 5 — TELEFON 20-887

POZOR!

Med zagrebškim velesejmom prodajamo stroje po znatno znižanih cenah. Razstavljeni so na prostoru kovinske industrije »Milan Blagojević«, Smederevo, paviljon R-32

3897 1-1

Delovni kolektiv

Splošnega trgovskega
podjetja Metlika

čestita k deseti obletnici ustanovitve XV. udarne belokranjske brigade ter pozdravlja vse njene borce in vse partizansko ljudstvo Bele krajine.

Naša brigada in njeni borci bodo na svoji zgodovinski obletnici in proslavi 20. septembra v Metliki ponovno dokazali, da še živijo in so pripravljene braniti našo socialistično domovino pred napadalci, kateri že izživajo s svojim orožjem na naši meji.

NAJ ŽIVI XV. BELOKRANJSKA UДАРNA BRIGADA IN NAŠA JUGOSLOVANSKA ARMADA S TOVARISEM TITOM NA CELU!

MLADEN OLJACA:

Sin

Pripeljali so jih pred izkopani grob ob zatonu strašnega dne. Deset obsojenih na smrt, med njimi očeta in sina, zvezana je roke z žico. Oče je imel prosto levo roko, sin desno. Tiho sta stala drug ob drugem, s sklonjenima glavama, strta, turobna in neobrita, ločil ju je samo kos železne žice, ki se je vlekel med kolono obsojencev.

— Si si premislil? je vprašal ustaš.

— Nel je odrezal sin.

Ustaš ga je grdo pogledal.

Sin je skušal biti prezirljiv, pa se mu je glava tresla in utrujene vratne žile so ga že začele boleti.

Oficir je začel razporejati vojake. Zvrstil jih je na dvajset korakov pred grobom. Potem jim je zapovedal, naj napolnijo puške.

Zapirači so zaropotali.

Sin je pogledal v jamo — bila je ogromna, rumena in blatna, najbrž bodo vsi mrličji pokopani skupaj.

Sin je vzdrljiv in ni mogel več gledati v ilovico.

Oče je stal mračen, slep za vse, s poslednjimi delčki moči v sebi, obraz pa je izdajal človeka, ki so ga v zaporu mučili in pretepali. Zdelo se je, da nikogar ne vidi.

Vojaki so se razvrstili pred jamo. Z napolnjenimi puškami v rokah so čakali na zapoved predpostavljenege. Nekateri so bili nestrpni, drugim pa je iz oči odseval dolgčas, skoraj nekakšna žalost.

— Si nisi premislil? je spet vprašal oficir.

— Nel je odvrnil sin.

— V svojo škodo! se je nasmehnil oficir.

Sin ga je pogledal s podmolčko jezo v očeh. Tako se gledata pes in volk ob nenadnem srečanju.

Obsojeni so stali ob samem robu groba, drug ob drugem, s hrbti obrnjeni proti jami. Raztrgani, zmrcvarjeni, v obleki, ki so jim jo mučitelji raztrgali z nekimi trdimi predmeti, mogoče z železnimi palicami, ubogi, obupani, nekateri gologlavi z razmrženimi lasmi, drugi v čepicah ali kožuhovinastih kučmah, so spominjali na strohnelo ograjo, ki se bo vsak čas sesula.

Oče je imel kučmo iz črne kozje kože, sin pa čepico iz svetle volnene tkanine. Oče je imel goste, temne, pri vrhu zasukane brke, sin pa se je očividno šele pred kratkim začel briti — imel je redko, drobno in neizgledno brado.

Stoječ za vrsto vojakov, je oficir zapovedal:

— Meri!

Potem je objasnili, da morajo streljati z leve proti desni.

— Po trije v enega! je rekel uradno.

In kot da ni prepričan, da so vojaki razumeli njegovo zapoved, je ponovil:

— Z leve proti desni!

Vojaki so merili. Enemu je puška neprestano silila k tlom in s težavo jo je skušal dvigniti v pravo višino.

— Streljaj!

Odjeknil je skupni strel! Vrhovi cevi so se ovili v črn smodnikov dim. Trije obsojenci

so padli in potegnili za seboj še četrtega, ki je bil živ. Dvignil se je, kot človek, ki se je spotaknil. Zdelo se je, da mu je žal, da ni zadet kot njegovi tovariši. To je bil sin.

— Torej? je vprašal oficir.

— Nel je odvrnil sin.

— Napolni puško! je zapovedal oficir.

Zapirači so spet zašklopotali.

— Meri! je odsekal oficir.

Sin je ugledal tri ogromne cevi, ki so strele v njegove prsi.

— Počakaj! je rekel.

Oficir je zapovedal vojakom, naj dvignejo puške nad obsojenčovo glavo in naj počakajo nadaljnih zapovedi. Ponovil je svoje besede, kot da mu je mnogo do tega, da bi mladenič ostal pri življenju. Zdel se je celo razveseljen zaradi spremembe, ki je nastopila. Visok, koščen in ogromen, a nežnega, bledega obraza, ki je bil lep kot pri dekletu, v dolgem, zelenem plašču, ki se mu je spuščal do čevljev in s pločevinasto črko »U« na umazani kapi, je oficir izgledal strašen kot usoda.

Zapovedal je vojakom, naj zapro puške.

Storili so tako. Potem jim je zapovedal, naj sputijo puške k nogi. Kot da je vznemirjen, se mu je glas zatikal v grlu. Sin ga je vsekakor iznenadil.

— Torej? je vprašal oficir.

Sin je stal pred njim bled in prestrašen. Stal je na robu groba zraven treh mrtvih tovarišev, od smrti ga je delil samo trenutek.

— Torej?

Oficir mu je to vprašanje zastavljal že deset dni neprestano in neprestano dobival odgovor: »Nel« Po cele ure: »Torej?« in po cele ure: »Nel«, maloprej pa je sin rekel:

— Počakaj!

Oficir je od njega zahteval, naj ubije očeta. Bila je to oficirjeva strast, da ujetniki pred njegovimi očmi ubijajo drug drugega, on pa jih gleda in se vzvišeno nasmija. Sedaj mu je bilo mnogo do tega, da sin ubije očeta. Najprej je zahteval od očeta, naj ubije sina, starec pa je prezirljivo odbil in pljunil v ustaša. Potem je bila vrsta na sinu. »Darujem ti življenje!« je rekel oficir.

Sedaj pa je vprašal:

— Torej?

Sin je začel jecljati.

— Ti veš, kaj sem ti obljubil? je rekel oficir. Govoril je glasno, da so ga slišali vsi obsojenci, razen treh mrtvih.

— Ne morem! in pogledal je očeta poln brezupnega obupa. Oče pa je stal trd kot kletev.

Oficir je spet zapovedal vojakom naj pomerijo.

— Počakaj! je rekel sin.

— Kaj počakaj?

— Daj mi bat! je rekel sin.

— Če očeta ubiješ z batom, potem ti darujem življenje!

— Daj mi bat! je ponovil sin. Komaj se je zadrževal, da ni zavpil.

Oficir mu je dal razvezati roke. Eden vojakov je prinesel bat.

Sin je stisnil blede ustnice.

Kot da je slutil za kaj gre, ga je oče ošinil z mračnim pogledom, polnim prezira. Sin se trudil, da bi pred očetom opravičil svoj postopek. Zdelo se mu je celo, da mu starca ni žal.

»Pretepal je mater, pil... pustili mu bodo življenje... zaradi njega je padel v zasedo...«

Oficir ga je potegnil za rame. Starec je ostal sam. Njegove oči so se, kdo ve zakaj, orosile s solzami, velika in svetla kaplja mu je zdrknila po licu prav do gornje ustnice in se zgubila v brkih.

— Primi bat! je rekel oficir in se nasmehnil. Tile trenutki so mu bili zmerom najdražji: kadar obsojenec, brezupen, ponižan in poražen izgubi vse, moč in dušo.

Sin je prijel bat.

Vojaki so ves prikaz gledali z očividnim dolgočasjem. Samo eden med njimi, mlad človek, je bil zmeden, celo nesrečen.

— Z obema rokama! je rekel oficir.

— Dobro! je odvrnil sin.

Ni imel mnogo moči. Roke so mu drhte. Drhtelo mu je celo telo.

Spremljajoč s pogledom pot bata po zraku, je oficir pogledal starca; stal je nepremičen, pomirjen s smrtjo, kot izkušen človek, ki ničesar boljšega ni pričakoval. Ko pa se je bat dvignil, sta vanj pogledala oba, oficir in starec: starec brezmočen, oficir pa z radostnim bleskom v očeh.

Potem pa so mnogi onemeli od osuplosti. Sin se je srdito obrnil proti oficirju, z batom v rokah.

Po prvem udarcu je oficir še obstal na nogah, glava se mu je zamajala in začel je omahovati. Pogledal je sina s prestrašenimi, mrtvičnimi očmi in se zavalil na blatno pot in začel trzati z nogami in grebsti blatno zemljo.

Sin je zamahnil še dvakrat, potem pa je vrgel bat med vojake in rekel s trudnim glasom:

— Streljajte!

Tedaj je tudi oče pogledal začudeno, ko tički njegovih ust pa so se razvlekli v bolesten nasmeh.

Milan Rijavec: Studija žene

Maksim Sedej: Jahači

»Naberiva drva, nekaj morava prinesiti domov.«

Nabrala sta dve veliki butari drv, si jih navohtila na šibka pieca ter odšla proti mestu.

Od tega dne sta vsak dan prihajala v Sabanto. Če je bil dez, sta ostala doma. Nista nosila samo domov, tudi drugim sta prodajala. Za denar sta si kupila sandale z lesenimi podplati. Tudi bonbone sta si kupila včasih. V Sabanti sta naredila v skrivnem kotu kolibo iz vej. Tam sta se gostila z bonboni in počivala. Cigaret pa nista kupila. Sram ju je bilo iti ponje. Nekega dne pa sta se le ojunčila. Kupila sta za voj poceni cigaret ter odšla v Sabanto. To pot sta hodila hitreje. Cimprej sta hotela priti do svoje kolibe.

Pred kolibo sta zanetila ogenj. Potem sta izvlekla iz žepov cigarete in jih prižgala. Ni jima prijalo, vendar sta bila ponosna.

»Kako ti ugaja?« je vprašal Jaka.

»Dobro je,« je rekel Tonč, bilo mu pa ni prav nič prijetno.

»Zanič so,« je rekel Jaka in izpljunil ostank cigarete.

»Meni pa kar prija,« se je bahal Tonč.

Jaka se je skobacal v kolibo, Tonču pa je postajalo vedno huje. Kar meglilo se mu je pred očmi. Potem se je odvrnil do grma in bruhal. Počutil se je zelo slabega, kakor da bi bil dolgo, dolgo bolan.

»Prav nič dobre niso cigarete,« je rekel Jaka.

»Srobot je boljši.«

»Če kadiš dolgo časa, se navadiš. Vsaka stvar je v začetku težka.«

»Kljub temu ne bom kadil.«

»Jaz pa bom. Pozneje, ko dorastem, me ne bo bolela glava.«

Tega dne sta le s težavo prišla do mesta, zvečer pa sta šla zgodaj spat.

Nekega dne sta sredi doline zagledala ogenj. Ob ognju so sedeli ljudje. Tolkli so z lesenimi kladivi po granatah. Udarci so topo zveneli v dolini. Možje so odpirali granate. Svinčene kroglice, ki so bil v njih, so nato topili v lepe svetle pogače.

»Kaj pa gledata kot vola,« ju je vprašal škrbast možak.

»Nič.«

»Potem pa pomagajta,« če hočeta kaj zaslužiti.«

»Kaj pa naj delava,« sta vprašala.

»Granate nam bosta nosila. Delo ni težko, saj jih dosti leži po dolini. Za vsako granato dobita tri dinarje.«

»Preveč je to za smrkavca,« je rekel starejši mož.

»Le naj imata, Pa pazita, da vama katera ne pade iz rok, potem lahko rečeta zbogom temu lepemu svetu.«

Vsi so se zarežali, Jaki in Tonču pa je bilo hudo.

»Ne bova nosila,« je rekel Tonč.

»Premalo plačate,« je rekel Jaka.

»Kakor hočeta, če se premislita, pa pridita,« je zaklical za njima mož s škrbastimi zobmi.

Nabrala sta drva.

Potem sta se igrala s smodnikom. Denar, ki bi ga lahko zaslužila, jima le ni hotel iz glave.

»Kaj misliš, če bi šla nosit?« je vprašal Tonč.

»Premalo plačajo, vsaj pet dinarjev bi nam morali dati za granato.«

»Saj ni težko, Tudi iskati jih ni treba. Polno jih leži tod okoli.«

»Toda nevarno je. Če katera počni, zastoj ves denar!«

»Prav imaš, raje nosiva drva.«

Spet sta dan za dnem nosila v mesto butare drv in poslušala tope udarce lesenih kladiv v sredi doline. Vsak dan sta jih poslušala in zdelo se jima je, kakor da ju kličejo: pridita, pridita, denar dobita, dosti denarja!

Ob nedeljah nista hodila v Sabanto. Pohajkovala sta po mestu. Mesto je bilo pusto in prazno. Ljudje so bili na izletih, trgovine zaprte. Le pri »Veselem biciklistu« je bilo odprto. To je bila trgovina koles. Kolesa so tudi izposojali.

»Rad bi se naučil voziti kolo,« je rekel Jaka.

»Tudi jaz,« je rekel Tonč.

»Saj si ga lahko izposodi.«

»Koliko le stane?«

»Dosti ne bo. Vprašajva.«

Šla sta k trgovcu. »Petdeset dinarjev za popoldan,« jima je odgovoril. Šla sta v kot in

prešela denar. Vzela sta kolo ter odšla v mirno ulico za živinskim trgom. Ulica je bila prazna. Nista hotela, da bi ju kdo gledal, ko se bosta učila. Vsak dvakrat sta prevozila ulico. Eden je vozil, drugi pa mu je zadaj držal ravnotežje. Tako sta se menjala; dvakrat Tonč, dvakrat Jaka... Protiv večeru sta bila oba izmučena in vrnila sta kolo. Mož jih je ozmerjal, ker sta zamudila. Nista se naučila voziti, toda sklenila sta, da si bosta vsako nedeljo izposojala kolo. Spet sta hodila v Sabanto po drva. Ljudje ob ognju so še vedno odpirali granate.

»Če bi nosila granate, bi si lahko vsakrat izposodila kolo. Hitreje bi se naučila,« je nekega dne rekel Jaka.

»Prav imaš, saj tudi nevarno ni. Še nobene nesreče ni bilo.«

Od tistega dne sta nosila granate, ob nedeljah pa vozila kolo. Granat se nista več bala. Ljudje so bili z njima zadovoljni. Včasih sta dobila celo napitnino. S kolesom sta se vozila že brez pomoči.

»Kako bi bilo, če bi si kupila kolo,« je rekel nekega dne Jaka.

»Kje pa bova vzela denar?«

»Saj bi lahko na obroke kupila.«

»Če je vojna, ne dajejo več na obroke.«

»Potem bi hranila denar.«

»Premalo zasluživa. Celo leto bi morala delati za kolo. Pozimi ne bodo več odpirali granat in tudi drva bodo pod snegom. Nič več ne bova zaslužila.«

»Kaj pa če bi začela sama prazniti, saj ni tako težko.«

»Ne znava, pa tudi nevarno je.«

»Paziti morava pri ljudeh, da se bova naučila.«

»Prav imaš. Pojdiva.«

Sedaj sta pozorneje spremljala delo mož. Tudi pogače sta pomagala nositi trgovcu. Takrat sta šele videla, koliko zaslužijo. Osemnajst dinarjev je plačal trgovec za vsak kilogram.

Skrivaj sta začela nositi granate k svoji kolibi.

Trgovec je kupoval tudi medenino. Medenino je še boljše plačeval. Iz mede so bili naboji, teh pa je bilo zelo malo.

Nekega dne sta našla cel kup medeninastih vijakov. Spravila sta jih v vreče ter jih nesla pokazat ljudem ob ognju. Mlajši so se razbežali, starejši mož pa jima je iztrgal vrečo iz rok in vse skupaj odnesel daleč stran v kotanjo ob potoku. Ko se je vrnil, ju je prav pošteno zlašal. V joku sta zbežala.

»Še enkrat mi pridita k ognju! Sta nas hotela vreči v zrak s temi vašimi beticami?«

Bili so tempirani vžigalniki.

Na vrhu hriba sta se obrnila. »Vi imate betice, pa ne midva,« je vpil Jaka.

»Saj vas tudi ne rabiva,« strahopetnežil! Tudi brez vas bova zaslužila,« se je drl Tonč ter jim kazal jezik.

Ko sta prišla v mesto, sta vedela, da ne bosta več nosila granat. Odpirati pa si jih nista upala sama. Bilo jima je žal, da sta ga tako polomila.

Pri »Veselem biciklistu« so prodajali staro kolo. Staro je bilo, toda lepo podmazano in očiščeno.

»Kolo je dobro ohranjeno, in tudi drago ni,« je rekel Jaka.

»Namava denarja, da bi ga kupila.«

»Če bi začela odpirati granate, bi imela denar.«

»Lahko se nama kaj zgodi.«

»Ne bodi strahopetec, prav nič se nama ne bo zgodilo. Drugi že dolgo to delajo, pa so še vsi živi in zdravi.«

»Oni so včasih delali v tovarni in vedo, kako je treba ravnati z granatami.«

»Kolesa ne bova mogla drugače kupiti.«

»Res je, kolesa ne bova mogla kupiti.«

Ogledovala sta kolo. Bicikel je bil tako lep, očiščen in podmazan.

»Jutri greva v Sabanto in poskusila bova, kako bo šlo.«

Granate sta imela že pripravljene pred kolibo. S seboj sta prinesla stare lonce in lesena kladiva. Zanetila sta ogenj in začela z delom. Počasi in boječe je tolkel Jaka po obodu granate, oči uprte v rjasto granato. Bila sta polna pričakovanja, kdaj se bo odlučila kapa granate. Tuk, tuk, tuk, tuk... je odmevalo v kotu doline. Tuk, tuk, tuk, tuk... jima je bilo sreče. Zdelo se jima je, da tolčeta že celo večnost, da tolčenju ne bo kraja. Bilo je vse tiho, le ti zamolki udarci in prasketanje ognja.

»Ne gre,« je rekel Jaka.

»Daj meni, bom jaz poizkusil,« je rekel Tonč.

Sedaj je tolkel Tonč. Tuk, tuk, tuk, tuk... je odmevalo po kotanji. Na suhi veji je zakrakala vrana. Martinček je švignil preko kamna v grmovje. Sonce je žgalo. Tuk, tuk, tuk, tuk...

Opazila sta komaj vidno razpoko, ki se je razširila preko gornjega konca. Tonč je začel udarjati močneje. Razpoka se je širila. Tuk, tuk, tuk... In kapa granate se je odlučila. Iz notranjosti so se vsule kroglice, padale med kamenje, prehitevale druga drugo in se kotrljale po bregu. Veselo sta začela pobirati kroglice in jih metati v ponvo.

Ta dan sta odprla sedem granat, kroglice pa pretopila v tri pogače. Pogače sta prodala trgovcu.

Vsaki dan sta odpirala granate. Delo jima je šlo hitreje od rok. Včasih sta odprla trinajst, petnajst, pa tudi šestnajst granat. Denar sta shranjevala v pločevinasto škatlo. Škatlo sta imela skrito pod velikim ploščatim kamnom. Imela sta že polovico cene kolesa. Bila sta vesela, da jima gre delo tako lahko izpod rok, in ponosna, da zaslužita toliko denarja. Tudi bala se nista več. Gospodar »Veselega biciklista« je obljubil, da bo hranil kolo za njiju. Ob nedeljah sta si še vedno izposojala kolo ter se vozila. Tonč je vozil celo tako, da je držal volan samo z eno roko.

Škatla pod ploščatim kamnom se je polnila. Prijetnosta sta se sedaj počutila v Sabanti. Vzljubila sta njo, kolibo in granate, ki sta se jih prej tako bala. Zdelo se jima je, da tudi porušeni zidovi niso več tako mrki, da so razklana drevesa lepša.

Nekega dne pa je votlo treščilo v Sabanti. Se na parih nista ležala... Pogreb je bil reven. Nekaj starih ženic je capljalo za surovo zbito krsto. Nič rož ni bilo, nič godbe.

Le sonce je tako prijetno in veselo sijalo. Eh, Sabanta, Sabanta...

Božidar Jakac: Motiv z Roga

VOJISLAV JOVANOVIČ:

Tovariša iz detinstva

Na železnih vratih ni ne številke, ne označbe. Običajna jetniška vrata, železna, mastna od človeških prstov. V višini očesa je okrogla linica s poklopцем. Na vratih ni nobenega napisa, v kaznilniški upravi pa imajo to sobo za beleženo pod številko 1.

Noč, zimska, tiha, policijska noč. Glasovi od zunaj sem ne prodirajo. Po dolgem hodniku, ki veže več sto sob in celic, odmevajo koraki okovanih čevljev. Slišati je prtajene glasove. Iznemada pa zadoni ko oster žvižg krogle glas nemškega oberfeldvebla.

Tiste neme decembrske noči je spal naslonjen na železna vrata sobe številka 1 žandarmerijski kaplar jugoslovanske kraljevske žandarmerije Simo Tadić. V svoji dolgoletni praksi takšnega primera še ni imel: za njegovim hrbtom leži na slami pod oknom Miloje Radojević, kmet iz Drenice, njegov najbližji sosed in tovariš iz detinstva. Zvečer je slišal obsodbo potujočega naglega sodišča, s katero je bil Miloje Radojević obsojen na smrt.

»Hm, hm, dragec moj, križ na tvojem grobu bom videl. Eh, kaj hočemo.« je vzdihnil kaplar.

Po žandarjevi glavi je rojilo tri sto novih besed in pojmov: komunisti... paragrafi... hlapeci... banditi... naredbe... pa spet paragrafi... okupatorska oblast... »v skladu z zakonom« in še mnogo drugih, ki si jih kaplar vse žive dni ni utegnil raztolmačiti.

Tako je Simo razmišljal in lepo videl, ko da gleda pred seboj pravkar izkopan grob, pripravljen križ in skraćeno truplo svojega soseda. Toda ne, ne, ni videl tega, marveč zunaj pokopališča kupček prsti, morda tudi brez križa. Saj pravijo, da je bil zver, namestnik komandanta partizanskega odreda.

Simo je stal tako majhen, potrj v zeleni žandarmerijski uniformi s šajkačo, potisnjeno čez ušesa, in s skrbno zavihanimi brki. Začel je hoditi okrog vrat. Dvignil je poklopec. Mesečina je osvetlila sredino sobe. Videti je bilo kup vkovanih nog. Senca mreže na oknu pa je razdelila stene na več delov. Soba je bila podobna kleti. Iz svežnja ključev je vzel Simo enega, ga vtaknil v ključavnico, potisnil malo navzdol in obrnil. S kota ga je gledalo dvoje široko odprtih oči.

»Jaz sem, moj vojni tovariš, Simo.«

»Ali prihajaš pome?«

»Beži no, kaj pa govoriš! Sedi in nikar se ne boj.«

Nastala je mučna in moreča tišina. Miloje se je naslonil na zid, iztegnil noge, kolikor mu je prostor dopuščal in pogledal kaplarju v oči. Oba sta molčala. Bilo jima je težko navezati pogovor. Miloju je zaprlo sapo in srce mu je jelo močnejše utripati, bile so ga polne prsi in hotelo je nekam ven, Simo pa stoji in molči, brez občutka, le radovednost ga žene, da bi slišal glas svojega nekdanjega tovariša, da bi z njim pokramljal.

»Vsak človek hodi svojo pot,« zašepeče Miloje.

»Kaj praviš?«

»Nič, pravim, jaz sem svoje že opravil. Jutri navsezgodaj bo končano.«

»Pa menda vendar ne, Saj se lahko vse še obrne. Okupator je ko muhasto kljuse.«

»Vem, Simo, vem. Saj nisva otroka. Tolažbe ne potrebujem, nikar drug drugemu ne laživa.«

»Pusti to, Miloje, skušaj pozabiti. Povej mi rajši, ali je res, da si bil partizanski komandant?«

Ob teh besedah se Miloje zdrzne in zadrhti. Simo začuti krepak stisk tople, vlažne roke in pogled srditih oči, ob katerem se zdrzne, ko da ga je objel mrtvak. Plane pokonci in zastoka:

»Kaj hočeš? Povej mi, duša žandarska, kdo te je poslal, ti izkušnjavec? Mar misliš, da bom tebi povedal, česar nisem povedal tvojemu pisarju?«

»Bog mi je priča, Miloje, prisegam ti, da ne prihajam k tebi uradno. Dolžnost je dolžnost, kaj bi tisto. Toda lahko mi verjameš, da nisem tisto, za kar me imaš; tvoji otroci me lahko jutri vprašajo hm... hm...«

»Eh, ti duša žandarska, praviš: »Nič se ne boj, vse se lahko obrne, okupator je kakor kljuse,« v resnici pa veš, da me bodo jutri ustrelili. Mar misliš, da ne vem, da me bodo jutri ustrelili?«

»Če nočeš govoriti z menoj kot s človekom,« je rekel Simo, in si z široko dlanjo obrisal, »pa ni treba, pa z bogom.«

»Počakaj, sedi, laže mi je, če kdo sedi poleg mene. Da le sam nisem. Vidiš, moji tovariši spe ali pa se delajo, da spe. Hudo jim je govoriti z menoj. Mene bodo jutri zjutraj...«

In žandar je nekaj odgovarjal, toda Miloje ga ni slišal. Iznemada se je zdrznil, rekoč:

»Čuj, povej mi, ko praviš, da si moj prijatelj, zakaj si me vprašal po tistem? Da ti ni morda hudo, da si postal kaplar in žandar?«

»Kaj še, prav nič mi ni hudo. Rad bi to samo vedel. Vsi naš modrijani, pisarji in sodniki, pravijo, da ste banditi. Jaz pa te poznam — pred zakonom še nikoli nisi odgovarjal.«

Simo se pretegne, iztegne nogo, ki mu je bila otrpnila, in nadaljuje:

»Na svetu so različni ljudje, dragi moj. In vsi niso banditi. Na svetu so inženirji, zdravniki, študentje. Samo po zakonu in oblasti ne bi smeli udariti. Okupator je okupator, fant moj. Zmagal je, prijel za vajeti, ti pa vozi. Kdo pa ste vi, da ste udarili po oblasti? In kako je sploh s tem: nekemu šine v glavo, da se bo boril, in takoj strelja na oblast. Ne, fant moj, tako pa ne gre!«

Zandarjeva kri se je polagoma razvnela, začel je preklinjati in rohneti, njegov sosed pa ga je komaj poslušal. Miloja je spreletaval drget. Čutil je ostuden smrad po smrti, videl jo je pred seboj, mislil je na ženo in otroke.

Frano Baće: Lesorez

Avtoportret akademskega slikarja Milana Rjavca, ki prvič razstavlja v Mali galeriji

Videl je od strahu in nespečnosti izmužene oči svoje žene Jelke, karale so ga: »Zame ne gre. Jaz lahko trpim ko živinče, toda otroke si zapustil.«

Tudi ta prizor je izginil. Miloju se je zdelo, da spet leži ranjen na suhi trati. Modre, s krvjo podplute oteklino so ga bolele ko takrat, ko so ga pretepali s puškinimi kopiti. Naposled se je spomnil prizora, ki ga je prvokrat zagledal po dolgi onesvečenosti, spomnil se je sobe številka 1, te kaznilniške polteme. Tudi zdaj je čutil kakor takrat prostor mišelovke, grozljivo policijsko tišino ter slišal preverjanje, šum bosih nog po betonu in brnenje motorja. Zdj pa sedi tu poleg njega njegov bivši sosed in mu pripoveduje nekaj, kar mu nikakor ne gre v zavest. Nenadoma se zdrzne in vpraša:

»Čuj, Simo, vse vem. Ti streljaš, za kar ti plačujejo kakor popu za pogrebne obrede.«

Miloje izproži roko ob sebi, otiplje Simovo in jo potegne k sebi.

»Čuj, nekaj bi ti rad povedal. Glej, dani se... Zdjaj, zdaj pridejo pome. Toda bodi človek. Praviš, da sva tovariša. Dobro, pa naj bo. Toda čuj, če bi ti plačal...«

»Kaj bi mi plačal? Da te izpustim? Ne bodi nor, tovariš. Tvoja usoda je tako ali tako zapечатena.«

»Čuj, Simo, vem vse. Ti streljaš in tudi mene boš jutri ustrelil, toda da bi ti plačal za to... Ko boš meril, zadeni naravnost v srce, da se ne bom mučil, tu v srce, glej, pod levo bradavico...«

»Mar naj bi jaz to storil, Miloje, tvoj tovariš?«

Miloje ne odgovori, marveč seže z roko v raztrgane hlače, potegne iz žepa denar in ga pomoli svojemu sosedu.

»Na, toda bodi človek, saj ne zahtevam mnogo od tebe.«

Kaplar kraljevske žandarmerije Simo Tadić v svoji dolgoletni praksi takšnega primera še ni imel. Zato je osuplo bolščal predse, se branil vzeti denar in posled storil nekaj, kar v zakonu ni zapisano. Vzel je štiri bankovce in jih spravil v žep.

Gledala sta se še nekaj časa, gledala, molčala. Milojeve oči so se v globokih votlinah obračale. Kaplarjeva velika usta so se odprla, komaj vidni nasmeh mu je premaknil konec brkov, potlej pa je vstal in stopil korak proti vratom. Nenadoma pa se je obrnil, ko da se je nečesa spomnil, in zašepetal Miloju na uho.

»Bodi brez skrbi, če ti pravi tvoj tovariš Simo, nič se ne boj — niti pisknil ne boš.«

Tistega jutra so odgnali štiri zapornike iz sobe, da bi zakopali ustreljenega Miloja. Pozneje so pripovedovali, da je ležal v snegu povsem preluknjanimi prsi. Kaplarja pa, Sima niso več videli.

JANEZ BREGAR:

Eh, Sabanta, Sabanta...

Sabanta je ozka dolina.

Sabanta je pusta in neobljudena.

Sabanta leži daleč za mestom.

Tam so velika skladišča streliva. Tam so skrivnostni hodniki, izkopani in prepleteni pod hribi, in velike dvorane, vklesane v živo skalo.

Iz Sabante vozijo strelivo. Pet ljudi se je tam ubilo. Sabanto bodo razstrelili.

Le del doline se je videl s hriba nad mestom. Samo delček, delček, ki je zadostoval, da prebudi mračne, skrivnostne slutnje o temnih hodnikih, o pošastnih vozilih, o temnih sencah, ki se plazijo tam okoli.

Ob široki prašni cesti sta sedela Jaka in Tonč. Sonce je utrujeno zlatilo gričevje. Senca hriba na nasprotni strani je počasi lezla navkreber. Okna hiš ob cesti so bleščala. Proga ob vznožju hriba je ležala v senci.

Tam po progi je moral priti vlak iz Sabante.

Kar dolgčas jima je bilo. Jaka je s tresko risal po prahu. Risal je griče, ljudi in hiše. Ljudje so hodili drug za drugim in vsi so bili enaki, tenkih nog, dolgih rok in debelih glav. Oči so bile dve piki, glava za glavo in v vsaki glavi dve piki. Sredi vrste so nosili velik zaboj, pred krsto se je dvigal neroden križ.

Sonce je pripekalo utrujeno in leno.

Tonč je žvečil kislico in trgjal bilko za bilko pod svojimi nogami. Potem je pobral prgišče trave in ga vrgel na Jakovo sliko. Bilke so se prepletle s črtami, trebuh, tenkim nogami, dolgim rokami, krsto in križem. Nikjer ni bilo več sledu o miru. Bilo je, kakor da bi vsa tista ravna vrsta ljudi pridrvela skupaj, da je vse to samo še gomila, prepletana med seboj. Nisi videl posameznika in ne vedel, čigave so roke, čigave oči. Oči so bile le pike, mnogo pik, kakor da begajo iz ene glave k drugi.

Jaka se ni jezil, le topo je gledal v to zmešnjavo črt.

»Kaj si risal?« ga je vprašal Tonč.

»Pogreb. Mislim, kako lep je lahko pogreb. Ko so pokopali načelnika, je bilo kakor svatba. Sonce je sijalo in trobente so se svetile v njem.«

»Jokali se niso nič.«

»Kako bi bilo tebi, če bi jaz umrl?«

»Ne vem, morda bi se jokal. Toda tega ne bi nikomur pokazal. Če bi se jokal, ne bi prišel na pogreb.«

»Po pogrebu so pogrebci pili pozno v noč. Tudi peli so veselo kakor na svatbi.«

»Pozabili so na načelnika.«

»Tudi on je rad pil.«

»Vsi stari ljudje radi pijejo. Meni pa vino ne diši. Rajše imam liker.«

»Kaj je to liker?«

»Sladko kot med in močnejše od vina. Mati ga je pred vojno sama delala. Kupila je špirit in ekstrakt, vse skupaj skuhala in dodala še sladkor. Tak liker je zelo dober.«

»Enkrat moram tudi jaz poskusiti liker.«

»Pije se v malih kozarcih kakor žganje.«

»Jaz ga bom pil iz velikega.«

»Pije se samo iz majhnih kozarčkov. Če boš popil velikega, boš pijan.«

»Tudi pijan hočem biti enkrat. Pravijo, če je človek pijan, vse lepo vidi.«

»Drugi dan te boli glava.«

»Pa naj me, videl bom pa le lepe stvari. Če greš v kino, te tudi včasih boli glava.«

»Jaz bi si pa raje kupil cigarete.«

»Tudi po cigaretah te boli glava. Ko smo se kopali na Savi, smo kadili srobot, ta ni bil tako močan.«

»Kljub temu bi si kupil cigarete. Srobot kadijo samo otroci. Če bi imel denar bi si marsikaj kupil.«

Sonce je bilo niže. Ni več tako žgalo. Senca se je dotaknila hiš. Okna so še vedno žarela. Proga se je vlekla kot dve črni niti ob hribu.

Daleč na koncu doline je presekal mir rezek vrisk. Visoko nad dolino je krožil jastreb. Izza ovinka je polzel mali vlak. Polzel je počasi kakor lena kača. Spredaj na stroju so ležali vojniki, s strojnimi v rokah. Kot temne lise so

se odražali od sivine stroja. Vlak je vozil počasi, težko. Ko je zavil proti tovarni, je še enkrat zasijal v večernem soncu. Zažvižgal je in izginil za vrati tovarne.

Dolina je ostala prazna. Senca se je prilazila prav do njunih nog. Jastreb je še vedno krožil visoko gori v soncu.

Nekako hladno jima je postalo pri srcu.

»Kdo ve, kaj vozil?«

»Kakor da bi smrt vozil.«

»Si videl vojake s strojnimi? Morda vozijo strelivo.«

»Gotovo na fronto, tam rabijo mnogo streliva.«

»Kaj bi bilo, če bi vrgel v vse to bombo?«

»Vse bi zletelo v zrak. Potem bi šli k hišam in pobili ljudi.«

»Zakaj ljudi? Saj bi jaz vrgel bombo.«

»Ne vem, zakaj. Vendar povsod delajo tako.«

»Če bodo razstrelili Sabanto, bova šla gledat, kako je tam.«

»Hodila bova po drva, dosti jih bo, saj jih nihče ne pobira.«

»Lahko jih bova prodajala in si kupila cigarete in liker.«

»Ne vem, zakaj se ljudje ubijajo. Na fronto že ne bi šel.«

»Nemci so ubili že mnogo ljudi, nas so le izselili.«

»Rad bi se učil nemški.«

»Čemu, saj ne boš govoril z njimi.«

»Hotel bi jih razumeti, ko govorijo. O čem se le menijo?«

»O strelivu, vlak, strojnica in fronti.«

»Kaj misliš, jim je kaj dolgčas po domu?«

»Ne vem. Eden, ki je stanoval pri nas, je venomer gledal sliko. Na njej so bili žena in otroci. Tudi meni jo je pokazal. Bila je žena in dva fanta. Vsi trije so se smejali. Včasih mi je dal bonbone.«

»Morda mu je bilo včasih hudo za njimi. Tudi meni je hudo za domom. Mnogo lepše je pri nas. Hribi so večji in oblaki plavajo čisto nizko, tako, da se ti zazdi, da bi jih lahko dosegel z roko.«

»Kaj tudi tam streljajo ljudi?«

»Najbrž povsod danes streljajo.«

»Lepše je, če človek leži na parah. Ljudje ga kropijo. Ko ga pokopljejo, mu postavijo lep spomenik. Na spomeniku piše njegovo ime, kdaj je bil rojen in kdaj je umrl. In še kakšno pesmico mu napišejo.«

»Rad imam pesmice; da bi me kropili, tega pa ne bi hotel.«

»Ne bi hotel iti na fronto.«

»Nebo je bilo rdeče od zahajajočega sonca. Odšla sta proti mestu.«

»Ko razstrelijo skladišče, bova šla v Sabanto,« je rekel Jaka.

In Sabanto so razstrelili.

Tisti dan je bil v mestu preplah. Ze od rane jutra so morala biti okna odprta. Ljudje so s strahom pričakovali, kdaj bo zagrmelo za hribi. Šepetalji so, da bo detonacija tako močna, da bo mesto občutilo znatno škodo. Lahko se celo katera hiša poruši, lahko pade s strehe opeka in te ubije in še marsikaj se ti lahko zgodi.

Jaka in Tonč pa sta nestrpno pričakovala, kdaj se bo vse to zgodilo. Saj sta po cele dneve mislila in govorila o Sabanti ter sanjala ponoči, ko sta se premetavala po trdih deskah. Sabanta se jima je zajedla v misli ter ju združevala v nečakanem pričakovanju.

Proti poldnevu je zagrmelo za hribi. Enkrat, dvakrat... kakor da bi se bližala nevihta. Stekla so se stresla, tu pa tam je zažvenketalo, nato je bilo vse tiho. Po glavni ulici je bežal pes z repom med nogami. Pred gostilno je žalostno zahrzal konj. Nad hribi se je valil težek, okrogel oblak. Postajal je vedno širši, večji, debelejši. Potem se je povzpел prav do sonca ter ga zakril. Postalo je mračno.

Sabante ni bilo več in vendar je bila. Jakj in Tonču se je zdelo, da leži sedaj kakor ranjena žavil, stisnjena med hribovjem. Vlak nič več ne vozi tja doli. Delavce so odpuščali. Tudi straž ni bilo več nad dolino.

Dan je bil žalosten in pust, ko sta odšla po široki, prašni cesti v Sabanto. Kakor da bi hodila po velikih valovih. Gori in zopet doli... in nikdar do kraja. Nikogar nista srečala, le na samotni kmetiji je lajal pes. Oblaki so se valili počasi, leno in se izgubljali za pustimi hribi. Ko sta prispela iz soteske na most, sta zagledala Sabanto.

Bil je to pust svet. Golo okleščeno drevje je grabilo v oblake. Med drevjem so bili očrneli zidovi nekdanjih skladišč. Stekla sta s ceste ter odšla ob potoku v dolino. Preskakovala sta veje, kamenje in ko sta prišla do porušene hiše, sta videla, da je tam razdejano še večje. Polno drobcev razstreljenih granat je bilo tam okoli, pa tudi celih je bilo še dosti. Teh sta se izogibala, kajti strah ju je bilo, da bo zdaj pa zdaj katera počila. Tudi nabojev je bilo dosti. Sredi doline so bile tri vdolbine ob vznožju hriba. Tam je bil nekoč vhod v podzemlje. Vhodj so bili razstreljeni. Velike skale so ležale naokoli. Zeleznica, ki je vodila tja, je bila zvita, in tik ob vhodu je molila svoje konce v nebo.

Ko sta gledala vse to, jima je postalo žal, da nista bila že prej tamkaj, takrat, ko so bili še vhodj celi, hodniki čisti in lepo pometeni in dvorane svetle, z lepo poravnanimi vrstami granat.

Napotila sva se dalje preko jam in okleščenih vej v gornji kraj doline. Pobirala sta prazne naboje in polnila z njimi žepa. Tu pa tam sta našla tudi smodnik v obliki ploščic, s katerim so bile polnjene granate. Nista se več tako bala. Tudi granatam se nista več umikala. Preskakovala sta jih objestno in smeje. Drv je bilo dosti. Bila sta vesela, da je bilo toliko drv. Lahko bosta nosila domov dosti lepih suhih drv. Zemljišče je bilo strmo in Jaki je spodrsnilo. Z nogo je zadel granato, ki se je začela valiti po bregu proti potoku. V prvem trenutku nista vedela, kaj bi, potem pa sta se vrgla na tla. Granata je votlo štrbunknila v potok. Vsa blesta sta zbežala dalje in šele daleč gori v dolini sta se ustavila.

»Kaj misliš, če bi tresčila?« je vprašal Jaka Tonča.

»Ubito bi naju.«

»Morda naju ne bi ubilo. Včasih granata samo rani. Če te rani, ni tako hudo. Za nekaj dni greš v bolnico.«

»Ne bi rad šel v bolnico. Tam vedno smrdi. Ze pri vhodu me boli glava. Morda bi imela zlomljene roke in noge. Vse bi nosila v gipsu.«

»To ne bi bilo tako hudo, toda če bi nama nogo ali roko odrezali, bi ostala reveža za celo življenje.«

»Dobila bi voziček kakor Lojz in se z njim vozila po mestu.«

»Sram bi me bilo. Ves dan bi čepel doma. Ne bi mogla plavati, bratji žoge in voziti kolesa.«

»Ko bom dosti zaslužil, si bom kupil kolo.«

»Kolesa so zelo draga.«

»Kupil bom staro, to bo cenejše.«

»Po vojni bo vse cenejše. Zopet bo dosti koles.«

»Potem bom hodil v šolo. Postal bom zdravnik.«

»Jaz pa bi bil rad učitelj.«

»Boljše je biti zdravnik. Če si zdravnik, lahko kupiš avto. Učitelj ne more kupiti avta.«

»Morda ne bom učitelj. Lahko si še premislim. Prav imaš, noben učitelj nima avta.«